

Załącznik Nr 1
do uchwały Nr ...
Rady Miejskiej w Pisz
z dnia ...

STUDIUM

UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWNIA PRZESTRZENNEGO

MIASTA I GMINY PISZ *(tekst jednolity)*

CZĘŚĆ I: **Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego**

Zamawiający: Zarząd Miasta i Gminy Pisz

Wykonawca:
„Środowisko” s.c.
ul. Moniuszki 17
11-532 Wilkasy k/Giżycko

Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich
ul. Moniuszki 17
11-532 Wilkasy k/Giżycko

Przewodniczący Rady

Lech Borak

Zespół autorski:

mgr inż. arch Agnieszka Wojtych-Kowalewska – uprawnienia do projektowania w planowaniu przestrzennym Nr 1131/91
mgr inż. Piotr Kwiatkowski
mgr inż. Aleksander Grodzki
mgr inż. Izabela Makarewicz
tech. bud. Zbigniew Patelka
mgr inż. Jan Giedziuszewicz
mgr inż. Antoni Wróbel
mgr inż. Roman Stańczyk
mgr. inż. Jacek Floriański

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i gminy Pisz w części objętej projektem doliny rzeki Pisy została opracowana przez Pracownię Projektową „PLANIKA” z siedzibą w Gdańsku, główny projektant mgr inż. arch. Joanna Katarzyna Śmiarowska.

Wprowadzone zmiany w niniejszym opracowaniu dotyczą:

- dodania rozdziału M.2.1, Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 – Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Puszcza Piska”,*
- dodania rozdziału N.8. Zagrożenia powodzią.*

Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Pisz została opracowana w związku z Uchwałą nr XLIII/462/22 Rady Miejskiej w Pisz z dnia 27 kwietnia 2022 r. w sprawie przystąpienia do zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Pisz w części wsi Turośl.

Treści wprowadzone niniejszą zmianą zostały oznaczone kolorem niebieskim.

Zmiana została opracowana przez Terra-Plan z siedzibą w Pluskach, ul. Pluszna 25, 11-034 Pluski; główny projektant mgr inż. Emilia Gałuszka – Wronka.

Skład zespołu autorskiego:

mgr inż. Emilia Gałuszka – Wronka – główny projektant
mgr inż. Maciej Wronka - projektant
mgr inż. Marta Witkowska - projektant

Spis treści:

A.	WPROWADZENIE	5
A.1.	Podstawa opracowania	5
A.2.	Cel i zakres Studium w świetle obowiązujących przepisów prawnych	5
A.3.	Struktura Studium	6
B.	UWARUNKOWANIA FIZJOLOGICZNE	7
B.1.	Położenie geograficzne	7
B.2.	Budowa geologiczna	8
B.3.	Kopaliny	9
B.4.	Gleby	9
B.5.	Ukształtowanie terenu	10
B.6.	Wody podziemne	10
B.7.	Wody powierzchniowe	11
B.8.	Klimat	13
B.9.	Potencjalna roślinność naturalna	15
B.10.	Aktualne użytkowanie ziemi	16
B.11.	Własność nieruchomości	17
C.	UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE I KULTUROWE	18
C.1.	Rys historyczny regionu	18
C.2.	Rozwój sieci osadniczej na terenie gminy Pisz	19
C.3.	Stan zachowania zabytków kultury	19
D.	UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE	27
D.1.	Aktualne rozmieszczenie ludności	27
D.2.	Dynamika liczby ludności	28
D.3.	Struktura ludności według płci i wieku	31
E.	UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE, ZATRUDNIENIE I DOCHODY LUDNOŚCI	32
E.1.	Struktura gospodarki i zatrudnienia	32
F.	MIESZKALNICTWO	34
F.1.	Rozmieszczenie i charakter terenów o funkcji mieszkaniowej	34
F.2.	Zasoby mieszkaniowe	34
F.3.	Trendy w budownictwie mieszkaniowym	35
F.4.	Aktualne rozmieszczenie aktywności budowlanej w sektorze budownictwa mieszkaniowego	35
H.	INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	36
H.1.	Administracja	36
H.2.	Oświata i wychowanie	36
H.3.	Ochrona zdrowia i opieka społeczna	36
H.4.	Kultura, sport i rekreacja	37
H.4.1	Kultura	37
H.4.2	Życie religijne	37
H.4.3	Sport i rekreacja	37
H.5	Handel i usługi dla ludności	39
I	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	39
I.1	Sieć drogowa	39
I.1.1.	Sieć drogowa na terenie gminy Pisz	39
I.1.2.	Układ komunikacyjny miasta Pisz	39
I.2	Kolej	44
I.3.	Elektroenergetyka	45
I.4.	Ciepłownictwo	45
I.5.	Gazownictwo	45
I.6.	Zaopatrzenie w wodę	45
I.7.	Gospodarka ściekowa	46
I.8.	Gospodarka odpadami	46
J.	HIERARCHIA SIECI OSADNICZEJ	47
K.	ROLNICTWO – TURYSTYKA – PRZYRODA. PODSTAWOWE FUNKCJE OBSZARÓW WIEJSKICH	47
L.	DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE TERENÓW I AKTUALNE TENDENCJE ROZWOJOWE	49

M.	UWARUNKOWANIA FORMALNO – PRAWNE	51
M.1	Formy ochrony przyrody na terenie gminy Pisz	51
M.2	Obszary planistyczne na tle Krajowej Sieci Ekologicznej	52
M.3	Obszary Natura 2000 na terenie gminy Pisz	52
M.3.1	Obszar Natura 2000 Puszcza Piska	52
M.3.2.	Obszar Natura 2000 Ostoja Piska	53
M.4	Obszary chronionego krajobrazu	54
M.4.1	Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy i Jezior Piskich	54
M.4.2	Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Szeroki Bór	54
M.4.3	Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego - Wschód	54
M.5	Użytki ekologiczne	54
M.6	Mazurski Park Krajobrazowy	54
M.7	Rezerwaty przyrody	55
M.7.1	Rezerwat Przyrody Jezioro Nidzkie	55
M.7.2	Rezerwat Przyrody Jezioro Pogubie Wielkie	55
M.8	Pomniki przyrody	56
M.9	Strefy ciszy	57
M.10	Strefy ochronne ujęć wody	57
N.	ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA	57
N.1	Powietrze	57
N.2	Powierzchnia ziemi	57
N.3	Krajobraz	57
N.4	Wody powierzchniowe	58
N.5	Wody podziemne	58
N.6	Flora i fauna	58
N.7.	Klimat akustyczny	58
N.8	Zagrożenie powodzią	59
O.	Wielkie Jeziora Mazurskie 2020 – Strategia	59
P.	Potrzeby i możliwości rozwoju gminy – bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę	68

A. WPROWADZENIE

A1. Podstawa opracowania

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Pisz zostało opracowane na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (~~Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.~~) (Dz. U. z 2023 r. poz. 977). Stanowi ono pierwszą część „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pisz”.

A2. Cel i zakres Studium w świetle obowiązujących przepisów prawnych

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Podstawowym aktem prawnym określającym rolę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego w systemie planowania przestrzennego jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (~~Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.~~) (Dz. U. z 2023 r. poz. 977). Zgodnie z tym aktem prawnym, **celem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania z uwzględnieniem zasad określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, ustalenia strategii rozwoju i planu zagospodarowania województwa oraz strategii rozwoju gminy o ile gmina dysponuje takim opracowaniem.**

1. W studium określa się uwarunkowania wynikające w szczególności z:
  - 1) dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu;
  - 2) stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony;
  - 2a) **diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy;**
  - 3) stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego;
  - 4) stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
  - 5) rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych;
  - 6) warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia, **oraz zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, zgodnie z uniwersalnym projektowaniem;**
  - 7) zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia;
  - 8) potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności:
    - a) analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne,
    - b) prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego,
    - c) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy,
    - d) bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę;
  - 9) stanu prawnego gruntów;
  - 10) występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych;
  - 11) występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych;
  - 12) występowania udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla;
  - 13) występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych;
  - 14) stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami;
  - 15) zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych;
  - 16) wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.
2. W studium określa się w szczególności:
  - 1) uwzględniające bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 7 lit. d ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
    - a) kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów, w tym wynikające z audytu krajobrazowego,

- b) kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny przeznaczone pod zabudowę oraz tereny wyłączone spod zabudowy;
- 2) obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego i uzdrowisk;
- 3) obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- 4) kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej;
- 5) obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym;
- 6) obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zgodnie z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa ~~i ustaleniami programów, o których mowa w art. 48 ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;~~
- 7) obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, w tym obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości, a także obszary przestrzeni publicznej;
- 8) obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w tym obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne;
- 9) kierunki i zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej;
- 10) obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz obszary osuwania się mas ziemnych;
- 11) obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny;
- 12) obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujące na nich ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120)
- 13) obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji;
- 14) obszary zdegradowane;
- 15) ~~granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych~~ granice terenu zamkniętego i jego strefy ochronnej, w tym stref ochronnych wynikających z decyzji lokalizacyjnych wydanych przez Komisję Planowania przy Radzie Ministrów w związku z realizacją inwestycji w zakresie obronności i bezpieczeństwa państwa;
- 16) ~~obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym, w zależności od uwarunkowań i potrzeb zagospodarowania występujących w gminie.~~

Istotnymi zagadnieniami w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy, zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ~~(Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 z późn. zm.)~~ (Dz. U. z 2023 r. poz. 977) w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym są **ład przestrzenny i zrównoważony rozwój** jako podstawa działań w zakresie przeznaczenia terenów na określone cele i ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy.

Poprzez **ład przestrzenny**, zgodnie z w/w ustawą, należy rozumieć takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno – gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno – estetyczne. Poprzez **zrównoważony rozwój** natomiast rozumie się taki rozwój społeczno – gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych, społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

A.3 Struktura Studium

Stosowanie do celów i zakresu Studium, „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pisz” wykonywane jest w trzech etapach:

Etap I – zebranie, uporządkowanie i analizę materiałów źródłowych oraz danych pozyskanych z prac terenowych w celu uzyskania w miarę możliwości najpełniejszego i obiektywnego obrazu uwarunkowań rozwoju i zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy.

Etap II – sformułowanie podstawowych celów rozwojowych gminy i ocena uwarunkowań w świetle tych celów, ze szczególnym naciskiem na identyfikację możliwości barier i konfliktów, co w efekcie powinno pozwolić na określenie obszarów możliwych kierunków rozwoju przestrzennego i przyjęcie modelu zbliżonego do optymalnego.

Etap III – Określenie kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego, oraz kierunków rozwoju infrastruktury technicznej, umożliwiających realizację funkcji miasta i gminy w zgodzie z potrzebami społeczności oraz środowiska.

Wyniki prac Etapu I przedstawione są w niniejszej Części I, natomiast wyniki prac Etapu II i III znajdują się w Części II Studium.

B. UWARUNKOWANIA FIZJOGRAFICZNE

B.1 Położenie geograficzne

Obszar miasta i gminy Pisz obejmuje 634 km² i położony jest pomiędzy 53° 28' i 53° 46' szerokości geograficznej północnej oraz 21° 27' i 21° 58' długości geograficznej wschodniej. Pod względem fizjograficznym obszar ten należy do trzech jednostek:

- 1) Równina Mazurska (na południe od linii Ruciane-Pisz-Rybitwy i zachód od Pisz)
- 2) Pojezierze Elckie (na południe od J. Roś i wschód od Pisy)
- 3) Kraina Wielkich Jezior Mazurskich (na północ od linii Ruciane-Pisz-Rybitwy)

Pod względem administracyjnym miasto i gmina Pisz do 3 grudnia 1998 należały do województwa suwalskiego, natomiast od 1 stycznia 1999 należy do województwa warmińsko – mazurskiego. Miasto Pisz jest siedzibą powiatu obejmującego gminy:

- miasto i gminę Pisz
- miasto i gminę Orzysz (na północ i północny wschód od granic gminy Pisz)
- miasto i gminę Biała Piska (na wschód od granic gminy Pisz)
- miasto i gminę Ruciane – Nida (na zachód od gminy Pisz)

Ponadto gmina sąsiaduje:

- od południowego wschodu z gminą Rozogi
- od południa z gminami Łyse oraz Turośl
- od południowego wschodu z gminą Kolno

Pod względem powierzchni gmina Pisz jest największą gminą w Polsce.

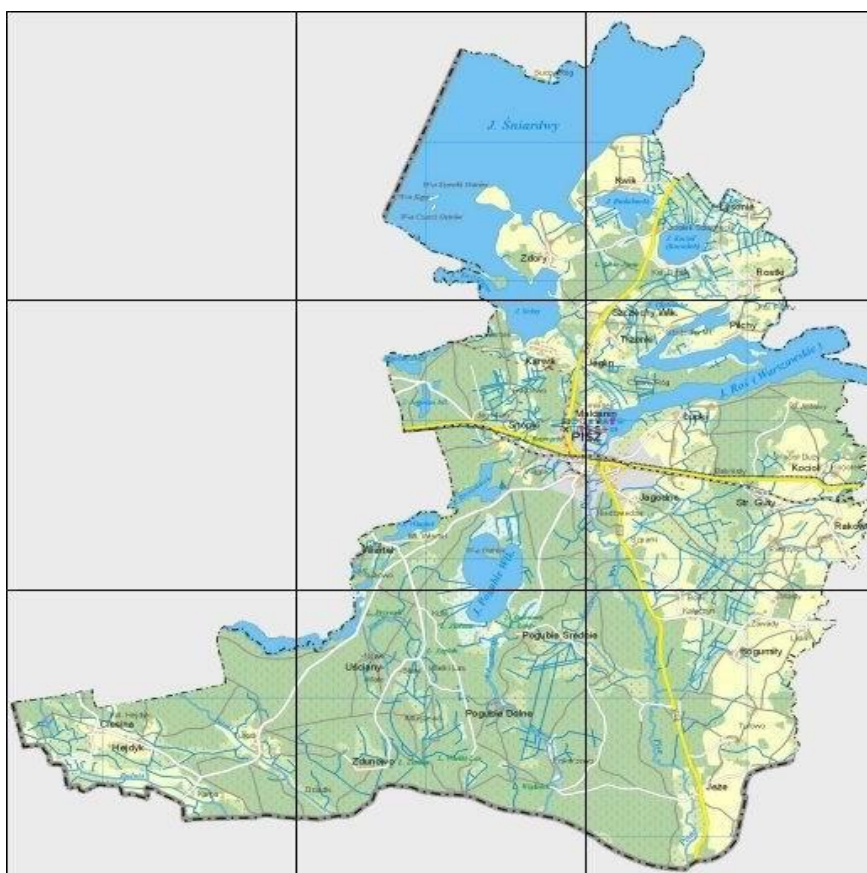
Gmina Pisz posiada status gminy miejsko-wiejskiej i zajmuje powierzchnię ok. 63 370 ha (634 km²), co stanowi ok. 37,7% powierzchni powiatu piskiego. Tereny wiejskie w gminie zajmują ok. 62 362 ha, a tereny miejskie – miasto Pisz – 1008 ha.

Na terenie gminy Pisz znajduje się 65 miejscowości, tworzących łącznie 43 sołectwa. Miejscowości w gminie Pisz to: Anuszewo, Babrosty, Bogumiły, Borki, Ciesina, Czarny Róg, Dłutowo, Dziadki, Hejdyk, Imionek, Jabłoń, Jagodne, Jaśkowo, Jeglin, Jeże, Kałęczyn, Karpa, Karwik, Kocioł, Kocioł Duży, Kociołek Szlachecki, Kulik, Kwik, Lipa Przednia, Lipa Tylna, Lisie Jamy, Liski, Łupki, Łysonie, Maldanin, Maszty, Niedźwiedzie, Pietrzyki, Pilchy, Piskorzewo, Pisz, Pogobie Średnie, Pogobie Tylne, Rakowo, Rakowo Piskie, Rostki, Rybitwy, Snopki, Stare Guty, Szczechy Małe, Szczechy Wielkie, Szeroki Bór Piski, Szparki, Trzonki, Turośl, Turowo, Turowo Duże, Uściany Nowe, Uściany Stare, Wądołek, Wąglik, Wąglik-Kolonia, Wiartel, Wiartel Mały, Wielki Las, Wolisko, Zawady, Zdory, Zdunowo, Zimna.

Mapka 1 Położenie miasta i gminy Pisz w układzie administracyjnym

Mapka 2 przedstawiająca gminę Pisz

B.2 Budowa geologiczna

Obszar miasta i gminy Pisz leży w obrębie kredowej niecki, pochylonej w kierunku północnym. Pod skałami kredowymi zalegają utwory jury, dewonu, syluru i kambru.

Na marglach kredowych zalegają utwory trzeciorzędowe – głównie oligoceńskie i miocene piaski, przy czym prawie na całym obszarze gminy bezpośrednio pod czwartorzędem znajdują się warstwy miocene.

Utwory czwartorzędowe mają na obszarze gminy Pisz znaczną miąższość: 150 – 200 m na wschód od Śniardw i linii Pisz – Jeże oraz 100 – 150 m na zachód od Pisy. Powierzchniowe utwory obszaru planistycznego związane są ze zlodowaceniem bałtyckim oraz z holocenem. Gmina Pisz leży na południe od rozległej strefy moreny czołowej, której wzgórza ciągną się wzdłuż północnych brzegów Śniardw pomiędzy Mikołajkami a Orzyszem. Na terenie gminy można wyróżnić szereg obszarów różniących się pod względem geomorfologii. Są to:

- Fragmenty moreny czołowej w okolicach Zdor oraz na wyspie Szeroki Ostrów, zbudowane z piasków i glin zwałowych
- Rozległy obszar zastoiskowy w trójkącie Kwik-Pisz-Pilchy, w większości wypełniony torfami oraz w znacznej części pokryty wodami jezior Białoławki, Kocioł i Roś
- Fragmenty moreny dennej w okolicach Wąglika
- Sandr Piski, obejmujący niemal cały obszar gminy na południe od jezior Śniardwy i Roś, z wyjątkiem południowo-wschodnich jej krańców. Miąższość piaszczystych osadów sandrowych jest wszędzie znaczna i w wielu miejscach przekracza 30 m.
- Dolina Pisy, przecinająca sandr z północy na południe, zbudowana w większości z madów piaszczystych oraz torfów
- Utwory moreny dennej na wschód od Pisy, w okolicach Turowa, Bogumił i Lisek

W obrębie sandru piskiego położonych jest wiele obszarów zastoiskowych i zagłębień, w większości wypełnionych torfami. Do większych należą:

- południowo-zachodnie krańce gminy w okolicach Ciesiny, Karpy i Hejdyka
- okolice Ścian
- okolice Pogubia Średniego
- teren między Pogubiem Średnim a Pisą
- obszar w trójkącie Stare Guty – Łagodne – Bogumiły na wschód od Pisy

B.3 Kopaliny

Wszystkie udokumentowane złoża kopalin na terenie miasta i gminy Pisz pochodzą z plejstocenu i są związane z działalnością lodowca. Są to głównie złoża kruszyw naturalnych – piasków i żwirów. Ogółem udokumentowanych jest 19 złóż. Ich krótką charakterystykę przedstawia Tabela 1 poniżej.

Tabela 1. Charakterystyka udokumentowanych złóż kopalin

Lp.	Kod złoża	Nazwa złoża	Stan zagospodarowania
1	KN 16937	Kocioł Duży V	Złoże rozpoznane szczegółowo
2	PC 2761	Pisz	~~Złoże eksploatowane okresowo~~ Eksploatacja złoża zaniechana
3	KN 7278	Turowo	~~Złoże eksploatowane okresowo~~ Eksploatacja złoża zaniechana
4	KN 13711	Turowo II	Złoże zagospodarowane
5	KN 15350	Turowo III	~~Złoże zagospodarowane~~ Złoże eksploatowane okresowo
6	KN 8723	Rakowo Piskie	Eksploatacja złoża zaniechana
7	KN 3967	Stare Guty	Złoże rozpoznane szczegółowo
8	KN 3999	Stare Guty II	Złoże rozpoznane szczegółowo
9	KN 3956	Kocioł	Eksploatacja złoża zaniechana
10	PC 2760	Jeże	Złoże rozpoznane wstępnie
11	KN 5871	Wincenta-Kumielsk	Złoże rozpoznane wstępnie
12	KN 4318	Jeże	Eksploatacja złoża zaniechana

13	KN 5073	Jeże	Eksploracja złoża zaniechana
14	KN 3961	Kocioł Duży II	Złoże skreślone z bilansu zasobów
15	KN 5900	Kocioł Duży III	Złoże skreślone z bilansu zasobów
16	KN 10006	Rakowo Piskie I	Złoże rozpoznane szczegółowo
17	KN 19156	Rakowo Piskie II	Złoże rozpoznane szczegółowo
18	KN 5626	Stare Guty - Rakowo	Złoże rozpoznane szczegółowo
19	KN 18128	Turowo IV	Złoże rozpoznane szczegółowo

Tereny górnicze ustanowione zostały dla czterech złóż kruszywa naturalnego: **Pisz**, **Turowo**, **Turowo II** i **Turowo III**, **Turowo IV**, **Rakowo Piskie**, **Rakowo Piskie II**. Są one objęte koncesjami zezwalającymi na ich wydobywanie.

Złoża Kocioł Duży V, Pisz, ~~Rakowo Piskie~~, **Rakowo Piskie 1**, Stare Guty, Stare Guty II, Kocioł, położone są w obszarze chronionego krajobrazu. Eksploatacja złóż kopalin na terenach objętych ochroną na podstawie przepisów o ochronie przyrody powinna być zgodna z obowiązującymi przepisami odrębnymi.

Eksploatacja złóż powinna być prowadzona z zachowaniem wymogów ochrony środowiska, w tym ochrony złoża i obiektów budowlanych z nim sąsiadujących oraz z zachowaniem warunków bezpieczeństwa powszechnego.

Po wyeksploatowaniu kruszyw należy przeprowadzić rekultywację terenów górniczych. Kierunek rekultywacji ustalony zgodnie z przepisami odrębnymi.

B.4 Gleby

Gleby są odzwierciedleniem utworów macierzystych, z których powstały. Na obszarze gminy Pisz dominują bardzo słabe gleby piaszczyste, położone na terenach sandrowych. Znaczna część z nich jest obecnie zalesiona. Duże obszary zajmują również gleby pochodzenia organicznego, w większości torfowe (torfy niskie) a także murszowe i mułowo-glejowe. Gleby takie zajmują obszary obniżen, w tym przede wszystkim tereny pomiędzy jeziorem Roś a morenami nad brzegiem jez. Śniardwy, podmokłe równiny pomiędzy równiną denną na południowo-wschodnich obrzeżach gminy a rzeką Pisą oraz południowo-zachodnie krańce gminy. Stosunkowo najżyźniejsze są gleby gliniaste i piaszczyste na obszarach morenowych (południowy wschód oraz wschodnie brzegi jez. Śniardwy). Są to w ogromnej większości gleby brunatne. Miejscami występują też gleby bielcowe i pseudobielcowe oraz czarne ziemie właściwe i zdegradowane. W dolinie rzeki Pisy spore obszary zajmują mady.

Użytki rolne w gminie Pisz zajmują niewiele ponad ¼ powierzchni gminy (ok. 28%). Pod względem rodzaju pokrywy glebowej na terenie gminy Pisz dominują bardzo słabe gleby piaszczyste. Duże obszary zajmują również gleby położenia organicznego, w większości torfowe (torfy niskie), a także murszowe i mułowo-glejowe.

Przydatność rolnicza gleby gminy Pisz jest niska. Wśród gleb ornych zdecydowanie (około 90%) dominują gleby kompleksu żyniego słabego i bardzo słabego. Niewielkie enklawy gleb o większej przydatności (gleby kompleksu żyniego dobrego i rzadziej pszenno-żyniego, znajdują się niemal wyłącznie na wschodnich obrzeżach gminy głównie w okolicach wsi Zdory, Kwik, Kocioł Duży, Pietrzyki i Liski. Kompleks 3 (pszenny wadliwy, zwany inaczej erozyjnym) prawie nie występuje. Wśród użytków zielonych nieco więcej jest użytków słabych i bardzo słabych niż użytków zielonych średnich.

Powyższy stan rzeczy odzwierciedlają statystyki bonitacji gleb używanych rolniczo. Na terenie gminy ~~prawie~~ w ogóle nie występują gleby klas I-II i prawie nie występują gleby klasy III, natomiast aż 70% to gleby klasy V i VI. Łąki są generalnie nieco lepszej jakości (44% w klasie IV) niż grunty orne i pastwiska (ok. 21% w klasie IV). Zbiorcze zestawienie danych na ten temat zawarto w Tabeli 2 poniżej.

Tabela 2. Klasy bonitacyjne gleb użytkowanych rolniczo według powierzchni i udziału.

Użytki rolne		Klasa bonitacyjna					Razem
		I	III	IV	V	VI	
Grunty orne	ha	0	55	1 712	3 543	2 682	7 992
	%	0%	1%	21%	44%	34%	
Łąki	ha	19	1	2 866	3 027	537	6 449
	%	0%	0%	44%	47%	8%	
Pastwiska	ha	12	61	564	1 714	504	2 855
	%	0%	2%	20%	60%	18%	
Razem	ha	31	116	5 142	8 284	3 724	17 296
	%	0%	1%	30%	48%	22%	

Warunki glebowe gminy wypadają niekorzystnie zarówno na tle Polski jak i Regionu Wielkich Jezior Mazurskich. W kraju grunty klasy III i wyższych zajmują około 26% a gleby klasy V i VI – 34% powierzchni użytków rolnych. W Regionie WJM w dwóch najniższych klasach mieści się 30% gruntów ornych i 37% trwałych użytków zielonych.

B.5 Ukształtowanie terenu

Większość terenów gminy to okolice o bardzo mało urozmaiconej rzeźbie. Płaski krajobraz cechuje przede wszystkim obszary torfowe oraz znaczną część sandrów. Falista lub pagórkowata rzeźba dominuje jedynie na terenach morenowych na wschód o linii Jeże-Turowo-Bogumiły-Kocioł oraz nad Śniardwami w okolicach Zdor i Karwiku. Względne wysokości wzniesień rzadko jednak przekraczają 20-23 m. Punkty położone najwyżej to wzniesienia morenowe na wschodzie gminy, w okolicach Mast (162 mnpm), Turowa (157 mnpm) oraz Kotła (157 mnpm). Monotonia rzeźby przyczynia się do obniżenia walorów krajobrazowych, a przede wszystkim turystycznych gminy.

B.6 Wody podziemne

Na znacznej części obszaru planistycznego pierwszy poziom wodonośny występuje płytko lub bardzo płytko (poniżej 10 m). Wody podziemne zalegają głębiej jedynie wzdłuż wschodniej granicy gminy, na południe od jeziora Roś. W obniżeniach terenu oraz w dolinach cieków w wielu miejscach wody gruntowe zalegają bardzo płytko (0.5 – 2 m pod powierzchnią).

Ze względu na dużą przepuszczalność większości utworów powierzchniowych oraz płytkie zaleganie pierwszego poziomu wodonośnego, wody podziemne gminy Pisz są mocno narażone na wpływy zewnętrzne. Czas przenikania wód z powierzchni do pierwszego poziomu wodonośnego nie przekracza 5 lat. Czas infiltracji jest dłuższy a stopień zagrożenia niższy jedynie na pasie Pisz-Wiertel-Uściany oraz na południowym wschodzie.

Z drugiej strony, jakość wód podziemnych jest ogólnie dobra, zwłaszcza na południe od Pisz. Związane jest to z zalesieniem i znikomym stopniem zurbanizowania najbardziej wrażliwych obszarów sandrowych (Puszcza Piska) z jednej strony i z pokrywaniem się obszarów intensywniej zagospodarowanych z terenami o dobrej izolacji (południowy wschód). Nieco gorzej wygląda sytuacja na północy gminy (okolice Pisz i tereny na północ od jez. Roś), na styku powierzchni użytków rolnych z obszarami pozbawionymi warstw izolujących wody podziemne.

B.7 Wody powierzchniowe

Znaczny udział w gminie Pisz mają wody powierzchniowe płynące i stojące – ok. 20% całkowitej powierzchni. Gmina położona jest w zlewni rzeki Pisy prawobrzeżnego dopływu Narwi. Pisz jest prawobrzeżnym dopływem Narwi, ciekim III rzędu. Długość całkowita rzeki wynosi 142,2 km, z czego 91,4 km biegnie w granicach województwa warmińsko-mazurskiego. Zlewnia zajmuje obszar 4499,8 km². Gmina Pisz leży w całości w zlewni rzeki Pisy, która wypływając z jez. Roś odwadnia środkową i południową część Systemu Wielkich Jezior Mazurskich i uchodzi do Narwi w odległości około 50 km na południe od granic gminy. W granicach gminy długość rzeki wynosi 30 km.

Zasoby wód powierzchniowych na terenie gminy Pisz ponadto tworzą: Turoślanka (ok. 11 km), Rudna (ok. 10 km), Borek (ok. 7 km), Zimna (ok. 8 km), Barłoga (ok. 5 km), Karwik (ok. 6 km), Dziękałówka (ok. 5

Jeziora, skoncentrowały się głównie w północnej i zachodniej częściach gminy. Największe z nich to jez. Śniardwo o powierzchni – 7173 ha (część leżąca na terenie gminy Pisz), jez. Roś – 1955 ha, jez. Seksty – 755 ha, jez. Pogubie Wielkie – 695 ha, jez. Kocioł – 307 ha, jez. Białoławki – 272 ha, jez. Nidzkie – 1 ha (część), jez. Brzozolasek – 159 ha, jez. Wiartel – 152 ha, jez. Jegocin – 129 ha, jez. Kaczerajno – 110 ha. Tabela Nr 3 przedstawia jeziora położone w obrębie gminy Pisz.

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia zwierciadła wody /ha/	Obręb geodezyjny
1.	Białoławki	272,00	Kwik
2.	Brzozolasek	159,54	Snopki
3.	Głębowko	45,24	Szczecchy Wielkie
4.	Jaśkowo Małe	14,88	Jaśkowo
5.	Jegocinek	50,37	Snopki
6.	Kaczerajno	110,88	Zdory
7.	Kalki	7,17	Pogobie Średnie
8.	Kocioł	307,00	Szczecchy Wielkie
9.	Linówek	7,18	Wiartel Mały
10.	Maldanin	15,62	Maldanin
11.	Nicponek	9,53	Snopki
12.	Orłowo	6,28	Kocioł Duży
13.	Piskorzewskie	18,87	Pogobie Średnie
14.	Pogubie Małe	32,46	Pogobie Średnie Pogobie Tylne
15.	Pogubie Wielkie	695,37	Pogobie Średnie
16.	Roś	1955,10	Pilchy
17.	Seksty	755,40	Zdory
18.	Wądołek Duży	5,91	Wolisko
19.	Wądołek Mały	2,15	Piskorzewo
20.	Wiartel	134,42	Wiartel
21.	Bez nazwy	0,76	Wąglik
22.	Śniardwy	7173,78	Zdory
23.	Jegocin	102,12	Snopki
24.	Nidzkie	181,16	Jaśkowo
25.	Przylasek	38,78	Szeroki Bór

Zlewnia jez. Jegocin Mały – niewielka i niemal całkowicie zalesiona zlewnia, z której jedynie okresowo odpływają wody w kierunku jeziora Wiartel.

Zlewnia jez. Jegocin Wielki - położona w połowie na terenie gminy, na północ od jez. Wiartel. Zlewnia ta (ok. 392 ha w granicach gminy) stanowi obszar częściowo bezodpływowy niemal całkowicie zalesiony.

12

Zlewnia bezpośrednia jez. Białoławki. – jez. Białoławki posiada niewielką zlewnię bezpośrednią (1033 ha, w tym 222 ha to jezioro) i zasilane jest wodami jez. Śniardwy.

Zlewnia bezpośrednia jez. Kocioł. – Położone poniżej jez. Białoławki, jez. Kocioł (294 ha) zasilane jest wodami zlewni bezpośredniej (ogółem 1614 ha), wodami z jez. Białoławki oraz rzeki Dziękałówki, odwadniającej przeważnie leśne i łąkowe tereny na wschód od gminy Pisz.

Zlewania Dziękałówka – obejmuje w granicach gminy niewielki obszar (ok. 496 ha) na wschód od jez. Kocioł.

Kanał Jegliński – odbiera wody ze Śniardwy poprzez służę Karwik i odwadnia niewielki obszar (ok. 639 ha) pomiędzy jez. Śniardwy a jez. Roś.

Zlewnia bezpośrednia jez. Roś. – Jezioro to (1796 ha) jest największym akwenem położonym w całości w granicach gminy. Zasilane jest wodami z jez. Kocioł (poprzez rzeczkę Wilkus) oraz z jez. Śniardwy, poprzez Kanał Jegliński. Ponadto do jeziora docierają wody ze zlewni bezpośredniej (7336 ha w granicach gminy) oraz z rzeki Święćce.

Rzeka Pisa – wypływa z jez. Roś i przecinając gminę z północy na południe przechwytywa wody mniejszych cieków lewobrzeżnych (Szparka, Piska Woda, Bogumiłka, Wincenty) oraz prawobrzeżnych (Barłoga, Szast). Tak zdefiniowana bezpośrednia zlewania Pisy obejmuje 18 540 ha w granicach gminy.

Rzeki Rudna, Turośl i Zimna – odwadniają południowo-zachodnie tereny gminy (10 960 ha), by poza jej obszarem, już jako Turośl zasilić rzekę Rybnicę.

Zlewnia Rybnicy – obejmuje kaskadę puszczańskich jezior Brzozolasek, Pogubie Wielkie i Pogubie Małe oraz leśne obszary na południe od tych jezior. Z 8381 ha odwadnianych przez rzekę Rybnicę na terenie gminy, ok. 4760 ha to obszary bezpośrednich zlewni wymienionych jezior. Na południe od gminy Pisz Rybnica łączy się z Piszą jako jej prawobrzeżny dopływ.

Podstawowe dane morfometryczne o ważniejszych jeziorach gminy Pisz przedstawia Tabela 3 poniżej.

Tabela 3. Podstawowe dane morfometryczne ważniejszych jezior w obrębie gminy Pisz

Jezioro	Powierzchnia	Głębokość maksymalna	Głębokość średnia	objętość	poziom
	(ha)	(m)		(m ³)	mnpm
Białoławki	272	36,1	9,8	20 787	116,1
Brzozolasek	152	17,2	5,1	8 094	117,4
Głębowek	45	-	-	-	-
Jegocin Duży	129	36,1	9	11 440	123,2
Jegocin Mały	50	17,9	7,1	3 731	123,3
Kocioł	307	26,4	9,5	27 990	116
Maldanin	15,62	-	-	-	-
Nidzkie	181	23,7	6,2	113 872	117,7
Pogubie Małe	63,5	-	-	-	-
Pogubie Wielkie	695	2,6	1	7 192	117,3
Roś	1955	31,8	8,1	152 925	115,4
Śniardwy	7158	23,4	5,8	660 212	116,1
Wiartel	134	29	4,5	8 090	119,2

Średni roczny odpływ w zlewni wynosi około 200 mm/rok. Średni przepływ roczny SSQ w Piszce wynosi około 17 m/s, natomiast w Ptakach (poniżej Wincenty) – około 22 m/s.

Odpływ z systematu Wielkich Jezior Mazurskich i przepływy na Pisie regulowany jest za pomocą jazów w Karwiku i Kwiku. Przepływy regulowane są tak, aby poziom wód w jeziorach utrzymywał się w przedziale 115,70 -116,50 mnpm.

Na terenie gminy Pisz duże powierzchnie zajmują tereny odwadniane sztucznie za pomocą sieci rowów melioracyjnych. Największe takie tereny znajdują się w zlewniach w Rudnej, Turośli, Zimnej, Piszkiej Wody oraz jezior Roś, Kocioł i Białoławki.

B.8 Klimat

Podstawowe cechy klimatu gminy Pisz kształtują masy powietrza wilgotnego znad Atlantyku oraz kontynentalnego ze wschodu. Napływanie tych mas na przemian jest przyczyną częstych wahań pogody. Należy przy tym zaznaczyć, że cechy klimatu kontynentalnego zaznaczają się tu silniej niż w innych regionach Polski, co objawia się wyższą amplitudą wahań temperatur w ciągu roku, niższymi temperaturami zimą i krótszym okresem wegetacji, wynoszącym około 190 dni (o miesiąc mniej niż w Polsce centralnej). Z racji występowania na terenie gminy dużej liczby terenów pod wodami i terenów rolniczych, część obszaru gminy odznacza się dobrym przewietrzaniem i znacznym nasłonecznieniem. Mniejszym nasłonecznieniem charakteryzują się tereny lasów, zboczy o ekspozycji północnej i zagłębienia terenowe. W podmokłych zagłębieniach, dolinach rzecznych, w okolicach lasów i jezior występuje większa wilgotność. Duże powierzchnie wód otwartych, ~~ee~~–sprzyjają parowaniu oraz częstym zachmurzeniom i opadom oraz, ze względu na zdolność wody do akumulacji ciepła, wpływa na rozkład temperatur w czasie i przestrzeni. W pobliżu dużych jezior temperatury wiosną wzrastają wolniej a jesienią spadają szybciej niż na terenach oddalonych od wody.

W Tabeli 4 poniżej przedstawiono rozkład podstawowych zjawisk klimatycznych i cech klimatu w ciągu roku.

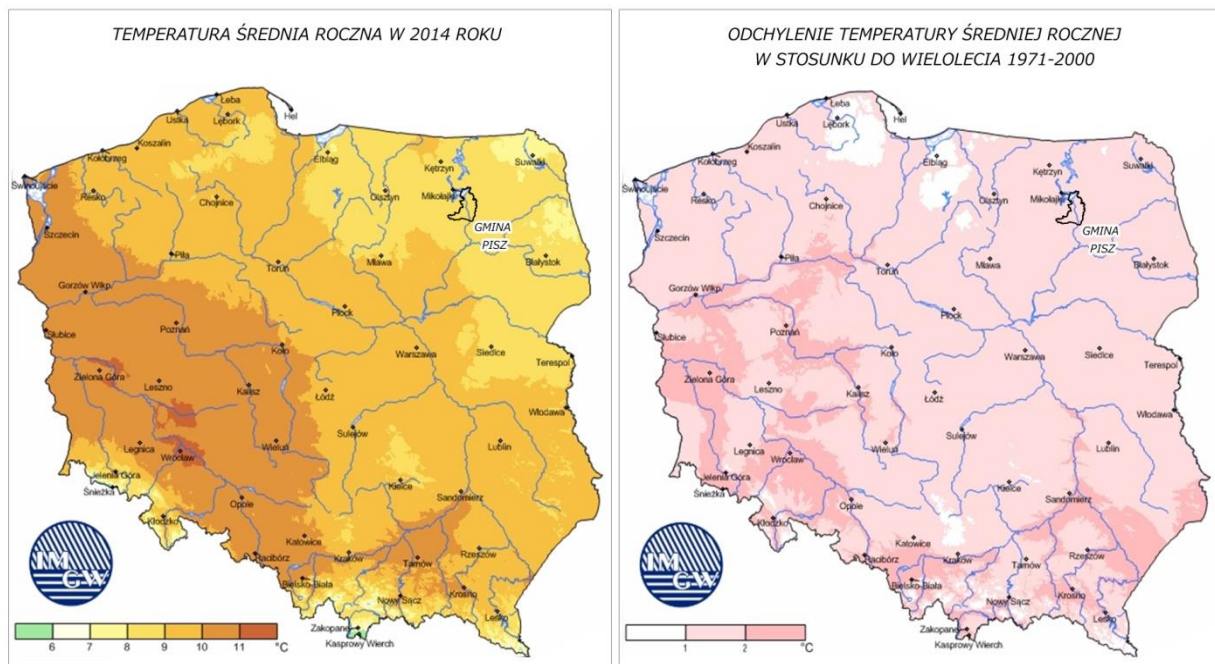
Tabela 4. Zestawienie podstawowych danych o klimacie obszaru planistycznego

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Temperatura średnia roczna	(+8,0) ^o C – (+9,0) ^o C
Temperatura średnia styczeń	(-4,0) ^o C – (-5,0) ^o C
Temperatura średnia lipiec	(+20,0) ^o C – (+21,0) ^o C
Liczba dni przymrozkowych ($T_{min} < 0^{\circ}C$)	110 – 120 dni
Liczba dni mroźnych ($T_{max} < 0^{\circ}C$):	40 – 50 dni
Liczba dni gorących ($T_{max} \geq 25^{\circ}C$)	20 – 30 dni
Wilgotność względna powietrza średnia roczna	82 – 84 %
Zachmurzenie średnie roczne w skali 0-8	5,2 – 5,4
Liczba dni pogodnych (zachmurzenie ≤ 2)	40 – 45 dni
Liczba dni pochmurnych (zachmurzenie ≥ 7)	160 – 170 dni
Usłonecznienie sumaryczne roczne	1600 – 1650 h
Opad sumaryczny roczny	600 - 650 mm
Liczba dni z pokrywą śnieżną	70 – 80 dni
Liczba dni z opadem śniegu	60 – 70 dni
Liczba dni z burzą	20 – 24 dni
Liczba dni z mgłą	40 – 50 dni
Ciśnienie atmosferyczne średnie roczne	1015-1016 hPa
Wiatr - prędkości średnie 10-minutowe	3 – 4 m/s
Długość okresu wegetacyjnego	190 – 200 dni

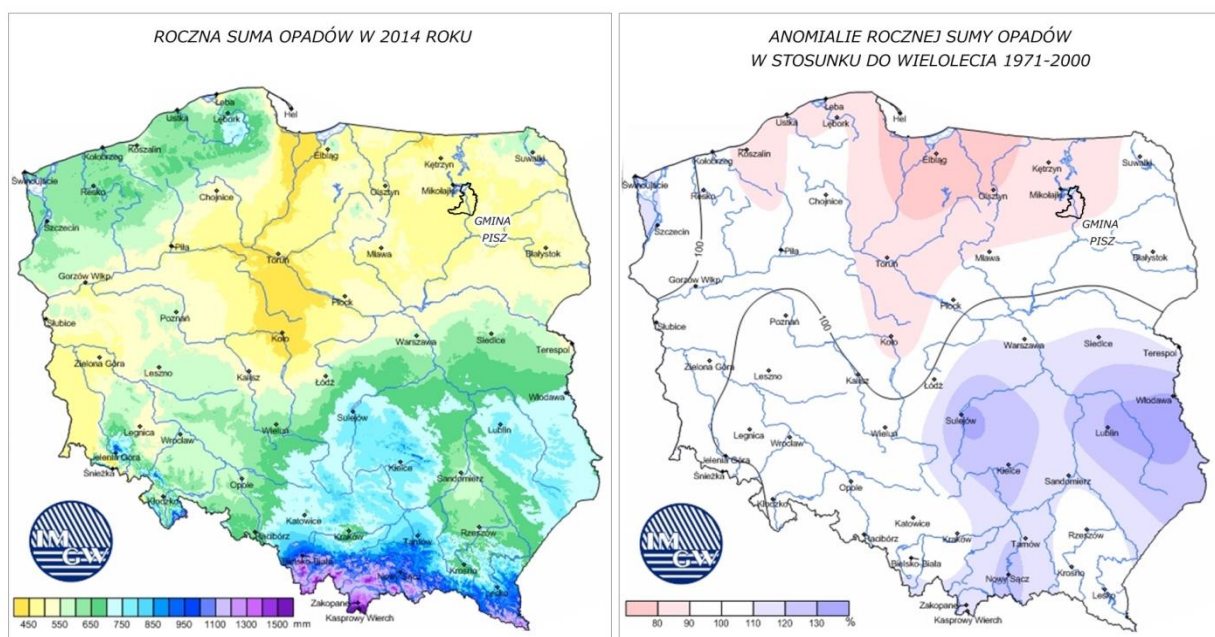
Ważną cechą klimatu obszaru planistycznego jest jego zmienność. Częstym zjawiskiem są zarówno przymrozki w kwietniu i maju jak i roztopy w zimie. Zmienność wielkości opadów rocznych jest również bardzo duża, a różnice pomiędzy niektórymi latami przekraczają 120 mm. Cechy te mają doniosły i ujemny wpływ na warunki produkcji rolniczej.

Poniżej przedstawiono gminę Pisz na tle wybranych wskaźników klimatycznych odnotowanych w Polsce w 2014 roku, z uwzględnieniem odchylenia (anomalii) w stosunku do okresu wielolecia 1971-2000. W regionie gminy Pisz w 2014 roku, w stosunku do ostatnich trzech dekad XX wieku nastąpił:

- wzrost średniej rocznej temperatury o ok. 1-2^oC,
- spadek rocznej sumy opadów o ok. 10 pkt %,
- wzrost rocznego usłonecznienia o ok. 250-300 h/rok.

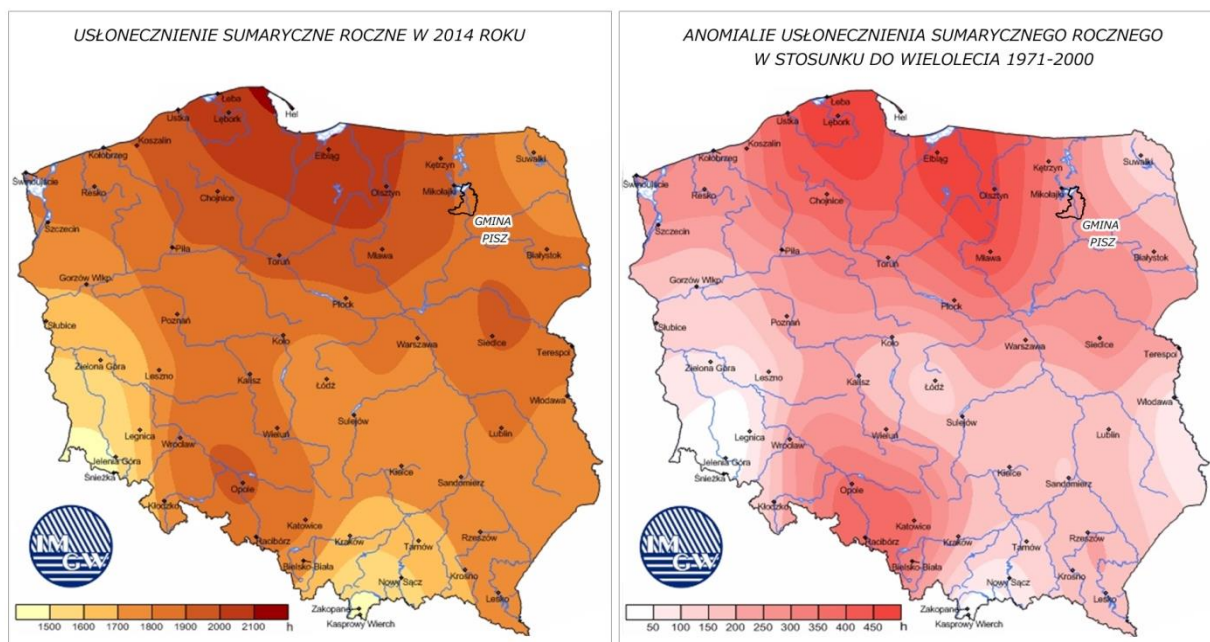

Mapka 3. Temperatura średnia roczna w 2014 roku i jej odchylenie od okresu wielolecia 1971-2000

Mapka 4. Roczna suma opadów w 2014 roku i jej anomalie od okresu wielolecia 1971-2000

Mapka 5. Usłonecznienie sumaryczne roczne w 2014 roku i jego odchylenie od okresu wielolecia 1971-2000

Podsumowując, globalne zmiany klimatyczne zauważalne są także w rejonie gminy Pisz. Objawiają się one przede wszystkim ociepleniem (wzrostem średniej temperatury powietrza), spadkiem rocznej ilości opadów oraz zwiększeniem rocznego usłonecznienia. Ponadto, coraz częściej obserwowane jest zjawisko ekstremalnych zjawisk pogodowych w postaci intensywnych burz i nawałnic, huraganowych wiatrów i trąb powietrznych.

B.9 Potencjalna roślinność naturalna

Roślinność naturalna jest dobrym odzwierciedleniem warunków glebowych, topograficznych i klimatycznych panujących na danym terenie.

Na terenie gminy Pisz wyraźnie zaznacza się stosunkowo duży udział gruntów leśnych, które stanowią niemal ½ powierzchni gminy, tj. 28 867,20 ha – lesistość 45,6% (wskaźnik dla: Polski 29,4%, województwa warmińsko-mazurskiego 31,0%, powiatu piskiego 48,8%). Struktura własności gruntów leśnych w gminie jest następująca:

- prywatne – 683,00 ha,
- publiczne – 28184,20 ha, w tym publiczne będące własnością gminy – 73,40 ha.

Na rozległych równinach sandrowych na zachód od Pisy, dominującym potencjalnym zbiorowiskiem roślinnym jest subborealna odmiana kontynentalnego **boru świeżego**, związana z ubogimi bielcowymi glebami piaszczystymi i niskim poziomem wód gruntowych. Podstawowym gatunkiem jest tutaj sosna, a istotną domieszkę stanowi świerk. Większe obszary zajęte przez siedliska tego typu występują również na południowym brzegu jez. Roś. Ogółem siedliska borów sosnowych zajmują ok. 40% powierzchni lądowej gminy.

Nieco żyzniejsze mineralne siedliska, zwykle o suchych gruboziarnistych glebach brunatnych lub skrytobielicowych, zajmują **bory mieszane** sosnowo-dębowo-swierkowe. Pokrywają one 25% powierzchni lądowej, przede wszystkim na terenach morenowych na wschód od Pisy.

Duże połacie gminy (25%) to siedliska typowe dla **łęgów olszowo-jesionowych**, charakterystyczne dla obszarów o wysokim poziomie wolno płynących wód gruntowych, z lekko zabagnionymi glebami mułowo-glejowymi, murszowo-mineralnymi i mułowo-murszowymi. Położone są z reguły wzdłuż wolno płynących cieków wodnych. Na obszarze gminy występują w pobliżu niemal wszystkich większych cieków a największe zwarte obszary tworzą w zlewniach Turośli i Rudnej, Piszkiej Wody i Szparki oraz pomiędzy jez. Białoławki i jez. Roś. Innym istotnym składnikiem potencjalnej roślinności są **olisy**, w których dominantem jest olsza czarna. Są to obszary o różnej żyzności gleb torfowych lub torfowo-mineralnych, okresowo podtapiane w wyniku

podnoszenia się poziomu stagnujących wód gruntowych. Takie siedliska występują przede wszystkim nad jeziorami o płaskich zatorfionych brzegach (zachodnia część J. Roś, jeziora Białoławki Kocioł i Pogubie Wielkie), zajmując ok. 7% powierzchni gminy.

Wśród naturalnych zbiorowisk klimaksowych terenu gminy Pisz należy wymienić ponadto borealne *świerczyny niżowe*, zdominowane przez świerk z domieszką dębu, osiki i brzozy, których siedliska występują w rozproszeniu na w zagłębieniach terenu, wilgotnych kwaśnych piaszczystych glebach glejobielicowych na zachód od Pisy, oraz *bory bagienne*, typowe dla bezodpływowych terenów o gleb torfowych, stanowiące ostatnie stadium sukcesji torfowisk wysokich.

Na uwagę zasługuje znikomy zasięg siedlisk charakterystycznych dla *grądów*, w których dominują lipa, dąb i grab. Siedliska takie, charakteryzujące się dość dużą żyznością gleb (gliniaste, pyłowe, piaszczysto-gliniaste gleby brunatne i pyłowe), pokrywają zaledwie 1% ogółu powierzchni lądowej gminy.

Z powyższego wynika, że warunki naturalne gminy Pisz nie sprzyjają intensywnej gospodarce człowieka. Nawiązują one wyraźnie do warunków typowych dla obszarów o klimacie kontynentalnym, przy czym większość gminy to obszary typowe dla ubogich i niezbyt żyznych siedlisk a znaczną część gminy zajmują siedliska silnie podmokłe.

B.10 Aktualne użytkowanie ziemi

Obecny sposób zagospodarowania obszaru planistycznego jest silnie związany z lokalnymi warunkami naturalnymi. I tak, najsłabsze gleby sandrowe są niemal całkowicie zalesione, przy czym lesistość obszaru na zachód od Pisy i Kanału Jeglińskiego wynosi około 80%. Większe tereny leśne poza kompleksem Puszczy Piskiej to przede wszystkim piaszczyste tereny pomiędzy jez. Roś, Łupkami i Kotłem, olsy na półwyspie Ostrów oraz sosnowe i mieszane bory pomiędzy Zdorami a jez. Kocioł. Udział lasów w użytkowaniu gruntów wynosi około 48% i jest znacznie wyższy niż lesistość Polski (28%).

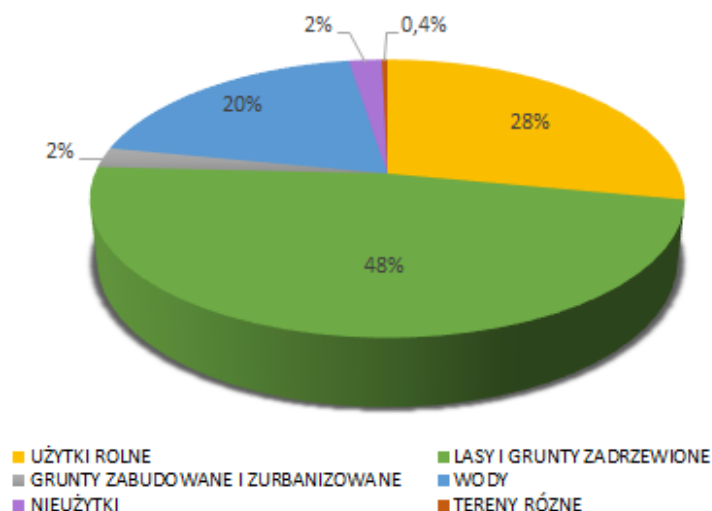
Zatorfione obszary zastoiskowe i doliny rzeczne (siedliska łęgowe i olsowe) zostały w ogromnej większości zmeliorowane i użytkowane są jako trwałe użytki zielone. Żyźniejsze gleby mineralne morenowych „wysp” nad jez. Śniardwy oraz moreny dennej na południowym-wschodzie gminy to obszary zdominowane obecnie przez grunty orne. Ogółem użytki rolne zajmują 28% powierzchni gminy.

Bardzo duży udział w ogólnej powierzchni gminy mają wody powierzchniowe, zajmujące 20% powierzchni. W Regionie WJM wyższy udział wód mają jedynie gminy Giżycko i Mikołajki. Około 60% wód na terenie gminy to wody jeziora Śniardwy.

Pozostałe tereny (zurbanizowane, nieużytki i tereny różne) stanowią niespełna 5% całkowitej powierzchni gminy Pisz. Wśród nich znajduje się zabudowa miejska Pisz. Miasto położone jest w centralnej części gminy i stanowi ok. 1,5% powierzchni gminy (obszar w granicach administracyjnych miasta).

Ogólny pogląd na aktualne użytkowanie ziemi w obszarze planistycznym daje poniższy wykres

Struktura użytkowania gruntów na terenie gminy Pisz:

użytki rolne	17.774 ha,
las i grunty zadrzewione i zakrzaczone	30.332 ha,
grunty zabudowane i zurbanizowane	1.478 ha,
wody	12.317 ha,
nieużytki	1.347 ha,
tereny różne	232 ha.

Z powyższego opisu wynika, że obszar planistyczny należy do terenów, na których presja antropogeniczna jest bardzo niska. Ponad dwie trzecie obszaru zajmują ekosystemy użytkowane ekstensywnie i są zbliżone do naturalnych lasy, jeziora, nieużytki). W rzeczywistości znaczna część łąk podlega również stopniowym procesom denaturalizacji.

B.11 Własność nieruchomości

Na terenie wiejskim gminy, własność gruntów zdominowana jest przez własność Skarbu Państwa, w którego władaniu pozostaje 75% obszaru, z czego 49% przypada na grunty Lasów Państwowych, 19% to wody i 7% to grunty we władaniu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa. Grunty KOWR skupiają się głównie na ścianie wschodniej w okolicach Borek, Turowa, Kotła Dużego, Lisek i Babrost. Grunty te są dzierżawione przez osoby fizyczne i planowane jest ich sprzedanie. Drugą grupą władających są osoby fizyczne – głównie indywidualne gospodarstwa rolne. Grunty komunalne na terenie gminy (1,1%) to przede wszystkim przylegający do miasta obszar pomiędzy ul. Warszawską a Pisą, tereny wyrobisk i byłego wysypiska w Kotle Dużym. Inne grunty, to grunty prywatne, od lat nieużytkowane lub użytkowane w sposób rekreacyjny m.in. w Karwiku, Pilchach, Szczechach Małych, Kociołku Szlacheckim, Łysoniach, Rostkach, Kwiku, Zdorach.

W mieście dominują grunty komunalne, będące w wyłącznym władaniu gminy (45%), rozciągające się na większości obszarów niezabudowanych w lewobrzeżnej części miasta. Grunty Skarbu Państwa skupiają się niemal wyłącznie na prawym brzegu Pisy, gdzie dominują nad komunalnymi. Na osiedlach mieszkaniowych zabudowie w jednorodzinnej widać postępującą prywatyzację gruntów, które uprzednio były gruntami gminnymi.

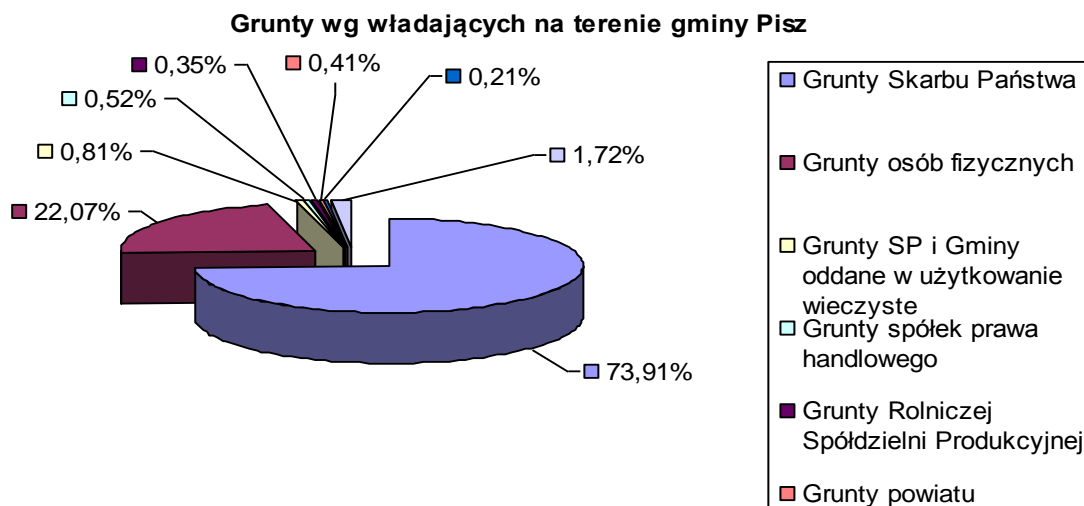
Strukturę własności gruntów na terenie gminy Pisz przedstawiają poniższe Tabele 5 i 6:

Tabela 5. Teren wiejski gminy Pisz

Grunty według władających	Pow. w ha	Udział w %
Grunty Skarbu Państwa	46.830	75,0
Grunty osób fizycznych	13.781	22,1
Grunty Skarbu Państwa i Gminy oddane w użytkowanie wieczyste	341	0,5
Grunty spółek prawa handlowego	330	0,5
Grunty Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej	220	0,3
Grunty powiatu	219	0,3
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	117	0,2
Grunty Gminy	638	1,1
RAZEM	62.476	100,0

Tabela 6. Miasto Pisz

Grunty według władających	Pow. w ha	Udział w %
Grunty Skarbu Państwa	87	8,7
Grunty osób fizycznych	231	23,0
Grunty Skarbu Państwa i Gminy oddane w użytkowanie wieczyste	175	17,4
Grunty powiatu	44	4,4
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	15	1,5
Grunty Gminy	452	45,0
RAZEM	1004	100,0

C. UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE I KULTUROWE

C.1 Rys historyczny regionu

Historia jest równie ważnym jak teraźniejszość czynnikiem kształtującym charakter kulturowy danej ziemi i jej mieszkańców. Ziemia Piska została zaludniona kilka tysięcy lat temu. W ciągu ostatniego tysiąclecia była świadkiem współistnienia i ścierania się różnych narodów, przy czym niemal przez cały czas, z racji niezbyt korzystnych dla rozwoju osadnictwa warunków, a w dawnych czasach – nawet niedostępności, stanowiła obszar marginalny z punktu widzenia gospodarki, a dość ważny pod względem strategicznym. To spowodowało, że zarówno miasto jak i okolice były na przestrzeni wieków wielokrotnie pustoszone i niszczone, czego efektem jest między innymi zachowanie się bardzo niewielu materialnych dóbr kultury. Co więcej, kilkakrotnie dochodziło tu w wyniku wojen, planowych działań pacyfikacyjnych i czystek, bądź też epidemii, do niemal całkowitego wyludnienia i następnie kolonizacji.

Kluczowe daty w historii Ziemi Piskiej przedstawia poniższe kalendarium.

- 8500-4500 lat p.n.e. – mezolit – najstarsze ślady bytowania człowieka
- Wiek XII/XIII – upadek bałtyckiego plemienia Galindów i wyludnienie ziemi piskiej, m.in. w wyniku walk z rycerstwem mazowieckim
- II połowa XIII wieku – na ziemię piska docierają Krzyżacy
- XIV wiek – walki krzyżacko – litewskie, wielokrotne najazdy Litwinów
- 1345 – Powstaje drewniany zamek krzyżacki w Pisz
- 1376 – Po spaleniu zamku drewnianego w Pisz powstaje zamek murowany
- 1422 – pokój melneński ustala granicę pomiędzy państwem krzyżackim a Litwą i Polską, co daje impuls do rozwoju zorganizowanego osadnictwa. Wśród osadników dominują przybysze z Mazowsza.
- 1440 – powstaje Związek Pruski, założony dla obrony interesów mieszkańców Państwa Zakonnego
- 1454-1466 – powstanie zbrojne Związku Pruskiego i wojna 13-letnia z Polską, wspierającą powstańców.
- 1466 – Pokój toruński, w wyniku którego państwo krzyżackie a wraz z nim Pisz, staje się lennem polskim. Dalszy rozwój osadnictwa.
- 1519-1525 – ostatnia wojna polsko-krzyżacka. Zdobyte zamku piskiego przez wojska polskie i czeskie. Hołd pruski i sekularyzacja. Prusy, pozostając polskim lennem, przechodzą na protestantyzm.
- 1645 – Pisz otrzymuje prawa miejskie
- 1656-1657 – wojna polsko-szwedzka. Prusy popierają Szwecję, co doprowadza do dwukrotnego najazdu sprzymierzonych z Polska Tatarów. Zamku nie zdobyto, lecz miasto i okolice zostały spustoszone. Najazd i zaraza koni i bydła prowadzi do upadku gospodarczego i częściowego wyludnienia.
- II połowa XVII w – w Pisz i okolicach osiedlają się wypędzeni z Polski arianie
- 1682 – pożar niszczy zamek i prawie całe miasto
- 1684 – odbudowa zamku w Pisz
- 1698 – w Pisz przebywa na łowach król Polski August II, który wyraża zgodę na koronację władcy Prus, Fryderyka.
- 1700-1721 – wojna północna. Pisz i okolice ponownie znajdują się w strefie przemarszów wojsk

- powstaje Królestwo Pruskie
- 1709-1711 – epidemia dżumy dziesiątkuje ludność. Z 1200 mieszkańców miasta przy życiu pozostaje jedynie 14
- XVIII wiek – osadnictwo szkatułkowe na terenach puszczańskich
- 1757-1763 – wojna siedmioletnia. Pisz, jak całe Prusy, przez cztery lata znajduje się pod okupacją rosyjską
- II połowa XVIII wieku – budowa kanałów łączących Wielkie Jeziora Mazurskie
- Początek XIX wieku – wojny napoleońskie. Miasto i okolice ponoszą ciężkie straty
- II połowa XIX w – ożywienie gospodarcze. Po przebudowie kanałów z Węgorzowa do Pisza przybywa pierwszy statek parowy „Masovia”. Rozwija się kolej i sieć dróg. Stopniowe nasilenie się procesów germanizacji. Eliminacja języka polskiego ze szkół i kościołów.
- 1914 – 1918 – I wojna światowa. Miasto dwukrotnie zajmowane przez Rosjan i odbijane przez wojska niemieckie w czasie tzw. bitew mazurskich 1914/1915 r.
- 1920 – plebiscyt, przesądzający o pozostaniu Pisza w Niemczech
- okres międzywojenny – rozwój turystyki, represje wobec ludności polskojęzycznej
- 1939 – w przededniu wojny Pisz liczył 6154 mieszkańców
- 1944/1945 – przymusowa ewakuacja znacznej części ludności na zachód
- 1945 – zajęcie Pisza przez wojska radzieckie. Zniszczenia wojenne sięgają 75% miasta. W Piszku pozostaje 230 mieszkańców. W mniejszym stopniu wyludnione w wyniku przesiedlenia zostały wsie.
- 1945-1950 – opuszczone miasto i okolice zasiedlają przesiedleńcy ze wschodniej i centralnej Polski. Po pięciu latach ludność miasta wzrasta do 5000 a powiatu – z 12 000 do 25 000 mieszkańców.

C.2 Rozwój sieci osadniczej na terenie gminy Pisz

Najstarsze znane ślady osadnictwa człowieka na terenach gminy Pisz pochodzą z okresu mezolitu. Znaleźiska archeologiczne świadczą, że od czasów prehistorycznych do wczesnego średniowiecza osady ludzkie powstawały głównie w miejscach dogodnie położonych pod względem komunikacyjnym oraz o walorach obronnych, a więc przede wszystkim **nad wodami, wśród bagien itp.** W pewnym stopniu o rozmieszczeniu siedzib ludzkich decydowała również żyzność gleb, stąd większe skupienie znalezisk archeologicznych we wschodniej części gminy. Do najchętniej zasiedlanych okolic należały wyspy i wschodnie brzegi jeziora Śniardwy (okolice dzisiejszych Zdobych i Kwiku), tereny wokół zachodniego krańca jez. Roś (m.in. dzisiejszy Pisz) oraz południowo – wschodnia część gminy.

Podbój Galindii przez Krzyżaków w znacznym stopniu zniszczył dotychczasową sieć osadniczą. Założenie zamku w Piszku w 1345 r. podyktowane było przede wszystkim względami obronnymi. Przez ponad osiemdziesiąt lat nie prowadzono w zasadzie zorganizowanej akcji osadniczej. Dopiero w 1428 r. powstała najstarsza do dziś istniejąca wieś – Liski. Do końca XV wieku powstały wsie wzdłuż wschodniej granicy dzisiejszej gminy. Zajęte zostały przede wszystkim najżyźniejsze tereny morenowe na południowym wschodzie. W ciągu następnego stulecia założono pozostałe do dziś istniejące wsie na wschód od Pisy, a także wieś Snopki na zachód od Pisza. Na terenie dzisiejszej Puszczy Piskiej istniała w zasadzie tylko jedna stała osada Jaśkowo, związana z wydobywaniem rudy darniowej i kuźnią. Wiec XVII to okres pewnej stagnacji w rozwoju sieci osadniczej – powstały wtedy wsie Maldanin i Wągliki w pobliżu Pisza oraz osady Jabłoń, Wiartel Mały i Wielki Las na terenie Puszczy Piskiej. W następnym stuleciu założono wszystkie istniejące do dziś wsie na południowo-zachodnich krańcach gminy (między Ciszą a Zdunowem) oraz większość wsi leśnych. Kształtowanie zasadniczej struktury współczesnej sieci osadniczej zakończyło się na początku XIX w, kiedy to powstały osady puszczańskie Uściany i Anuszewo oraz wieś Karwik nad j. Seksty.

Centralne funkcje administracyjne i usługowe od początku pełnił Pisz. Pozostałe miejscowości na przestrzeni wieków pełniły co najwyżej funkcje wspomagające wobec ośrodka miejskiego. Obecnie do wsi, w których występuje większe nagromadzenie funkcji poza rolniczą i turystyczną, należą: Snopki, Maldanin, Szczecchy Wielkie, Zdobych, Rostki, Kocioł Duży, Stare Guty, Liski, Borki, Jeże, Pogubie Średnie, Wielki Las, Turośl, Hejdyk, Wiartel.

C.3 Stan zachowania zabytków kultury

Na terenie miasta i gminy Pisz zachowało się stosunkowo mało obiektów zabytkowych.

Tabela 7. Miasto Pisz. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków i wpisanych do rejestru zabytków.

Lp.	Obiekt zabytkowy Czas powstania, okresy przebudowy, stopień zachowania	Nr w wykazie	Nr w rejestrze zabytków	Nr działki	Własność
1.	Pisz, ruiny zamku, mur., XV-XVIII w.	147/1961	~~A-525~~ A 473 z 05.09.1958	371/2; 370/3; 375/5 372/9	komunalna
2.	Pisz, kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. Jana Chrzciciela, mur- szach., K. XVIII w. wieża 1737-1739 r. /karta/	148/1961	~~A-1155 z 11.05. 1968~~ A 472 05.09.1958	384	wyznaniowa
3.	Pisz, kaplica cmentarna, na cmentarzu ewangelickim ul. Dworcowa, mur., pocz. XX w.	149/1961	~~A-523 z 23.07.1986~~	192/5	komunalna
4.	Założenie urbanistyczne starego miasta Pisz oraz obszar 50-100 m. poza granicami starego miasta oraz zabudowa	-	A-471 05.09.1958	-	-
5.	Część układu urbanistycznego Pisz	-	A-471 14.03.1980	-	-
6.	Pisz, ul. Lipowa, dom nr 5, mur. pocz. XX w.	150/1961		415/1	państwowa
7.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 1, mur. pocz. XX w.	151/1961	A 4331 z 20.05.2005	423/2	współwłasność
8.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 2, mur. pocz. XX w.	152/1961	A 4339 z 20.05.2005	423/2	współwłasność
9.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 6, mur., XIX w. /karta/	153/1961	A 3176 z 18.07.1991	429/8; 429/9	prywatna
10.	Pisz, budynek dawnego Ratusza, Pl. Daszyńskiego 7, mur. pocz. XX w. /karta/	154/1961	A 4335 z 20.05.2005	431	komunalna
11.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 8, mur., pocz. XX w.	155/1961	A 4334 z 20.05.2005	414/9	współwłasność
12.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 9, mur. pocz. XX w.	156/1961	A 4333 z 20.05.2005	414/11	współwłasność
13.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 13b, mur., ok. 1930 r..	157/1961		409	wyznaniowa
14.	Pisz, Pl. Daszyńskiego dom nr 14, mur., 1909 r.	158/1961	A 4332 z 12.05.2005	262/2	współwłasność
15.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 2, mur. pocz. XX w.	159/1961	A 4337 z 20.05.2005	414/13	współwłasność
16.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 4, mur. pocz. XX w.	160/1961	A 4338 z 20.05.2005	419/1	współwłasność
17.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 8, mur., XVIII/XIX w. /karta/	161/1961	A 122 z 28.09.1953	463/3	komunalna
18.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 12, mur. pocz. XX w.	162/1961	A 471 z 05.09.1958	465/1	państwowa
19.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 13, mur. pocz. XX w.	-	A 471 z 05.09.1958	-	-
20.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 15, mur. pocz. XX w.	-	A 471 z 05.09.1958	-	-
21.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 17, mur. pocz. XX w.	-	A 471 z 05.09.1958	-	-
22.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 18, mur. pocz. XX w.	165/1961	A 471 z 05.09.1958	472	prywatna
23.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 24, mur. pocz. XX w.	166/1961		1419/2	współwłasność
24.	Pisz, ul. Rybacka dom nr 29	-	A 120 z 28.09.1953	1419/2	współwłasność
25.	Pisz, ul. Warszawska dom nr 5, mur. pocz. XX w.	168/1961		502/9	komunalna
26.	Pisz, ul. Wojska Polskiego 2, mur. pocz. XX w.	169/1961	A 4336 z 20.05.2005	423/1	współwłasność
27.	Pisz, ul. Wyzwolenia dom nr 1, mur. 2 poł. XX w.	170/1961	A 4328 z 20.05.2005	426	współwłasność

28.	Pisz, ul. Wyzwolenia dom nr 2, mur. 2 poł. XX w.	171/1961	A 4329 z 20.05.2005	427	współwłasność
29.	Pisz, ul. Wyzwolenia dom nr 3, mur. 2 poł. XX w.	172/1961	A 4330 z 20.05.2005	428	współwłasność
30.	Pisz, ul. Wyzwolenia dom nr 4, mur. 2 poł. XX w.	173/1961	A 4327 z 20.05.2005	425	współwłasność
31.	Pisz, budynek przemysłowy tzw. baszta, mur. pocz. XX w.	174/1961		183/2	prywatna
32.	Pisz, szkoła ul. Klementowskiego nr 2, mur. pocz. XX w.	175/1961		200/2	komunalna
33.	Pisz, Johannishöhe wzgórze Jana teatr leśny, mur. pocz. XX w.	176/1961		518/1; 347/1	współwłasność
34.	Pisz, ul. Gdańska 11 wieża wodna, mur., pocz. XX w.	177/1961	A 4445 z 04.01.2007	323/2	komunalna
35.	Pisz, budynek administracyjny w zespole wodociągów, ul. Gdańska 11, mur., pocz. XX w.	178/1961		323/2	komunalna
36.	Pisz, dom w zespole przemysłowo-magazynowo-mieszkalnym, ul. Dworcowa nr 4, XIX/XX w. /karta/	179/1961	~~A 3895 z 30.05.2005~~ A 3894 z 30.05.1996	352	komunalna
37.	Pisz, magazyn w zespole przemysłowo-magazynowo-mieszkalnym, ul. Dworcowa 6A, XIX/XX w.	180/1961	~~A 3895 z 30.05.2005~~ A 3894 z 30.05.1996	352/4	komunalna
38.	Pisz, magazyn w zespole przemysłowo-magazynowo-mieszkalnym, XIX/XX w. /karta/	181/1961	~~A 3895 z 30.05.2005~~ A 3894 z 30.05.1996	349/58; 350/21	prywatna
39.	Pisz, ul. Dworcowa dom nr 19, b. kolejowy, mur. pocz. XX w.	183/1961		142/4	państwowa
40.	Pisz, ul. Dworcowa dom nr 19a, b. kolejowy mur. pocz. XX w.	182/1961		142/5	państwowa
41.	Pisz, ul. Dworcowa nr 19a, b. kolejowy gosp. mur. pocz. XX w.	184/1961		142/5	państwowa
42.	Pisz, ul. Wąglicka, wieża wodna w zespole dworca kolejowego, l. 30. XX w.	185/1961	A 4515 z 23.10.2008	142/42	państwowa
43.	Pisz, nastawnia wschodnia w zespole dworca kolejowego, mur. pocz. XX w.	186/1961		142/61	państwowa
44.	Pisz, nastawnia zachodnia w zespole dworca kolejowego, mur. pocz. XX w.	187/1961		142/61	państwowa
45.	Pisz, budynek stacji pomp w zespole dworca kolejowego, mur. pocz. XX w.	188/1961		142/43	państwowa
46.	Pisz, cmentarz żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej, 1915 r. /karta/	189/1961		142/61	państwowa
47.	Pisz, dawny cmentarz komunalny, 1876 r. /karta/	190/1961	A 1700 z 23.07.1986	192/5	komunalna
48.	Pisz /na Snopki po pn str./, mogiła żołnierska, 1914-1915	191/1961		1012	prywatna
49.	Pisz, cmentarz żołnierzy radzieckich, pocz. XX w. /karta/	192/1961		189	komunalna
50.	Pisz, cmentarz żydowski,	193/1961		528	komunalna
51.	Pisz, schron bojowy, typu 502, żelbetowy, 1941 r.	195/1961	A 4479 z 08.10.2007	136/17	państwowa
52.	Pisz, schron bojowy, typu 107a, żelbetowy, 1941 r.	196/1961	A 4469 z 29.06.2007	16/20	prywatna
53.	Pisz, stanowisko ckm, 1941 r.	197/1961		1380/1	państwowa
54.	Pisz, schron bierny, typu PAK-U, żelbetowy, 1941 r. ze stanowiskiem ckm	198/1961		136/1	państwowa
55.	Pisz, schron bierny, typu PAK-U, żelbetowy, 1941 r.	199/1961		38	państwowa
56.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	200/1961		1370/4	państwowa
57.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	201/1961		194/15	prywatna

58.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	202/1961		125	prywatna
59.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	203/1961		1377	państwowa
60.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	204/1961		1380/1	państwowa
61.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	205/1961		136/1	państwowa
62.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	206/1961		136/1	państwowa
63.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	207/1961		136/1	państwowa
64.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	208/1961		1382/9	państwowa
65.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	209/1961		247	prywatna
66.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	210/1961		148/33	prywatna
67.	Pisz, schron bierny, typu Gru-U, żelbetowy, 1941 r.	211/1961		563	prywatna

Tabela 8. przedstawia obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków na terenie gminy Pisz i wpisane do rejestru zabytków, objęte ochroną konserwatorską na podstawie obowiązujących przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Tabela 8. Gmina Pisz. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Lp.	Obiekt zabytkowy Czas powstania, okresy przebudowy, stopień zachowania	Nr w wykazie	Nr w rejestrze zabytków	Nr działki	Własność
1.	Anuszewo, dom nr 5, drewn., okres międzywojenny	2/1961		18/1	prywatna
2.	Anuszewo, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	3/1961		302/1	państwowa
3.	Babrosty, budynek szkoły, mur., pocz. XX w.	4/1961		14/4; 14/5	prywatna
4.	Babrosty, mogiła żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej, 1915 r. /karta/	5/1961		59/1	państwowa
5.	Babrosty, cmentarz ewangelicki	6/1961		64/2	państwowa
6.	Bogumiły, budynek szkolny w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	7/1961		109/1	prywatna
7.	Bogumiły, budynek gosp. w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	8/1961		109/1	prywatna
8.	Bogumiły, cmentarz ewangelicki, XIX/XX w. /karta/	9/1961		5	komunalna
9.	Borki-Wilki, cmentarz ewangelicki, XIX w.	10/1961		129/6	państwowa
10.	Borki-Wilki, cmentarz ewangelicki, XIX w.	357/1961		41/2	państwowa
11.	Borki PGR, park dworski, XIX/XX w.	11/1961	A 3204 3202 z 04.11.1991	14/110	komunalna
12.	Ciesina, budynek szkolny w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	12/1961		28/1	komunalna
13.	Ciesina, budynek gosp. w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	13/1961		28/1	komunalna
14.	Ciesina, cmentarz ewangelicki,	14/1961		19/5; 19/1	komunalna
15.	Czarci Ostrów, Fort Lyck, budowla ziemna z pozostałościami fundamentowań budowli k. XVIII w.	15/1961	A 4311 z 08.11.2004	423/4	państwowa
16.	Czarny Róg, mogiła	358/1961		345	państwowa
17.	Dłutowo, cmentarz wojenny, 1914-1915 /karta/	16/1961		122	komunalna
18.	Dłutowo (Jeże), cmentarz ewangelicki, 1914-1915	17/1961	A 522 1695 z 23.07.1986	157/2	komunalna
19.	Dziadki, cmentarz ewangelicki, rodzinny, I ćw. XX w. /karta/	18/1961		21/2	komunalna
20.	Dziadowo (Wróbel), cmentarz ewangelicki, XIX w.	19/1961		117/3	państwowa
21.	Hejdyk, szkoła mur., pocz. XX w.	26/1961		93	prywatna
22.	Hejdyk, dom nr 3, drewn., okres międzywojenny	27/1961		70/1	prywatna
23.	Hejdyk, dom nr 5, drewn., okres międzywojenny	28/1961		95/3	prywatna

24.	Hejdyk, dom nr 5a, drew., okres międzywojenny	29/1961		68	prywatna
25.	Hejdyk, dom nr 9, drew., okres międzywojenny	30/1961		66/3	prywatna
26.	Hejdyk, dom nr 12, drew., okres międzywojenny	31/1961		64	prywatna
27.	Hejdyk, dom nr 13, drew., okres międzywojenny	32/1961		89	prywatna
28.	Hejdyk, dom nr 17, drew., okres międzywojenny	33/1961		24/2	prywatna
29.	Hejdyk, dom nr 18, drew., okres międzywojenny	34/1961		55/1	prywatna
30.	Hejdyk, dom nr 19, drew., okres międzywojenny	35/1961		56	prywatna
31.	Hejdyk, dom nr 20, drew., okres międzywojenny	36/1961		86/1	prywatna
32.	Hejdyk, dom nr 22, drew., okres międzywojenny	37/1961		51	prywatna
33.	Hejdyk, dom nr 24, drew., okres międzywojenny	38/1961		82/4	prywatna
34.	Hejdyk, dom nr 27, drew., okres międzywojenny	39/1961		27	prywatna
35.	Hejdyk, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	40/1961		1358/1	państwowa
36.	Imionek, dwór w zespole dworskim, mur., XIX/XX w. /karta/	41/1961	~~A-1652 z~~ ~~12.03.1983~~	194/2; 194/3; 194/1	prywatna
37.	Imionek, stajnia w zespole dworskim, mur., XIX/XX w. /karta/	42/1961	~~A-1652 z~~ ~~12.03.1983~~	194/15	prywatna
38.	Imionek, obora w zespole dworskim, mur., XIX/XX w. /karta/	360/1961		194/15	prywatna
39.	Imionek, stodoła w zespole dworskim, drew., XIX/XX w. /karta/	43/1961	~~A-1652 z~~ ~~12.03.1983~~	194/15	prywatna
40.	Imionek, park w zespole dworskim, XIX/XX w.	44/1961	~~A-1652 z~~ ~~12.03.1983~~	194/15	prywatna
41.	Imionek, Mauzoleum, mur., pocz. XX w.	45/1961	A 2595 z 11.01.1989	190	komunalna
42.	Imionek, cmentarz ewangelicki, mur., I poł. XX w. /karta/	46/1961	A 2595 z 11.01.1989	190	komunalna
43.	Jabłoń, cmentarz ewangelicki	361/1961		500/3	prywatna
44.	Jabłoń, mogiła żołnierska 1914-1915	377/1961		387/2	państwowa
45.	Jaśkowo, cmentarz ewangelicki, przed 1850 r. /karta/	47/1961		71	państwowa
46.	Jaśkowo, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	48/1961		5	komunalna
47.	Jeglin, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	49/1961		79	komunalna
48.	Jeże, Kościół ewangelicki ob. rzymskokatolicki p.w. ŚŚ. Piotra i Pawła, mur., 1866 r. /karta/	50/1961	A ~~333~~ 3033 z 27.03.1990	119/3	wyznaniowa
49.	Jeże, plebania /nr 5/ mur., pocz. XX w.	51/1961		119/8	prywatna
50.	Jeże, dom 23 mur., okres międzywojenny	52/1961		111	prywatna
51.	Jeże, cmentarz ewangelicki, pocz. XIX w. /karta/	53/1961		380	komunalna
52.	Jeże, mogiła wojenna żołnierzy rosyjskich, 1915 r.	65/1961		150/1	państwowa
53.	Jeże (zachód), schron bojowy typu 112a, żelbet, 1941 r.	55/1961		268	państwowa
54.	Jeże (zachód), schron bojowy typu 501, żelbet, 1941 r.	56/1961		259/1	państwowa
55.	Jeże (zachód), schron bojowy typu 501, żelbet, 1941 r.	57/1961		275	państwowa
56.	Jeże (zachód), schron bojowy typu 504, żelbet, 1941 r.	58/1961		247	państwowa
57.	Jeże (wschód - pozycja Galindy), schron bojowy typu 105d, żelbet, 1941 r.	59/1961		152/8	państwowa
58.	Jeże (wschód - pozycja Galindy), schron bojowy typu 105d, żelbet, 1941 r.	60/1961		152	prywatna
59.	Jeże (wschód - pozycja Galindy), schron bojowy typu 105d, żelbet, 1941 r.	61/1961		153/7	prywatna
60.	Jeże (wschód - pozycja Galindy), schron bojowy typu 113d, żelbet, 1941 r.	62/1961		153/3	prywatna
61.	Jeże (wschód - pozycja Galindy), schron bierny typu PAK-U, żelbet, 1941 r.	63/1961		376/1	prywatna
62.	Jeże (wschód - pozycja Galindy), schron bierny typu G-Gr.-U, żelbet, 1941 r.	64/1961		46/1	państwowa
63.	Jeże (Dłutowo), stanowisko archeologiczne nr 9, osada i ślad osadnictwa, epoka kamienia, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, okres nowożytny	66/1961		13/3	prywatna
64.	Kałęczyn, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	74/1961		94	państwowa
65.	Kałęczyn, cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. /karta/	75/1961		95/1	państwowa
66.	Karwik, śluza w zespole śluzy, bet. pocz. XX w.	76/1961		132/2	państwowa
67.	Karwik, jaz w zespole śluzy, bet. pocz. XX w.	77/1961		132/2	państwowa

68.	Karwik, strażnica wodna w zespole śluzy mur. pocz. XX w.	78/1961		132/2	państwowa
69.	Karwik, maszynownia w zespole śluzy, mur. pocz. XX w.	79/1961		132/2	państwowa
70.	Karwik, budynek gosp. w zespole śluzy, mur. pocz. XX w.	80/1961		132/7	państwowa
71.	Karwik, budynek gosp. w zespole śluzy, mur. pocz. XX w.	81/1961		132/7	państwowa
72.	Karwik, dom nr 9, drew., XIX/XIX w. /karta/	82/1961		17/2	komunalna
73.	Karwik, dom nr 10, drew., k. XIX w. /karta/	83/1961		81/7	prywatna
74.	Karwik, dom nr 25, drew., k. XIX w. /karta/	84/1961		50/2	prywatna
75.	Karwik, dom nr 33, drew., k. XIX w. /karta/	85/1961		4/7	prywatna
76.	Karwik, dom nr 40, drew., k. XIX w. /karta/	86/1961		38/2	państwowa
77.	Karwik, cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. /karta/	87/1961		340/5	państwowa
78.	Karwik, mogiła wojenna, 1914-1915, przy kanale	362/1961		132/6	państwowa
79.	Karwik, mogiła wojenna, 1914-1915, w lesie	363/1961		1125/1	państwowa
80.	Karwik (Księżdówka), cmentarz ewangelicki, pocz. XX w.	364/1961		1142	państwowa
81.	Kocioł, dom nr 3, drew., pocz. XX w. /karta/	88/1961		154	prywatna
82.	Kocioł Duży, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	89/1961		184/4	komunalna
83.	Kocioł Duży, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	90/1961		116	państwowa
84.	Kocioł Duży, budynek szkolny w zespole szkoły, pocz. XX w	91/1961		64	komunalna
85.	Kocioł Duży, budynek gospodarczy w zespole szkoły, pocz. XX w	92/1961		63	komunalna
86.	Kociołek Szlachecki, kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. MB Gietrzwałdzkiej, mur., 1901-1905 r. /karta/	99/1961	A 2961 z 15.12.1989	145	wyznaniowa
87.	Kociołek Szlachecki, plebania w zespole kościoła ewangelickiego, mur., 1901-1905 r.	100/1961		124/2	państwowa
88.	Kociołek Szlachecki, dwór w zespole dworskim, mur., XIX w. /karta/	101/1961	A 1991 z 31.03.1987	127/36	prywatna
89.	Kociołek Szlachecki, stajnia w zespole dworskim, mur., XIX w. /karta/	102/1961	A 1991 z 31.03.1987	127/254	prywatna
90.	Kociołek Szlachecki, gorzelnia ob. magazyn w zespole dworskim, mur., XIX w. /karta/	103/1961	A 1991 z 31.03.1987	127/254	prywatna
91.	Kociołek Szlachecki, stodoła w zespole dworskim, mur., XIX w. /karta/	104/1961	A 1991 z 31.03.1987	127/254	prywatna
92.	Kociołek Szlachecki, park w zespole dworskim, mur., XIX w.	105/1961	A 1991 z 31.03.1987	127/25; 127/37; 127/36; 127/95; 127/258; 127/257; 127/93; 127/92; 127/91; 127/80	współwłasność
93.	Kociołek Szlachecki, cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. /karta/	106/1961		148/5; 124/1	wyznaniowa
94.	Kwik, budynek szkoły, pocz. XX w.	107/1961		127/5	prywatna
95.	Kwik, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	108/1961		31/1	państwowa
96.	Kulik, leśniczówka w zespole leśniczówki, mur., pocz. XX w.	112/1961		203/2	państwowa
97.	Kulik, b. mieszkalny w zespole leśniczówki, drew., pocz. XX w.	113/1961		203/2	państwowa
98.	Lipa Przednia, leśniczówka w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	114/1961		2180/2	państwowa
99.	Lipa Przednia, budynek gospodarczy w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	115/1961		2180/2	państwowa
100.	Lipa Przednia, cmentarz ewangelicki, XIX w.	116/1961		2180/1	państwowa
101.	Lipa Przednia, mogiła żołnierzy rosyjskich, 1914-1915.	365/1961		170/1	państwowa
102.	Lipa Tylna, leśniczówka w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	117/1961		190/2	państwowa
103.	Lipa Tylna, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	118/1961		190/1	państwowa
104.	Liski, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	119/1961		9	komunalna
105.	Liski, dwie mogiły żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej,	120/1961		170	państwowa

	1914-1915				
106.	Łupki, dwór w zespole dworsko-parkowym, ob. Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, mur., ok. poł. XVIII w. przebudowany XIX i XX w. /karta/	123/1961	A 1982 z 31.03.1987	52/1	komunalna
107.	Łupki, gorzelnia w zespole dworsko-parkowym, ob. budynek mieszkalno-magazynowy, mur., 1 poł. XIX w. /karta/	124/1961	A 1982 z 31.03.1987	43/44	prywatna
108.	Łupki, stajnia w zespole dworsko-parkowym, ob. budynek mieszkalno-magazynowy, mur., 1 poł. XIX w. /karta/	125/1961	A 1982 z 31.03.1987	52/1	komunalna
109.	Łupki, park w zespole dworsko-parkowym, 1 poł. XIX w.	126/1961	A 1982 z 31.03.1987	52/1	komunalna
110.	Łupki, szkoła w zespole szkoły pocz. XX w. /karta/	127/1961		112/2	współwłasność
111.	Łupki, budynek gospodarczy w zespole szkoły /karta/	128/1961		112/3	współwłasność
112.	Łupki, cmentarz ewangelicki, II poł. XX w. /karta/	129/1961		176/1	komunalna
113.	Łysonie, cmentarz ewangelicki, XIX/XX w. /karta/	130/1961		20	komunalna
114.	Łysonie, cmentarz ewangelicki, I poł. XIX w. /karta/	131/1961		86	komunalna
115.	Maldanin, cmentarz ewangelicki, I poł. XIX w. /karta/	132/1961		123	komunalna
116.	Maszy, cmentarz ewangelicki, XX w. /karta/	133/1961		48	komunalna
117.	Maszy, stanowisko archeologiczne nr 1, ślad osadnictwa, mezolit	366/1961		172/4	państwowa
118.	Niedźwiedzie, cmentarz ewangelicki, XIX w.	134/1961		81/4	komunalna
119.	Niedźwiedzie, szkoła, pocz. XX w.	367/1961		119/8	prywatna
120.	Pietrzyki, cmentarz ewangelicki, XIX w.	141/1961		223	komunalna
121.	Paski, cmentarz ewangelicki, XX w.	368/1061		196	państwowa
122.	Pieczysko, cmentarz ewangelicki, XIX w.	369/1961		94/3	państwowa
123.	Pietrzyki Kolonia, cmentarz ewangelicki, XIX w.	143/1961		239	komunalna
124.	Pietrzyki Kolonia, stanowisko archeologiczne nr 1, ślad osadnictwa, epoka kamienia -mezolit	144/1961		69; 166/4; 170	prywatna
125.	Pilchy, dom nr 8, mur., pocz. XX w.	135/1961		94;95	prywatna
126.	Pilchy, dom nr 17, mur., pocz. XX w.	136/1961		175/1	prywatna
127.	Pilchy, szkoła w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	138/1961		81	państwowa
128.	Pilchy, b. gospodarczy w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	139/1961		81	państwowa
129.	Pilchy, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	140/1961		208	komunalna
130.	Piskorzewo /od Jeży/, cmentarz ewangelicki, XIX w.	145/1961		191/2	komunalna
131.	Piskorzewo /od Jeży/, mogiła rodziny Sulimów, po 1945 r.	146/1961		205	państwowa
132.	Pogobie Przednie (Pogubie Przednie), cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	217/1961		39/4	państwowa
133.	Pogobie Przednie (Pogubie Przednie), mogiła żołnierzy rosyjskich, 1914-1915	218/1961		39/4	państwowa
134.	Pogobie Średnie (Pogubie Średnie), szkoła 31, mur. pocz. XX w.	219/1961		94/1	prywatna
135.	Pogobie Średnie (Pogubie Średnie), cmentarz ewangelicki, I ćw. XX w. /karta/	220/1961		116/1	komunalna
136.	Pogobie Średnie (Pogubie Średnie), dom nr 45, drewn. okres międzywojenny.	221/1961		154/1	prywatna
137.	Pogobie Średnie (Pogubie Średnie), dom nr 47, drewn. okres międzywojenny.	222/1961		97/18	prywatna
138.	Pogobie Tylne (Pogubie Tylne), b. szkolny w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	223/1961		95/2	współwłasność
139.	Pogobie Tylne (Pogubie Tylne), dom nr 5, mur., okres międzywojenny	225/1961		55/1	prywatna
140.	Pogobie Tylne (Pogubie Tylne), cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	226/1961		170	komunalna
141.	Rakowo Piskie, budynek gospodarczy w zespole dworsko-parkowym, mur., XIX/XX w.	227/1961		17/47	komunalna
142.	Rakowo Piskie, park w zespole dworsko-parkowym, mur., XIX/XX w.	228/1961		17/47	komunalna
143.	Rakowo Piskie, cmentarz ewangelicki, I ćw. XX w. /karta/	229/1961		17/47	komunalna
144.	Rakowo Piskie, cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. /karta/	230/1961		25/2	prywatna
145.	Rakowo Piskie, cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. /karta/	231/1961		18/7	komunalna
146.	Rostki, dom nr 12, mur., pocz. XX w.	235/1961		133/1	prywatne

147.	Rostki, dom nr 18, mur., pocz. XX w.	236/1961		100/1	współwłasność
148.	Rostki, dom nr 38, mur., pocz. XX w.	237/1961		147; 148	prywatne
149.	Rostki, budynek szkolny w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	238/1961		170/3	komunalna
150.	Rostki, b. gosp. w zespole szkoły, mur., pocz. XX w.	239/1961		170/3	komunalna
151.	Rostki, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	240/1961		311/2	państwowa
152.	Rybitwy, stanowisko archeologiczne nr 1, osada, późne średniowiecze	241/1961		20/2	państwowa
153.	Rybitwy, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w.	242/1961		73/4	państwowa
154.	Snopki, dom nr 65 drew., XIX/XX w. /karta/	243/1961		65	prywatna
	Cmentarz ewangelicki w Pogobie Średnie	-	A 2601 z 11.01.1989	-	-
155.	Snopki, cmentarz wojenny, 1915 r.	244/1961	A-2603 z 11.01.1989 r.	346	komunalna
156.	Snopki, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w.	245/1961		347	komunalna
157.	Stare Guty, dom w zespole stacji kolejowej, mur., pocz. XX w.	246/1961		51/1	państwowa
158.	Stare Guty, budynek gospodarczy w zespole stacji kolejowej, mur., pocz. XX w. ¹	247/1961		51/1	państwowa
159.	Stare Guty, budynek gospodarczy w zespole stacji kolejowej, mur., pocz. XX w. ²	248/1961		51/1	państwowa
160.	Stare Guty, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	249/1961		70/3	komunalna
161.	Uściany Stare, cmentarz ewangelicki, XIX w.	253/1961	A-2600 z 21.01.1989 r. 11.01.1989 r.	2262/9	państwowa
162.	Szasty, cmentarz ewangelicki, XX w.	371/1961		6/1	państwowa
163.	Szczechy Małe, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	255/1961		4	komunalna
164.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 1 /dwupoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	256/1961		1192; 1193	państwowa
165.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 2 /jednopoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	257/1961		1192; 1193	państwowa
166.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 3 /jednopoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	258/1961		1192; 1193	państwowa
167.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 4 /jednopoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	259/1961		1192; 1193	państwowa
168.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 5 /jednopoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	260/1961		1192; 1193	państwowa
169.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 6 /jednopoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	261/1961		1192; 1193	państwowa
170.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 7 /dwupoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	262/1961		1192; 1193	państwowa
171.	Szeroki Bór Piski, schron sztabowy nr 8 /jednopoziomowy/ w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	263/1961		1192; 1193	państwowa
172.	Szeroki Bór Piski, elektrownia w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	264/1961		1192; 1193	państwowa
173.	Szeroki Bór Piski, kotłownia w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	265/1961		1192; 1193	państwowa
174.	Szeroki Bór Piski, ujęcie wody w Kwaterze Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermanna Goeringa, żelbet, 1936-1941	266/1961		1192; 1193	państwowa

^{1, 2, 3} Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2023 r.

175.	Szparki, cmentarz ewangelicki, XIX/XX w. /karta/	267/1961		8/8	prywatna
176.	Trzonki, dworzec kolejowy, mur., pocz. XX w.	268/1961		307/1	prywatna
177.	Trzonki, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	269/1961		49	komunalna
178.	Turośl, Kościół ewangelicki, ob. par. rzymskokatolickiej, p.w. MB Częstochowskiej, mur., 1848 r. /karta/	270/1961	A- 3035 z 27.03.1990 r	32/2	wyznaniowa
179.	Turośl, b. szkolny w zespole szkoły, mur. pocz. XX w.	271/1961		68/2	współwłasność
180.	Turośl, b. gosp. w zespole szkoły, mur. pocz. XX w.	272/1961		68/2	współwłasność
181.	Turośl, leśniczówka w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	273/1961	A – 4264 z 6.11.2003 r.	1369/1	prywatna
182.	Turośl, b. gosp. w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	274/1961	A – 4264 z 6.11.2003 r.	1369/1	prywatna
183.	Turośl, b. gosp. w zespole leśniczówki, pocz. XX w. ³	275/1961		1361/10	prywatna
184.	Turośl, cmentarz ewangelicki, rodzinny, /karta/	276/1961		1360/1	państwowa
185.	Turośl, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	277/1961		110	komunalna
186.	Turowo, cmentarz ewangelicki, XIX w.	278/1961		130/2	państwowa
187.	Uroczysko Wądołek /od Jeży/, cmentarz ewangelicki,	279/1961		243	państwowa
188.	Uroczysko Wolisko /od Jeży/, cmentarz ewangelicki,	280/1961		247	komunalna
189.	Uroczysko Wolisko /od Jeży/, cmentarz ewangelicki,	281/1961		259/1	państwowa
190.	Walddorf (Przerósł), cmentarz ewangelicki, XIX w.	372/1961		214/3	państwowa
191.	Wąglik, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	282/1961		20	komunalna
192.	Wiartel, b. szkolny w zespole szkoły, pocz. XX w.	283/1961		10/7	prywatna
193.	Wiartel, szkoła, b. gosp. w zespole szkoły, pocz. XX w.	284/1961		10/7	prywatna
194.	Wiartel, schron bojowy na jeden ckm, 1939 r.	389/1961		1234	państwowa
195.	Wiartel, cmentarz ewangelicki, XIX/XX w. /karta/	285/1961		3	wyznaniowa
196.	Wiartel Mały, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	287/1961		13	komunalna
197.	Wiartel (skrzyżowanie), cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	286/1961		161/5	państwowa
198.	Wielki Las (Zielone), leśniczówka, mur., w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	288/1961		226/9	państwowa
199.	Wielki Las (Zielone), b. gospodarczy, mur., w zespole leśniczówki, pocz. XX w.	289/1961		226/9	państwowa
200.	Wielki Las, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	292/1961		8/63	komunalna
201.	Wielki Las /Kulik/ cmentarz ewangelicki, XIX w.	293/1961		226/9	państwowa
202.	Zawady, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	294/1961		145	komunalna
203.	Zdory, b. szkolny w zespole szkoły, pocz. XX w.	295/1961		121/2	prywatna
204.	Zdory, szkoła b. gosp. w zespole szkoły, pocz. XX w.	296/1961		121/2	prywatna
205.	Zdory, karczma /nr 37/	297/1961		209	współwłasność
206.	Zdory, cmentarz ewangelicki, I poł. XX w. /karta/	298/1961		159	komunalna
207.	Zdory, cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. /karta/	299/1961		155	komunalna
208.	Zdunowo. b. szkolny w zespole szkoły, mur. pocz. XX w.	345/1961		156/2	prywatna
209.	Zdunowo. b. gosp. w zespole szkoły, mur. pocz. XX w.	346/1961		156/2	prywatna
210.	Zdunowo, b. karczmy w zespole karczmy, mur., pocz. XX w.	347/1961		348/7	prywatna
211.	Zdunowo, karczma b. gosp. w zespole karczmy mur., pocz. XX w.	348/1961		348/7	prywatna
212.	Zdunowo, cmentarz ewangelicki, I ćw. XX w. /karta/	349/1961		348/8	państwowa
213.	Zdunowo, cmentarz rodzinny, XX w.	375/1961		315/1	prywatna
214.	Zdunowo, dom nr 7, drewniany, okres międzywojenny	350/1961		515/1	prywatna
215.	Zdunowo, dom nr 10, drewniany, okres międzywojenny	351/1961		115	prywatna
216.	Zdunowo, dom nr 11, drewniany, okres międzywojenny	354/1961		170	prywatna
217.	Zdunowo, cmentarz ewangelicki, rodzinny	375/1961		314/1	państwowa
218.	Zimna, leśniczówka w zespole leśniczówki, mur., pocz. XX w. (Zdunowo 22)	352/1961		341/1	państwowa
219.	Zimna, b. gosp. w zespole leśniczówki, mur., pocz. XX w. (Zdunowo 22)	353/1961		341/1	państwowa
220.	Zimna, gajówka w zespole leśniczówki, mur., pocz. XX w.	355/1961		340/8; 340/9	współwłasność

221.	Zimna, b. gosp. w zespole leśniczówki, mur., pocz. XX w.	356/1961		340/8; 340/9	współwłasność
222.	Zimna, cmentarz ewangelicki, XIX w.	373/1961		41/2	państwowa
223.	Zimna, mogiła żołnierzy niemieckich, 1914-1915	374/1961		359/2	państwowa
224.	Jezioro Nicponek, cmentarz rodzinny, XX w.	376/1961		1173	państwowa

D. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

D.1 Aktualne rozmieszczenie ludności

Według stanu na 31.12.2014 r. obszar miasta i gminy Pisz zamieszkiwało 27 968 osób, to jest 44 osób/km². Przeciętna gęstość zaludnienia obszaru planistycznego jest więc niższa w stosunku do gęstości zaludnienia województwa warmińsko-mazurskiego (60 os/km²) i znacznie niższa od średniej krajowej (123os/km²).

W mieście Pisz mieszka 19562 osób, to jest 70% ludności całej gminy miejsko-wiejskiej. Przeciętna gęstość zaludnienia w granicach miasta Pisz wynosi 1941 os/km².

Teren gminy Pisz – obszar wiejski, zamieszkuje 8406 osób, co daje średnią gęstość zaludnienia 13 os/km². Jest to wartość prawie dziesięciokrotnie niższa niż gęstość zaludnienia Polski.

Według stanu na 31.12.2022 r. (Dane Urzędu Miasta i Gminy Pisz) obszar miasta i gminy Pisz zamieszkiwało 26 264 osób, to jest 42 osób/km². Przeciętna gęstość zaludnienia obszaru planistycznego jest więc niższa w stosunku do gęstości zaludnienia województwa warmińsko-mazurskiego (57 os/km²) i znacznie niższa od średniej krajowej (121 os/km²).

W mieście Pisz mieszka 17 656 osób, to jest 67% ludności całej gminy miejsko-wiejskiej. Przeciętna gęstość zaludnienia w granicach miasta Pisz wynosi 1769 os/km².

Teren gminy Pisz – obszar wiejski, zamieszkuje 8 608 osób, co daje średnią gęstość zaludnienia 14 os/km². Jest to wartość prawie dziesięciokrotnie niższa niż gęstość zaludnienia Polski.

~~Na obszarze wiejskim gminy Pisz wyodrębniono 63 miejscowości podstawowe.~~

Na obszarze wiejskim gminy Pisz wyodrębniono 43 miejscowości podstawowe.

Poniżej w Tabeli 9. podano zestawienie liczby ludności w poszczególnych miejscowościach statystycznych w latach 1998, 2011 i 2014, 2022. Miejscowość statystyczna reprezentuje grupę miejscowości podległych. (Miejscowość statystyczna/miejscowość, dla której zbierane są dane statystyczne to "zespół kilku miejscowości obejmujący z reguły wieś oraz przyległe do niej przysiółki i inne mniejsze miejscowości, dla których łącznie zbierane są i opracowywane dane statystyczne. Jest on określony wspólną nazwą, przeważnie większej miejscowości. W szczególnym przypadku zespół może zawierać tylko jedną miejscowość".)

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, Dane Urzędu Miasta i Gminy Pisz

Tabela 9. Zestawienie liczby ludności w poszczególnych miejscowościach.

Lp	Jednostka terytorialna	ogółem	ogółem	[osoba]	[osoba]
		1998	2011	2014	2022
		[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
1	Anuszewo	29	17	15	16
2	Babrosty	84	125	149	229
3	Bogumiły	129	139	155	134
4	Borki	424	454	387	361
5	Ciesina	208	234	240	232
6	Hejdyk	213	263	259	234
7	Jagodne	126	280	312	357
8	Jaśkowo	131	152	148	161
9	Jeglin	87	98	98	123
10	Jeże	317	328	341	310
11	Karpa	165	180	177	146
12	Karwik	160	202	212	229
13	Kocioł Duży	251	249	160	145
14	Kociołek Szlachecki	172	148	163	133
15	Kwik	164	114	105	88
16	Liski	292	305	313	283
17	Łupki	265	354	440	775
18	Łysonie	82	86	89	84
19	Maldanin	278	406	292	412

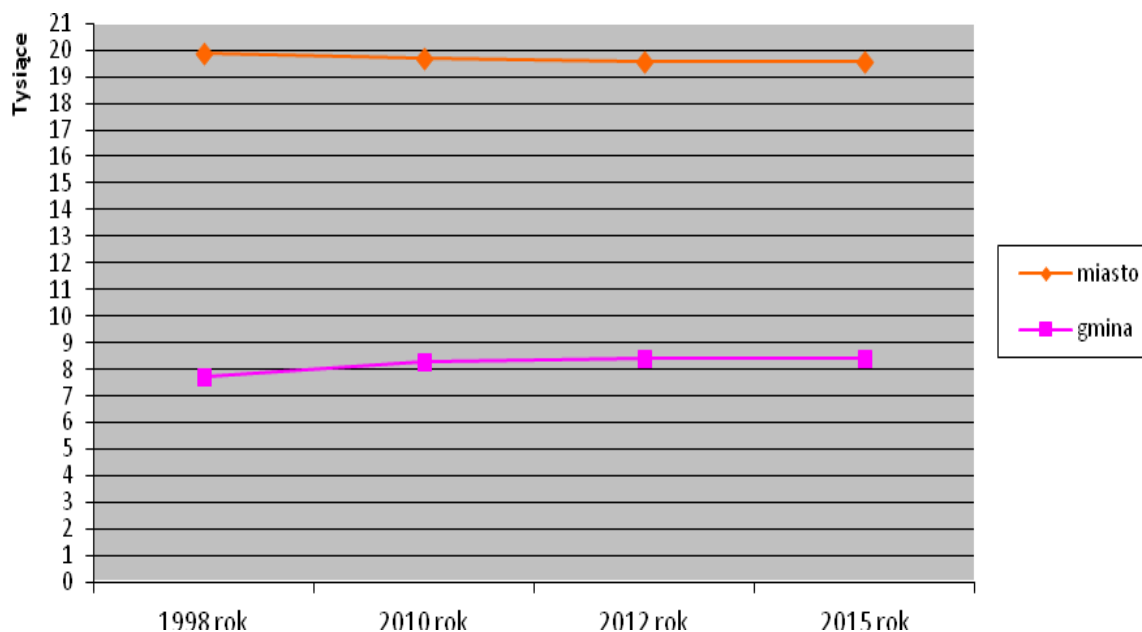
Lp	Jednostka terytorialna	ogółem	ogółem	[osoba]	[osoba]
		1998	2011	2014	2022
		[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
20	Maszy	31	38	40	38
21	Niedźwiedzie	37	30	19	26
22	Pietrzyki	103	78	69	74
23	Pilchy	131	136	129	107
24	Pogobie Średnie	237	244	255	285
25	Pogobie Tylne	89	65	68	70
26	Rakowo Piskie	285	301	155	306
27	Rostki	253	233	250	246
28	Snopki	774	1000	803	802
29	Stare Guty	178	163	160	160
30	Uściany Stare	136	156	166	157
31	Szczechy Małe	27	16	17	23
32	Szczechy Wielkie	72	61	72	79
33	Szeroki Bór Piski	-	-	-	173
34	Trzonki	179	179	165	166
35	Turośl	125	115	111	89
36	Turowo	300	320	308	291
37	Wąglik	86	195	204	201
37	Wiartel	269	230	226	191
39	Wiartel Mały	23	8	10	13
40	Wielki Las	150	150	144	130
41	Zawady	82	71	72	75
42	Zdory	257	268	272	265
43	Zdunowo	77	91	82	74
44	Pozostałe – kolonie i leśniczówki	-	-	-	115
razem		7478	8282	-	8608

Przeciętna wieś ma ok. 130 mieszkańców. Struktura wielkościowa wsi charakteryzuje się dużym udziałem mniejszych skupisk – 12 z nich to miejscowości, których liczba ludności nie przekracza 100. Największe liczebnie miejscowości są to Snopki, Borki, Maldanin, Łupki, Turowo, Liski, Rakowo Piskie.

D.2 Dynamika liczby ludności

Zmiany liczby ludności wynikają z jednej strony z ruchu naturalnego, a z drugiej – z migracji. Jeżeli chodzi o ten pierwszy czynnik, w okresie ostatniego ćwierćwiecza zaczynała się dość wyraźna i stała tendencja do obniżania się tempa przyrostu naturalnego, przede wszystkim w wyniku spadku liczby urodzeń. Zjawisko to wystąpiło zarówno na obszarach wiejskich jak i w mieście. Saldo migracji (różnica między napływem ludności – imigracją, a odpływem ludności – emigracją) na terenie gminy Pisz utrzymuje się w ostatnich kilkunastu latach (1995-2013) na ujemnym poziomie – stale przeważają emigracje (wymeldowania) nad imigracjami (zameldowania).

Ludność ogółem:

Tabela 10. Struktura ludności miasta Pisz w latach 1998 – 2014 2022

wyszczególnienie	stan na 31.XII /w osobach				
	1998	2010	2012	2014	2022
ogółem	19 889	19 684	19 547	19 562	17 828
kobiety	10 056	10 000	9 966	9 964	9 140
mężczyźni	9 833	9 684	9 581	9 598	8 688

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 11. Ruch naturalny ludności w mieście Pisz w latach 1998 – 2014 2021

Wyszczególnienie	1998 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2021
	w osobach	w osobach	w osobach	w osobach	w osobach
Urodzenia żywe	129	204	160	172	131
Zgony	58	145	177	166	247
Przyrost naturalny	71	59	-17	6	-116

Tabela 12. Saldo migracji wewnętrznej i zagranicznej w mieście Pisz w latach 1998 – 2014 2022

Wyszczególnienie	Ogółem osób	saldo migracji	
		wewnętrznej (krajowej) osób	zewnątrznej (zagranicznej) osób
1998 r. ogółem	93	106	-13
2010 r. ogółem	-51	- 54	3
2012 r. ogółem	-54	-55	1
2014 r. ogółem	-11	-5	-6
2022 r. ogółem	-175	-154	-21

Tabela 13. Struktura ludności w gminie Pisz – obszar wiejski w latach 1998 – 2014 2022

wyszczególnienie	stan na 31.XII /w osobach				
	1998	2010	2012	2014	2022
ogółem	7 748	8 265	8 395	8 406	8 317
kobiety	3 790	4 038	4 104	4 113	4 075
mężczyźni	3 958	4 227	4 291	4 293	4 242

Tabela 14. Ruch naturalny ludności w gminie Pisz- obszar wiejski w latach 1998 – 2014 2021

Wyszczególnienie	1998 r.	2010 r.	2012 r.	2014 r.	2021 r.
	w osobach	w osobach	w osobach	w osobach	w osobach
Urodzenia żywe	129	92	83	93	65
Zgony	58	75	71	61	108
Przyrost naturalny	71	17	12	32	-43

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 15. Saldo migracji wewnętrznej i zagranicznej w gminie Pisz –obszar wiejski w latach 1998 – 2014 2022

Wyszczególnienie	Ogółem osób	saldo migracji	
		wewnętrznej (krajowej) osób	zewnętrznej (zagranicznej) osób
1998 r. ogółem	-130	-128	-2
2010 r. ogółem	12	7	5
2012 r. ogółem	14	7	7
2014 r. ogółem	-31	-29	-2
2022 r. ogółem	62	66	-4

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach 1998 – 2014 liczba ludności w mieście zmniejszyła się o 327 osób, a na terenie gminy wzrosła o 658 osób. Zmiany liczby ludności wynikają z ruchu naturalnego i migracji. W latach 2014 – 2022 liczba ludności w mieście zmniejszyła się o 1 734 osób.

W okresie 1998-2014 obserwujemy na terenie gminy początkowo ujemne a następnie dodatnie kształtowanie się wskaźnika salda migracji ogółem (uwzględniającego zarówno migracje wewnętrzne jak i zewnętrzne). W roku 2014 saldo migracji przyjęło wartość ujemną, co niekorzystnie wpływa na kształtowanie się potencjału demograficznego. W roku 2022 r. ponownie saldo migracji osiągnęło dodatnią wartość.

W mieście Pisz, początkowo dodatnie saldo migracji, od roku 2010 przyjmuje wartości ujemne.

W mieście Pisz przyrost naturalny do roku 2010 przyjmował wartości dodatnie, natomiast w roku 2010 2012 przyjął wartość ujemną. Efektem czego było obniżenie się współczynnika przyrostu naturalnego. Nieco inaczej zaczęła kształtować się sytuacja po 2010 roku. Liczba urodzeń zaczęła wzrastać, co przyczyniło się do niewielkich zmian w przyroście naturalnym.

Na obszarze gminy przyrost naturalny w całym analizowanym okresie w analizowanych latach do 2014 r. przyjmuje wartości dodatnie.

Zmiany ludnościowe kształtują się różnie w poszczególnych miejscowościach statystycznych.

Zmiany ludnościowe kształtują się różnie w poszczególnych miejscowościach statystycznych.

W 25 miejscowościach statystycznych nastąpił wzrost liczby ludności. Są to: Babrosty, Bogumiły, Borki, Ciesina, Hejdyk, Jagodne, Jaśkowo, Jeglin, Jeże, Karpa, Karwik, Liski, Łupki, Łysonie, Maldanin, Maszty, Pilchy, Pogobie Średnie, Rakowo Piskie, Snopki, Uściany Stare, Turowo, Wąglik, Zdory, Zdunowo.

W analizowanym okresie 13 lat, od roku 1998 do 2014, największy przyrost ludności miał miejsce w miejscowościach Wąglik (127%), Jagodne (120%) Babrosty (48%), Maldanin (46%), Łupki (33%), Snopki (29%).

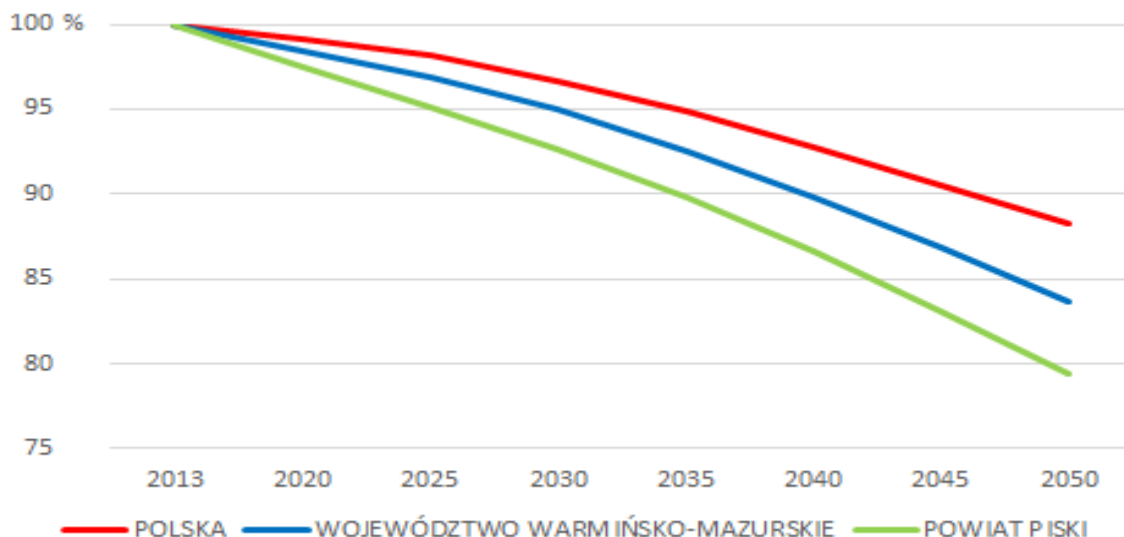
W 9 następujących miejscowościach nastąpił spadek zaludnienia powyżej 10%: Kwik (-43%), Pogobie Tyłne (-36%), Pietrzyki (-32%), Szczeczy Małe (-41%), Szczeczy Wielkie (-16%), Wiartel (-17%), Kociołek Szlachecki (-14%), Kocioł Duży (-11%).

Z powyższego wynika, że rozwijają się miejscowości położone wokół miasta. Spadek zaludnienia następował w miejscowościach małych oraz położonych w północnej części gminy, na terenach najbardziej atrakcyjnych turystycznie i jednocześnie o dużych reżimach ochronnych oraz mało korzystnych warunkach do rozwoju rolnictwa.

Oczywiście, dynamika wyżej opisanych procesów kształtuje się różnie w na poszczególnych obszarach gminy. Zmiany ludnościowe w poszczególnych miejscowościach mają ogromne znaczenie dla planów rozwojowych gminy, ponieważ są w pewnym sensie wypadkową warunków życia, miejsca miejscowości w hierarchii sieci osadniczej i perspektyw rozwojowych.

Prognoza ludności GUS dla Polski na lata 2014-2050 została opracowana według czterech scenariuszy: niskiego, średniego, wysokiego i bardzo wysokiego. Wszystkie cztery scenariusze przewidują spadek liczby ludności Polski. W trzech scenariuszach, niskim, średnim i bardzo wysokim przewiduje się spadek ludności w mieście, natomiast liczba ludności na wsi będzie utrzymywać się na poziomie zbliżonym do obecnego.

Zachodzące aktualnie w Polsce i Unii Europejskiej procesy ludnościowe określane są mianem „drugiego przejścia demograficznego” i charakteryzują się m.in. spadkiem liczby urodzeń i zgonów, przesuwaniem średniego wieku rodzenia i tworzenia związków, wzrostem liczby rozwodów oraz niską płodnością. W najbliższych kilkudziesięciu latach przewiduje się dalszy, stopniowy ubytek liczby ludności w Polsce oraz znaczące zmiany struktury wiekowej. Prognozę w tendencji zmian liczby ludności do 2050 r., w stosunku do 2013 r. (2013=100%) dla kraju, województwa i powiatu zaprezentowano na poniższym wykresie.

Prognoza tendencji zmian liczby ludności do 2050 r., w stosunku do 2013 r. (2013=100%) dla Polski, województwa warmińsko-mazurskiego i powiatu piskiego.

W perspektywie 2020 r. szacuje się, że ubytek liczby ludności wyniesie: w Polsce średnio ok. 0,9%. W województwie warmińsko-mazurskim spodziewany jest spadek ludności średnio ok. 1,6%. Podobna sytuacja prognozowana jest dla powiatu piskiego - średnio ok. 2,6%. W perspektywie 2050 r. szacuje się, że ubytek liczby ludności wyniesie w Polsce ok. 11,7% w stosunku do roku 2013. W województwie warmińsko-mazurskim prognozowany jest spadek liczby ludności o 16,3% w stosunku do roku 2013. Podobna sytuacja wystąpi w powiecie piskim. W 2050 roku przewidywany jest spadek liczby ludności o 20,5% w stosunku do roku 2013.

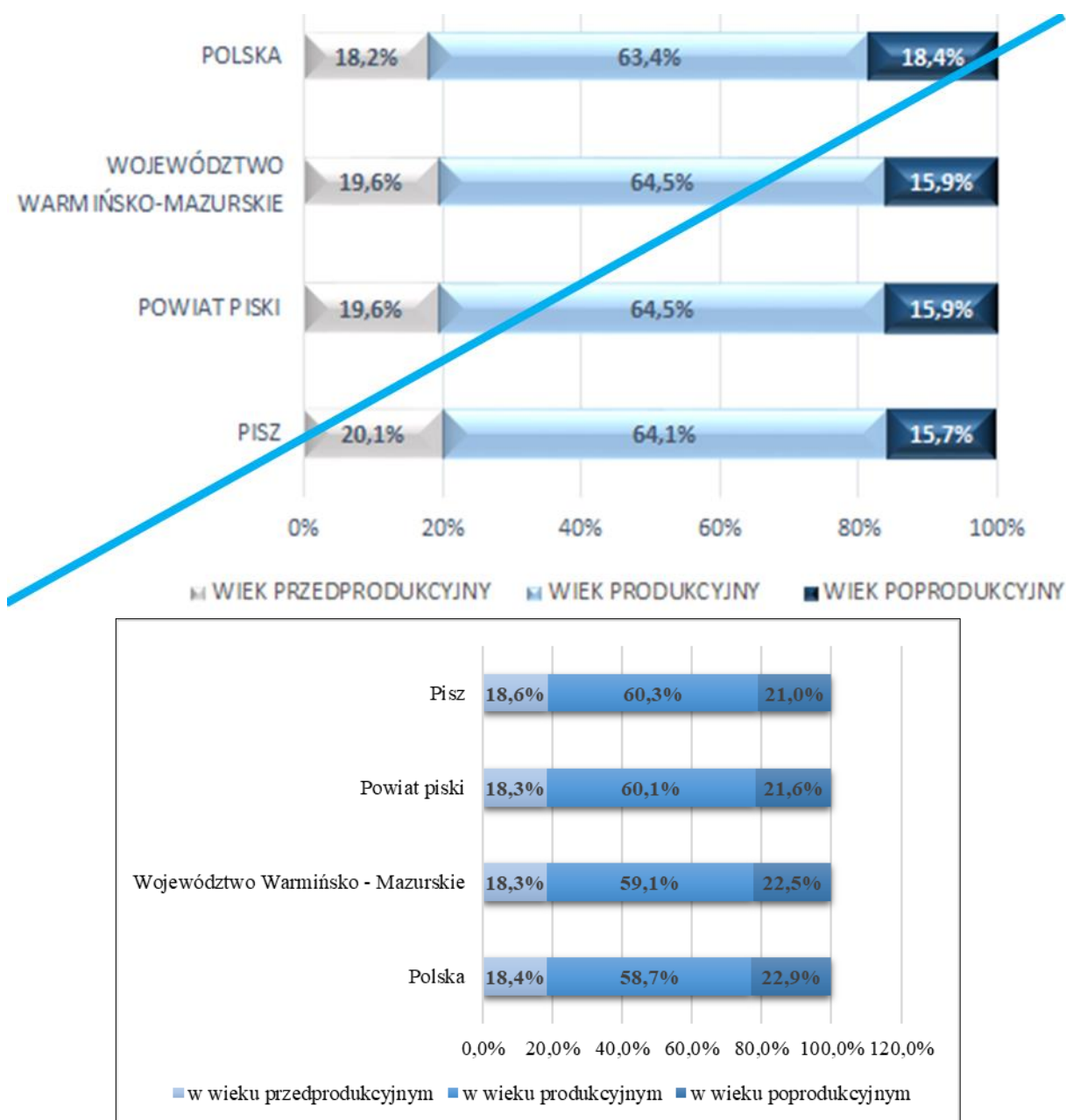
Uwzględniając tendencje zmian ludnościowych obserwowane w ostatnich latach na terenie gminy Pisz oraz prognozy ludnościowe dla Polski, przewiduje się dalszy spadek liczby ludności w gminie. Należy jednocześnie podkreślić, że przewidywanie zmian w liczbie ludności zawsze jest obciążone dużą niepewnością i zależne jest od postępujących procesów globalizacyjnych oraz stale zmieniających się postaw światopoglądowych ludności.

D.3 Struktura ludności według płci i wieku

W strukturze płci w gminie Pisz w 2022 r. zaznacza się niewielka przewaga kobiet. Na 100 mężczyzn przypadają tu 102 kobiety. Odsetek mężczyzn zamieszkujących gminę wynosi ok. 49,6% 49,4%, podczas gdy odsetek kobiet to ok. 50,4% 50,6%. Jest to wskaźnik zbliżony do średniego udziału mężczyzn i kobiet w Polsce (mężczyźni 48,4% 48,3%, kobiety 51,6% 51,7%) oraz w województwie warmińsko-mazurskim (mężczyźni 49% 48,8%, kobiety 51% 51,2%). W stosunku do średniego udziału mężczyzn i kobiet w strukturze ludności powiatu piskiego przeważa odsetek ~~mężczyzn~~ **kobiet** (mężczyźni 50,04% 49,7%, kobiety 49,96% 50,3%).

W strukturze wiekowej ludności (wg ekonomicznych grup wieku) w gminie Pisz wg danych za 2022 r. dominuje ludność w wieku produkcyjnym (18-64 lat dla mężczyzn i 18-59 lat dla kobiet), która stanowi ok. 64,1% 60,3% ogółu mieszkańców w gminie. Drugą grupę stanowi ludność w wieku poprodukcyjnym przedprodukcyjnym (≤17 lat zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet) (≥65 lat dla mężczyzn i ≥60 lat dla kobiet), obejmująca ok. 20,1% 21,0%. Najmniej liczną grupę stanowi ludność w wieku przedprodukcyjnym (≤17 lat zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet) poprodukcyjnym (≥65 lat dla mężczyzn i ≥60 lat dla kobiet), której udział wynosi ok. 15,7% 18,6%.

Procentowy udział poszczególnych grup wiekowych ludności w odniesieniu do gminy oraz średnich dla Polski, województwa warmińsko-mazurskiego i powiatu piskiego przedstawia poniższy diagram.

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w gminie Pisz, powiecie piskim, województwie warmińsko-mazurskim i Polsce w 2022 r.

Najbardziej zbliżoną strukturą wiekową (wg ekonomicznych grup wieku) do gminy Pisz odznacza się powiat piski. Natomiast w odniesieniu do średniego udziału grup wiekowych dla Polski i województwa warmińsko-mazurskiego wyraźnie większy jest w gminie Pisz odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a jednocześnie wyraźnie mniejszy jest odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. Udział ludności w wieku produkcyjnym pozostaje na zbliżonym poziomie.

E. UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE, ZATRUDNIENIE I DOCHODY LUDNOŚCI

E.1 Struktura gospodarki i zatrudnienia.

Gospodarka miasta i gminy Pisz czerpie przede wszystkim z lokalnych zasobów naturalnych i opiera się na dwóch filarach – leśnictwie i rolnictwie. Trzecią dziedziną dającą utrzymanie ludności miasta i gminy jest sfera budżetowa.

Podstawowe funkcje gminy to w dalszym ciągu rolnictwo, leśnictwo. W latach 2010-2014 nastąpił spadek ilości gospodarstw rolnych natomiast systematycznie rośnie ilość podmiotów gospodarczych w innych sektorach gospodarki.

Dochody ludności można oszacować jedynie na podstawie danych dla powiatu. Przeciętne wynagrodzenie zarówno w powiecie piskim jak i w województwie warmińsko - mazurskim systematycznie rosło, jednakże w gminie w całym analizowanym okresie jest niższe niż w województwie.

Tabela 16. Podmioty gospodarcze

wyszczególnienie	jednostka miary	2010		2012		2014		2022	
		miasto	gmina	miasto	gmina	miasto	gmina	miasto	gmina
ogółem	szt	1817	465	1851	502	1830	534	1881	649
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybolówstwo	szt	47	110	42	96	32	92	32	73
przemysł i budownictwo	szt	330	110	328	129	315	142	360	222
pozostała działalność	szt	1440	245	1481	277	1483	300	1489	354

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON

wyszczególnienie	jednostka miary	2010		2012		2014		2022	
		miasto	gmina	miasto	gmina	miasto	gmina	miasto	gmina
ogółem		1817	465	1851	502	1830	534	1881	649
sektor publiczny		76	10	108	15	107	11	88	10
sektor prywatny		1741	455	1324	487	1279	523	1789	637

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

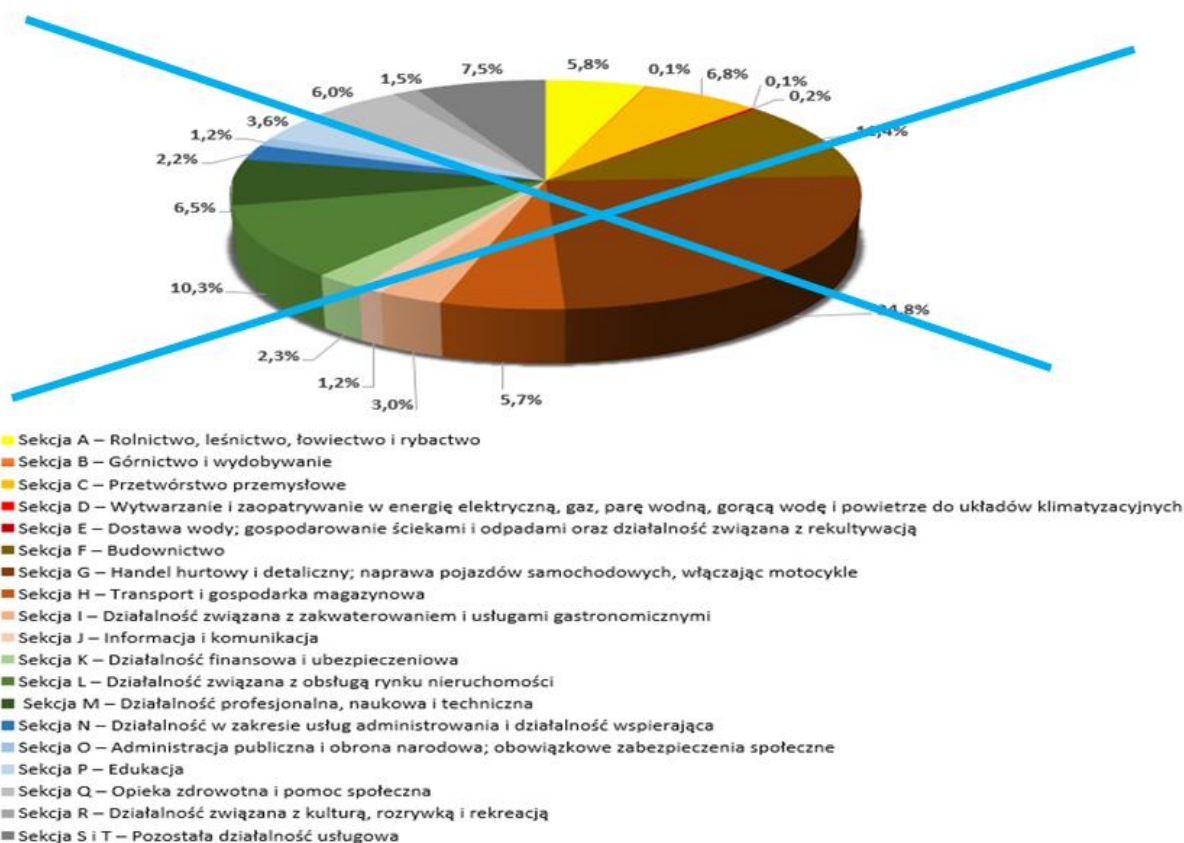
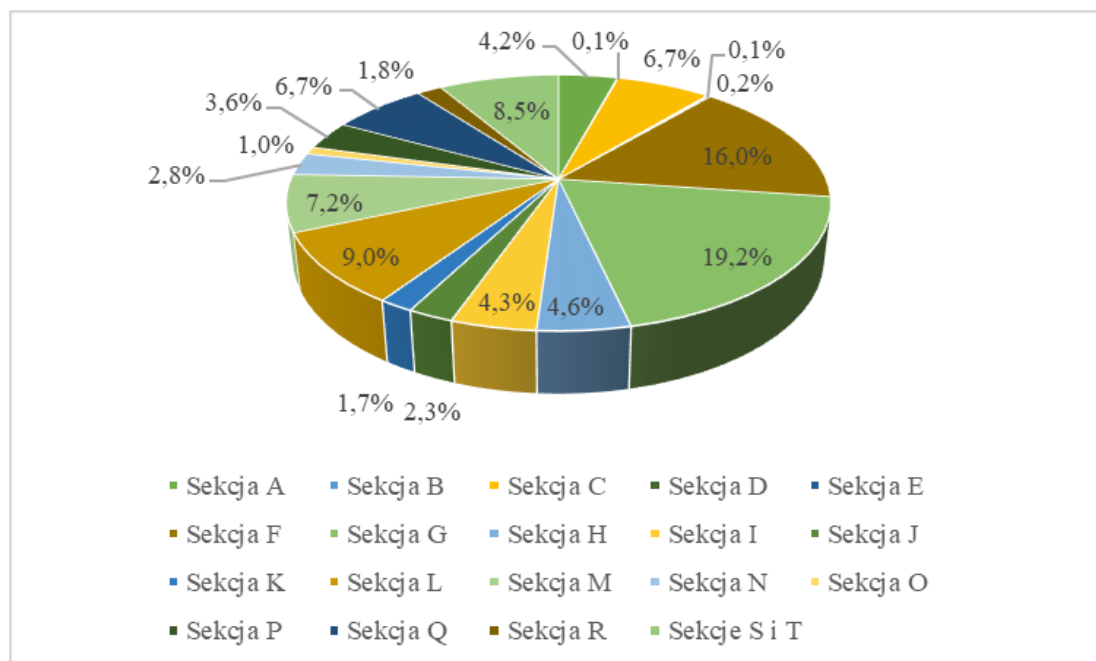
Tabela 18. Dochody ludności

wyszczególnienie	przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto			
	2010	2012	2014	2021
powiat piski	2 726,06	3039,30	3271,93	4 968,35
województwo warmińsko - mazurskie	2 879,97	3150,27	3386,96	5 126,75

W gminie (miasto + obszar wiejski) Pisz wg danych za 2022 r. w sektorze rolniczym zarejestrowane są 434 105 podmioty gospodarcze, w sektorze przemysłowym i budowlanym 434 582 podmiotów gospodarczych, a pozostałe 4762 1843 podmioty gospodarcze obejmują szeroko pojęty sektor usługowy (handel, transport, gastronomię, administrację itd.).

Procentowy udział poszczególnych grup podmiotów gospodarczych (sekcje PKD 2007) zarejestrowanych w gminie (miasto + obszar wiejski) Pisz obrazuje poniższy diagram.

Udział poszczególnych grup podmiotów gospodarczych w gminie (miasto + obszar wiejski) Pisz w 2022 r.

Według sekcji PKD 2007 na terenie gminy w 2022 r. przeważają podmioty gospodarcze zarejestrowane w sekcji G - handel hurtowy i detaliczny (24,8% 19,2%). Dużą część podmiotów w gminie zajmują także te zarejestrowane w działach budownictwo (F) (11,4% 16,0%) oraz działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (L) (10,3% 9,0%).

Rynek pracy na terenie miasta opiera się głównie o trzy dziedziny: przetwórstwo drewna, handel i usługi dla ludności oraz sferę budżetową. Ok. 1000 osób związanych jest z zakładami przetwarzającymi drewno. Największym pracodawcą są tu Fabryka „Sklejka – Pisz” PAGED S.A. Drugą dziedziną dającą największe zatrudnienie jest sfera budżetowa. Liczba osób związanych z nią zawodowo wynosi ok. 1500 osób. Od kondycji

tych dwóch dziedzin zależne są inne, takie jak: handel hurtowy i detaliczny, wszelkiego rodzaju usługi, transport i budownictwo mieszkaniowe. Dobrym zjawiskiem na rynku pracy jest niewielki, lecz stały, wzrost ilości podmiotów gospodarczych. Jednak według statystyk nie pociąga to za sobą wzrostu zatrudnienia. Związane to być może z tak zwaną „szarą strefą zatrudnienia”. Bezrobocie od kilku lat utrzymuje się na poziomie ok. 31%. **Stopa bezrobocia w powiecie piski wg danych za 2022 r. wynosi 13,3%.**

Inaczej przedstawia się sytuacja na terenach wiejskich. Pracujący związani są tu głównie z rolnictwem i leśnictwem, z czego większość zatrudnionych jest w rolnictwie. W niewielkim stopniu rozwinięty jest tu handel i usługi dla ludności oraz obsługa ruchu turystycznego. Stopa bezrobocia porównywalna jest tu z miastem Pisz. Niepokojącym zjawiskiem jest tu ukryte bezrobocie w rolnictwie. Brak miejsc pracy w innych branżach powoduje pozostawanie młodych ludzi w indywidualnych gospodarstwach rolnych, gdzie opłacają składki na ubezpieczenie rolnicze a poszukują pracy w innych dziedzinach. Duże nadzieje wiąże się ze wzrostem zatrudnienia w przemyśle turystycznym, dla którego istnieją na tym terenie atrakcyjne warunki przyrodnicze.

F. MIESZKALNICTWO

F.1. Rozmieszczenie i charakter terenów o funkcjach mieszkaniowych

Trzy czwarte zasobów mieszkaniowych miasta i gminy Pisz koncentruje się w Pisz. Główne dzielnice mieszkaniowe miasta to:

- Osiedle Lipowa (dawne Zapłocie) w śródmieściu, pomiędzy ul. Rybacką, Klementowskiego, Kościuszki oraz Kwiatową – przewaga zabudowy wielorodzinnej
- Zabudowa wielo - i jednorodzinna pomiędzy ul. Warszawską i Sikorskiego a Pisą (dawna Tamta Strona)
- Osiedle Duże – zabudowa w większości jednorodzinna, pomiędzy ul. Warszawską, Sikorskiego, Wojska Polskiego i Czerniawskiego
- Zabudowa jedno - i wielorodzinna na zachód od ul. Klementowskiego, pomiędzy ul. Mickiewicza i Gdańską
- Osiedle Leśne – Zabudowa w większości jednorodzinna przy ul. Leśnej
- Osiedle Wschód – wielorodzinne osiedle mieszkaniowe pomiędzy ul. Krzywą, Wołodjowskiego i Zagłoby
- Osiedle Mazurska – jedno i wielorodzinna zabudowa pomiędzy ul. Pionierów, Wojska Polskiego i linią kolejową
- Osiedle Łupki I – budownictwo jednorodzinne pomiędzy Pisą, linią kolejową a ul. Trzcinową
- Osiedle Łupki II – budownictwo jednorodzinne pomiędzy ul. Trzcinową i Wojska Polskiego
- Budownictwo jednorodzinne i zabudowa pomiędzy ul. Olsztyńska i Orzyską.

Na obszarach wiejskich dominuje zabudowa zagrodowa. Miejscowości o większym udziale typowej zabudowy jednorodzinnej to przede wszystkim wsie „satelickie” Pisz, w tym Snopki, Maldanin, Łupki, Babrosty, Jagodne i Wąglik. Zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna związana jest z osiedlami „popegeerowskimi”. Przykłady takich osiedli znajdują się m.in. w Borkach, Kociołku Szlacheckim, Imionku, Karpie, Liskach, Turowie i Wiarlu.

F.2 Zasoby mieszkaniowe

Na obszarze gminy dominuje zabudowa zagrodowa. Zabudowa jednorodzinna w większej ilości występuje we wsiach przyległych do miasta tj. Snopki, Maldanin, Wąglik, Jagodne, Babrosty a także Łupki. W latach 2010-2014 ilość mieszkań wzrosła o 178. Zwiększyła się również powierzchnia użytkowa mieszkań przypadająca na 1 osobę i jest wyższa od wskaźnika wojewódzkiego (23,6 m²/os)

Tabela 19. Zasoby mieszkaniowe na obszarze gminy Pisz – obszar wiejski w latach 2010-2014 2021

wyszczególnienie	jednostka miary	2010	2012	2014	2021
mieszkania	szt	2 214	2 295	2 392	2 580
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	183 256	193 248	204 553	244 332
przeciętna powierzchnia użytkowa					
1 mieszkania	m ²	82,8	84,2	85,6	94,7
na 1 osobę	m ²	22,2	23,0	24,3	29,5
budynki mieszkalne oddane do użytkowania		39	48	60	50
mieszkania oddane do użytkowania					

mieszkania		37	47	63	50
izby		195	253	314	266
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	3 987	5 720	7 219	6 719

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Według stanu na dzień 31.12.2014 r. na terenie gminy Pisz funkcjonowało 10 691 gospodarstw domowych. Podstawowe wskaźniki zasobów mieszkaniowych dla całej gminy Pisz oraz w podziale na tereny wiejskie i miasto Pisz prezentują się następująco:

Tereny wiejskie:

- całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie: 204 553 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania: 85,6 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę: 24,3 m²,
- mieszkania na 1000 mieszkańców: 276,7.

Miasto Pisz:

- całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie: 426 193 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania: 67,2 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę: 21,8 m²,
- mieszkania na 1000 mieszkańców: 323,8.

Według stanu na dzień 31.03.2021 r. na terenie gminy Pisz funkcjonowało 7 992 gospodarstw domowych (wg danych narodowego spisu powszechnego). Podstawowe wskaźniki zasobów mieszkaniowych dla całej gminy Pisz oraz w podziale na tereny wiejskie i miasto Pisz prezentują się następująco:

Tereny wiejskie:

- całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie: 244 332 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania: 94,7 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę: 29,5 m²,
- mieszkania na 1000 mieszkańców: 311,9.

Miasto Pisz:

- całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie: 455 223 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania: 69,0 m²,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę: 25,2 m²,
- mieszkania na 1000 mieszkańców: 365,3.

F.3 Trendy w budownictwie mieszkaniowym

Na terenie miasta Pisz znacznie wzrosło zapotrzebowanie na zabudowę mieszkaniową jednorodzinną wolnostojącą, realizowaną indywidualnie przez właścicieli nieruchomości. Zabudowa bliźniacza w ogóle nie cieszy się zainteresowaniem i nie jest realizowana. Zabudowa szeregowa, występuje na terenie miasta Pisz jedynie na wschód od ul. Pisańskiego, przy ul. Kochanowskiego i obejmuje kompleks działek o łącznej powierzchni 1,7 ha, z czego połowa jest jeszcze niezainwestowana. Zauważalny jest trend wzrostu zainteresowania budynkami mieszkalnymi w zabudowie szeregowej, ze względu na niższą cenę zakupu działki i budowy budynku, spowodowane mniejszą powierzchnią działki, niż działek przewidzianych pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną wolnostojącą. Znacznie tańsze jest również utrzymanie budynków w zabudowie szeregowej z powodu niższych kosztów eksploatacji /mniejsza powierzchnia do ogrzania, wspólnie ściany pomiędzy segmentami itp./.

Oslabło zainteresowanie zabudową mieszkaniową wielorodzinną, lecz nadal jest ona realizowana na tzw. os. Wschód /w południowo – wschodniej części miasta/ ze względu na niższe ceny mieszkań w porównaniu z kosztami realizacji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej. Już sam zakup działki pod budynek mieszkalny jednorodzinny znacznie podnosi koszty inwestycji. Jednak, lokalizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych w możliwie najmniejszych odległościach od siebie, maksymalne zagospodarowanie działki pod budynkiem, szybkie tempo realizacji budynków wielorodzinnych, które wpływa na ich stan techniczny, powoduje wzrost zainteresowania terenami pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną w zabudowie szeregowej, która może stanowić alternatywę dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej i dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej.

F.4. Aktualne rozmieszczenie aktywności budowlanej w sektorze budownictwa mieszkaniowego

Ze względu na większość terenów już zainwestowanych na terenie miasta, obserwuje się rozwój zabudowy mieszkaniowej realizowanej raczej w sposób indywidualny, poprzez realizację budynków mieszkalnych jednorodzinnych, na działkach prywatnych. W pozostałych częściach Pisz, zabudowa realizowana jest na terenach pomiędzy ul. Orzyską i ul. Olsztyńską. Zabudowa ta stanowi uzupełnienie już istniejących osiedli budynków jednorodzinnych.

Najwięcej terenów niezainwestowanych pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną znajduje się we wschodniej części miasta, na osiedlu pomiędzy ul. Trzcinową, ul. Długą i drogą krajową Nr 58 (w kierunku Białej Piskiej). Część terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną położona jest na wschód i na zachód od ul. Pisańskiego.

Zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna realizowana jest tylko i wyłącznie na os. Wschód, pomiędzy ulicami Zagłoby i Wołodyjowskiego. Rezerwy terenu pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną stanowią tereny położone na południe od ul. Wołodyjowskiego.

Zauważalny jest też trend do zakupu działek i realizacji budynków mieszkalnych jednorodzinnych poza granicami administracyjnymi miasta, szczególnie w miejscowościach: Łupki, Babrosty, Jagodne, Wąglik, Snopki, Maldanin, czyli we wsiach położonych najbliżej Pisz, stanowiących tzw. „sypialnię” miasta. Coraz częściej zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna realizowana jest też w dalej od Pisz położonych wsiach, gdyż poprawa stanu dróg i związany z tym łatwiejszy i szybszy dostęp do miasta, nie stanowi przeszkody do zamieszkania w odległości kilku – kilkunastu kilometrów od Pisz /Jańskowo, Szczechy Wielkie, Wiartel, Karwik, Jeglin/, a ceny działek są korzystniejsze niż działek na terenie miasta. Szczególnie latem mieszkanie poza miastem daje poczucie komfortu i korzystania z walorów gminy, szczególnie z bliskości jezior. Coraz częściej obserwuje się chęć sprzedaży działek na terenach wiejskich pod zabudowę mieszkaniową jednorodziną, co spowodowane jest zaprzestaniem prowadzenia działalności rolniczej na terenach wiejskich. Zmniejszanie się liczby gospodarstw, a szczególnie zaprzestanie przez rolników hodowli zwierząt w gospodarstwach położonych na terenie wsi, jest dodatkowym czynnikiem wpływającym na atrakcyjność działek pod budownictwo jednorodzinne na terenach wiejskich.

H. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

H.1 Administracja

Pisz, jako siedziba powiatu pełni ponadlokalne funkcje administracyjne. Wśród mieszczących się tu urzędów i placówek administracji specjalnej odpowiadającej tej randze są: Starostwo Powiatowe, Urząd Skarbowy, Powiatowy Urząd Pracy, Komenda Powiatowa Policji, Sąd Rejonowy, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna, Powiatowy Inspektorat Weterynarii, Państwowa Inspekcja Nasiennictwa i Ochrony Roślin, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie Nadzór Wodny w Pisz, Oddział Powiatowy Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego. Siedzibą władz miasta i gminy jest Urząd Miejski, położony przy ul. Gizewiusza 5.

H.2 Oświata i wychowanie

W gminie Pisz funkcjonuje 7 szkół podstawowych, 1 zespół szkolno - przedszkolny, dla których Gmina Pisz jest organem prowadzącym.

Ponadto, na terenie gminy Pisz istnieją szkoły i placówki, dla których samorząd gminny nie jest organem prowadzącym, tj. jedno przedszkole prowadzone przez Zgromadzenie Sióstr Misjonarek, dwie szkoły podstawowe: ~~Podstawowa Szkoła Muzyczna~~ [Prywatna Szkoła Podstawowa](#) w Pisz oraz Szkoła Podstawowa w Uścianach Starych, którą prowadzi Stowarzyszenie „Edukator” z Łomży i ~~3 gimnazja: Gimnazjum Powiatowe, Gimnazjum Katolickie i Gimnazjum Prywatne~~ [Zespół Szkół Katolickich w Pisz, w skład którego wchodzi szkoła podstawowa oraz liceum.](#)

Zmniejszająca się od kilkunastu lat liczba urodzeń wymusza potrzebę zmian w sieci szkolnej. Od 1997 roku na terenie wiejskim zlikwidowano 7 szkół (w Rakowie, Borkach, Starych Gutach, Kwiku, Zdorach, Wiartlu, Rostkach), jedną szkołę prowadzi Stowarzyszenie „Edukator” w Łomży (Szkoła Podstawowa w Uścianach Starych). Spośród szkół wiejskich, dwie szkoły w Jeżach i w Kotle Dużym będą miały problem z wystarczającą liczbą uczniów.

Tabela 20. Wykaz szkół i placówek oświatowych na terenie gminy Pisz (zgodnie z SIO)

Lp	Nazwa szkoły lub placówki oświatowej	
1.	Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Papieża Jana Pawła II w Piszul. Wołodyjowskiego 2 a, 12-200 Pisz	
2.	Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Piszul. Klementowskiego 2, 12-200 Pisz	
3.	Zespół Szkolno – Przedszkolny Nr 1 w Piszul. Gizewiusza 8, 12-200 Pisz	
4.	Szkoła Podstawowa w HejdykuHejdyk 8, 12-220 Ruciane - Nida	
5.	Szkoła Podstawowa w JeżachJeże 14, 12-200 Pisz	
6.	Szkoła Podstawowa w Kotle DużymKocioł Duży 6, 12-200 Pisz	
7.	Szkoła Podstawowa w TrzonkachTrzonki 29, 12-200 Pisz	
8.	Szkoła Podstawowa im. Ks. Jerzego Popiełuszki w LiskachLiski 22, 12-200 Pisz	
1.	Zespół Szkół Katolickich w Piszul. Plac Ignacego Daszyńskiego 9A, 12-200 Pisz	Szkoly publiczne prowadzone przez stowarzyszenie
2.	Publiczna Szkoła Podstawowa w UścianachUściany Stare 1, 12-200 Pisz	
3.	~~Prywatne Gimnazjum~~ Prywatna Szkoła Podstawowa w Piszul. Mickiewicza 41, 12-200 Pisz	Placówki niepubliczne

H.3 Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Podobnie jak w przypadku oświaty, Pisz pełni funkcję ponadlokalną. Znajduje się tu Szpital Powiatowy w Piszul oraz Szpitalny Oddział Ratunkowy obejmujące swoim działaniem gminy Pisz, Orzysz, Ruciane - Nida i Biała Piska. Przy szpitalu mieści się publiczna przychodnia rejonowa obejmująca teren miasta i gminy.

Opieką społeczną na terenie gminy zajmuje się przede wszystkim Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Zasadniczym powodem korzystania z pomocy społecznej jest bezrobocie i ubóstwo. Zauważa się wzrost liczby rodzin zagrożonych bezrobociem i ubóstwem. Dużą grupą wymagającą wsparcia są osoby niepełnosprawne oraz bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Również potrzeba ochrony macierzyństwa i długotrwała choroba są przyczyną korzystania z pomocy społecznej dość dużej liczby rodzin.

Elementem infrastruktury związanej z ochroną zdrowia i pomocą społeczną jest również Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy w Łupkach gdzie przebywają wychowankowie ze średnim lub znacznym upośledzeniem umysłowym oraz Ośrodek Profilaktyki i Terapii w Piszul.

Zgodnie z zasadą projektowania uniwersalnego, projektowanie przestrzeni, miejsc publicznych i budynków powinno uwzględniać potrzeby osób o ograniczonej mobilności i percepcji, w taki sposób, by były one użyteczne dla wszystkich, możliwie w największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania.

Wdrażanie idei projektowania uniwersalnego powinno odbywać się poprzez podejmowanie działań zmierzających do stworzenia otoczenia fizycznego i dostępności środków transportu, usług, w tym dostępności do przestrzeni cyfrowej w taki sposób, aby jak największa liczba osób mogła z nich korzystać w sposób samodzielny i niezależny.

H.4 Kultura, sport i rekreacja

H.4.1 Kultura

Miasto Pisz

W Piszul mieszczą się najważniejsze instytucje związane z kulturą:

- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna
- Piski Dom Kultury
- Muzeum Ziemi Piskiej

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Piszu obejmuje swoim działaniem miasto i gminę Pisz i jest jedyną biblioteką publiczną na tym terenie. Oprócz siedziby głównej w centrum miasta, gdzie pracuje administracja, jest dział gromadzenia i opracowania księgozbioru oraz czytelnie i wypożyczalnie dla dzieci i dorosłych; Biblioteka posiada 2 filie biblioteczne w miejscowościach Jeże i Hejdyk oraz 2 miejskie i 7 wiejskich punktów bibliotecznych.

Podstawowym zadaniem Biblioteki jest gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych oraz stymulowanie, rozwijanie i zaspakajanie zróżnicowanych potrzeb czytelniczych, oświatowych, kulturalnych i informacyjnych mieszkańców miasta i gminy.

Piski Dom Kultury jest instytucją kultury działającą w Pisz od 1960 r. Zasięgiem działania obejmuje miasto oraz gminę Pisz. Lokalizacja placówki w centrum miasta, względnie dobra baza lokalowa i wyposażenie sprzętowe oraz wykwalifikowana kadra merytoryczna, są poważnymi atutami decydującymi o powodzeniu jej działalności. Nadrzędnym celem tej działalności jest prowadzenie edukacji kulturalnej w zakresie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego w dziedzinach: taniec, teatr, muzyka, plastyka. Realizuje to poprzez takie formy jak: zespoły, kluby, kursy, konkursy, pokazy, wystawy, itp. Zajmuje się także organizacją form rekreacyjno – rozrywkowych i prowadzeniem centrum informacji turystycznej. Od 2007r. PDK przejął opiekę nad twórcami ludowymi z miasta i gminy.

Muzeum Ziemi Piskiej, oprócz gromadzenia zasobów muzealnych organizuje również wystawy, prowadzi działalność popularyzatorską, edukacyjną, promocyjną oraz wydawniczą. Muzeum uczestniczy w przeprowadzaniu konkursów dla młodzieży, których tematyka dotyczy historii Mazur ze szczególnym uwzględnieniem Ziemi Piskiej. Redagowane jest też pismo popularno-naukowe „Znad Pisy”.

Gmina Pisz

Na terenie gminy Pisz, życie kulturalne mieszkańców koncentruje się przy świetlicach wiejskich, które zlokalizowane są we wsiach: Zdunowo, Łupki, Turowo Duże, Uściany Stare, Szczechy Wielkie, Stare Guty, Rakowo Piskie, Rostki, Pilchy, Liski, Kwik, Karpa, Karwik, Jeże, Ciesina, Hejdyk, Borki, Trzonki, Zdory, Bogumiły, Pogobie Średnie, Turośl, Wiartel, Łysonie.

H.4.2 Życie religijne

Na terenie miasta Pisz istnieją 4 parafie rzymsko – katolickie: w centrum, przy ul. Armii Krajowej, na Osiedlu Wschód, przy ul. Dworcowej oraz na Osiedlu Łupki. W mieście znajduje się również parafia ewangelicka (przy Pl. Daszyńskiego) oraz zbór Świadków Jehowy.

Na terenie gminy kościoły i kaplice katolickie funkcjonują w Jeżach, Kociołku Szlacheckim, Turośli, Wiartlu, Karwiku i Pogubiu Średnim.

H.4.3 Sport i rekreacja

Szeroko rozumiane tereny sportowo-rekreacyjne są elementem mającym bardzo istotny wpływ na ogólne warunki życia ludności, w tym w szczególności na możliwości rozwoju dzieci i młodzieży.

Na terenie gminy Pisz funkcjonuje Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji, który organizuje i współorganizuje zawody sportowe, imprezy masowe i rekreacyjne jak również zarządza stadionem miejskim, pływalnią miejską i plażą miejską oraz wspiera działalność klubów sportowych, stowarzyszeń kultury fizycznej i inne organizacje. Rodzaje sportów preferowanych i uprawianych najchętniej to: piłka nożna, pływanie, koszykówka, lekkoatletyka, siatkówka, biegi, biegi narciarskie.

W gminie działa również Powiatowy Międzyszkolny Ośrodek Sportowy przygotowujący głównie młodych adeptów sztuki żeglarskiej.

Tabel 21. Zestawienie przyszkolnych obiektów sportowych w gminie Pisz

Wyszczególnienie	Charakterystyka
Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Papieża Jana Pawła II w Pisz	Sala gimnastyczna wielofunkcyjna powyżej 44m x 22m
Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Pisz	- Sala gimnastyczna uniwersalna 24m x 12m do 44m x 22m, - boisko do gier małych.
Zespół Szkolno – Przedszkolny Nr 1 w Pisz	Boisko sportowe do gier małych
	- Sala gimnastyczna wielofunkcyjna powyżej 44m x 22m, - Boisko sportowe do gier małych
Szkoła Podstawowa w Hejdyku	Sala gimnastyczna pomocnicza 24m x 12m, boisko do gier małych

Wyszczególnienie	Charakterystyka
Szkoła Podstawowa w Jeżach	Boisko do gier małych
Szkoła Podstawowa w Liskach	Boisko do gier małych
Szkoła Podstawowa w Kotle Dużym	- Sala gimnastyczna pomocnicza poniżej 24m x 12m - Boisko do gier małych
Szkoła Podstawowa w Trzonkach	- Sala gimnastyczna pomocnicza poniżej 24m x 12m - Boisko do gier małych
Zespół Szkół Ogólnokształcących w Pisz	- Sala gimnastyczna uniwersalna 24m x 12 m - sala pomocnicza poniżej 24m x 12m, - stadion z bieżnią, - boisko do gier małych.
Zespół Szkół Nr 1 w Pisz	- Sala gimnastyczna uniwersalna 24m x 12m do 44m x 22m - boisko do gier małych
Zespół Szkół Zawodowych w Pisz	- Sala gimnastyczna uniwersalna 24m x 12m do 44m x 22m

Wymienione obiekty oraz sale gimnastyczne i boiska przy szkołach stanowią najważniejsze elementy infrastruktury sportowo-rekreacyjnej. Na terenie miasta Pisz, na tzw. os. Wschód, na południe od ul. Wołodyjowskiego, zarezerwowany jest teren pod kompleks rekreacyjno – sportowy, w ramach którego planuje się realizację stadionu i kilku boisk sportowych, kortów tenisowych i innych urządzeń rekreacyjno – sportowych, zapewniających możliwość organizowania imprez sportowych w skali powiatu.

Osiedlowe urządzenia sportowe i place zabaw są nieliczne, prowizorycznie urządzone i słabo utrzymane.

Publicznymi terenami o funkcji rekreacyjnej są w obrębie miasta przede wszystkim urządzone tereny parkowe po obu stronach Pisy /wraz ze skateparkiem/, w północnej części miasta. Zajmują one około 1 ha, co stawia Pisz na dalekim miejscu pod względem powierzchni parkowej przypadającej na mieszkańca. Natomiast możliwości rekreacji stwarzają również Publicznymi terenami o funkcji rekreacyjnej są w obrębie miasta przede wszystkim urządzone znajdujące się w granicach miasta i w jego sąsiedztwie lasy. Do najważniejszych obszarów leśnych o funkcji rekreacyjnej, położonych w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej należą:

- Skraj Puszczy Piskiej, wcinającej się w miasto od południowego-zachodu (ul. Gdańska, Leśna i Parkowa)
- Fragment lasu (ok. 0.5 ha), docelowo do przekształcenia w park, na obrzeżach dzisiejszej zabudowy Os. Łupki
- Obszar leśny (ok. 13 ha) graniczący z miastem od wschodu (Os. Łupki)
- Fragment lasu (ok. 0.5 ha) na południowy-wschód od Os. Wschód

Ponadto niewielkie kompleksy leśne okalają miasto od południa (za wsią Jagodne, między ul. Warszawską i Pisą) oraz północnego zachodu, lecz ich obecne i potencjalne znaczenie dla rekreacji jest mniejsze.

Do szeroko rozumianych terenów rekreacyjnych należy zaliczyć ogródki działkowe, Rodzinny Ogród Działkowy „MIEJSKI”, przy ul. Gdańskiej, ogródki działkowe „Magnolia” przy ul. Spokojnej oraz ogródki pomiędzy Pisą a os. Łupki, zajmujące łącznie około 55 ha.

Poza tym, niewielkie obszary leśne okalają miasto od południa (za wsią Jagodne, między ul. Warszawską i rzeką Pisą). Dopelnieniem terenów rekreacyjnych jest zieleń nieurządzona, której największe połacie ciągną się pomiędzy os. Wschód a ul. Jagodną oraz wzdłuż lewego brzegu Pisy. Nad brzegiem jez. Roś znajduje się pole biwakowe oraz ogólnodostępna plaża miejska.

H.5 Handel i usługi dla ludności

Miasto Pisz

Pisz jest zdecydowanie dominującym ośrodkiem handlowo-usługowym obszaru planistycznego, a jego znaczenie wykracza poza skalę lokalną. W pewnych dziedzinach handlu i usług obszar oddziaływania miasta obejmuje teren całego powiatu piskiego.

Dzielnica, w której występuje największa koncentracja obiektów handlowo-usługowych, jest oczywiście Śródmieście, przy czym główny ciąg handlowy stanowią ulice Grunwaldzka, Dworcowa/Kościuszki, Plac Daszyńskiego i ul. Rybacka. Na tym terenie skupia się handel detaliczny artykułami konsumpcyjnymi, różnorakie usługi, w tym usługi bankowe oraz gastronomiczne. Przedłużeniem tego ciągu, już na lewym brzegu rzeki, jest plac targowy i pawilony handlowe przy ul. Młodzieżowej.

W pozostałych dzielnicach miasta nasycenie placówkami handlowo-usługowymi poziomu podstawowego jest znacznie mniejsze a najuboższe pod tym względem są os. Łupki i tereny rozwojowe pomiędzy ulicami Olsztyńską i Orzyską.

Usługi rzemieślnicze a także hurtownie i sklepy z towarami wielkogabarytowymi rozmieszczone są w większości na obrzeżach miasta, przy czym największym obszarem zdominowanym przez tego rodzaju obiekty są tereny składowo-przemysłowe na południe od ul. Czerniewskiego, wzdłuż ulicy Warszawskiej oraz ul. Jagodnej. Obszarami koncentracji takich usług są również: ciąg ulic Orzyska – Olsztyńska oraz teren pomiędzy ul. Wojska Polskiego i linią kolejową.

Gmina Pisz

Placówki usługowo – handlowe na terenie wiejskim to przede wszystkim małe sklepy spożywczo – przemysłowe, zabezpieczające podstawowe potrzeby mieszkańców. Placówki świadczące usługi rzemieślnicze dla mieszkańców na terenie wiejskim gminy są nieliczne, przy czym koncentrują się one w północnej części gminy a szczególnie we wsiach, w których istnieje możliwość wykorzystania większego rynku jakim jest miasto Pisz (Maldanin, Jagodne, Trzonki, Snopki, Szczechy Wielkie).

I. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

I.1. Sieć drogowa

I.1.1. Sieć drogowa na terenie gminy Pisz

Sieć dróg publicznych w gminie Pisz tworzą: drogi krajowe, powiatowe i gminne. Przez teren gminy nie przebiegają drogi wojewódzkie.

Podział komunikacyjny miasta Pisz można scharakteryzować następująco: kierunek wschód – zachód i kierunek północ – południe. Kierunek wschód - zachód wyznacza przebieg drogi krajowej Nr 58, relacji Szczuczyn - Biała Piska - Pisz – Ruciane - Nida. Kierunek północ – południe wyznacza przebieg drogi krajowej Nr 63, relacji granica państwa – Węgorzewo – Giżycko – Orzysz – Pisz – Kolno – Łomża.

I.1.2 Układ komunikacyjny miasta Pisz

Ruch ponadlokalny

Główną oś północ-południe układu drogowego gminy Pisz stanowi droga krajowa Nr 63 Łomża – Kolno – Pisz – Orzysz – Giżycko – Węgorzewo - Granica Państwa przebiegająca przez miejscowości: Jeże, Pisz, Maldanin, Szczechy Wielkie, Kociołek Szlachecki. Oś wschód-zachód tworzy droga krajowa Nr 58 Ruciane - Nida – Pisz - Biała Piska - Szczuczyn, biegnąca przez miejscowości: Snopki, Pisz, Babrosty, Kocioł Duży. Poza drogami krajowymi większe znaczenie dla komunikacji regionalnej mają drogi powiatowe: Pisz – Wiartel – Turośl – Karwica, Wiartel – Ruciane - Nida, od drogi krajowej Nr 63 do Białej Piskiej (najkrótszy dojazd do Białej Piskiej z części wschodniej i południowo-wschodniej gminy). Z punktu widzenia komunikacji wewnątrzgminnej (dojazd do Pisza) największe znaczenie mają: ciąg dróg łączący strefę zachodnią oraz Wiartel (Turośl, Hejdyk, Ciesina), ciąg dróg łączący większość strefy „puszczańskiej” (Zdunowo, Uściany Stare, Wielki Las) z Wiartlem i pośrednio z Piszem, droga Pisz – Pogobie Tylne, ciąg dróg łączący miejscowości strefy wschodniej (Borki, Kałęczyn, Bogumiły, Turowo, Liski i Zawady) z drogą krajową Nr 63. W północnej części gminy większość dróg ma charakter dróg dojazdowych do drogi krajowej Nr 63. Z dróg gminnych, na terenie wiejskim, najważniejsze znaczenie mają: droga Jagodne – Maszty łącząca najkrótszą drogą miejscowości w południowo – wschodniej części gminy z miastem Pisz, droga Stare Guty – Maszty, Babrosty – Łupki, Zdory – Kwik.

Na układ komunikacyjny miasta Pisz składa się sieć ulic o ruchu ponadlokalnym i lokalnym. Z punktu widzenia powiązań zewnętrznych podstawę układu komunikacyjnego miasta stanowią ulice w ciągu dróg krajowych:

- *ulice: Warszawska, Wojska Polskiego (fragment), Kościuszki, Dworcowa (fragment) i Orzyska, w ciągu drogi krajowej Nr 63, przejmują ruch tranzytowy z Polski centralnej (Warszawa, Łomża, Ostrołęka) na północ (Giżycko, Węgorzewo); ponadto ulica Orzyska stanowi jedyne połączenie Miasta z miejscowościami północnej części gminy, natomiast ulica Warszawska przejmuje ruch z południowo-wschodniej części gminy,*
- *ulice: Olsztyńska, Grunwaldzka, Kościuszki i Wojska Polskiego, w ciągu drogi krajowej Nr 58, przejmują ruch tranzytowy z kierunku Mrągowa i Rucianego - Nidy w stronę Białej Piskiej,*

Grajewa i Augustowa; ponadto ulica Wojska Polskiego przejmuje większość ruchu ze strefy wschodniej, natomiast ulica Olsztyńska – ruch lokalny ze Snopek,

- ulice: Gdańska i Klementowskiego zbierają ruch z całej „puszczańskiej” i zachodniej strefy gminy,
- ulica Leśna – z Pogobia Tylnego i Pogobia Średniego,
- ulice: Pionierów i Długa stanowią ciąg wylotowy w kierunku Łupek.

Ruch lokalny

Z punktu widzenia ruchu lokalnego na terenie miasta, podstawowe znaczenie ma fakt, że Pisz podzielony jest na cztery sektory rzeką Pisz (północ-południe) oraz linią kolejową Elk-Ruciane (wschód-zachód), stanowiącymi istotne bariery dla komunikacji kołowej. Ważną okolicznością jest również to, że lewobrzeżna część miasta jest zdominowana przez zabudowę mieszkaniową, natomiast w części prawobrzeżnej mieści się większość urzędów i instytucji, szkół, placówek usługowo-handlowych oraz największe zakłady pracy. Oznacza to, że codzienny ruch wewnątrz miasta odbywa się przede wszystkim na linii wschód-zachód. Trasami, na których ruch pomiędzy poszczególnymi obszarami miasta jest najbardziej natężony, są:

Trasami o największym natężeniu ruchu są:

1. trasy w kierunku wschód – zachód:

- drogą krajową Nr 58 od wschodu, ul. Czerniewskiego, ul. Mec. Stefana Andrzeja Mireckiego, tzw. nową przeprawą mostową, ul. Kwiatową, ul. Klementowskiego, ul. Grunwaldzką, ul. Olsztyńską,
- drogą krajową Nr 58 od wschodu, ul. Wojska Polskiego, tzw. starym mostem, ul. Kościuszki, ul. Grunwaldzką, ul. Olsztyńską,

2. trasy w kierunku północ – południe:

- ul. Orzyorską, ul. Grunwaldzką, ul. Klementowskiego, ul. Kwiatową, tzw. nową przeprawą mostową, ul. Mec. Stefana Andrzeja Mireckiego, ul. Czerniewskiego i ul. Warszawską,
- ul. Orzyorską, ul. Grunwaldzką, ul. Kościuszki, ul. Wojska Polskiego, tzw. starym mostem i ul. Warszawską.

Obszarem o podwyższonym natężeniu ruchu jest oczywiście centrum usługowo-handlowe Pisz z dużym udziałem budownictwa wielorodzinnego, pomiędzy ul. Klementowskiego, Kwiatową, Pisz i linią kolejową.

Większość pozostałych ulic ma charakter lokalnych ulic osiedlowych o mniejszym natężeniu ruchu. Należy tu wymienić przede wszystkim ulice na Os. Dużym i Os. Łupki.

Wykaz dróg przebiegających przez teren gminy Pisz zawiera poniższa tabela.

Tabela. 22. Drogi krajowe, powiatowe i gminne przebiegające przez teren gminy Pisz.

DROGI KRAJOWE		
NR DROGI	PRZEBIEG DROGI	DŁUGOŚĆ ODCINKA W GMINIE [km]
63	Łomża – Kolno – Pisz – Orzysz – Giżycko – Węgorzewo – gr. państwa	ok. 35
58	Ruciane - Nida – Pisz – Biała Piska - Szczuczyn	ok. 20
RAZEM DROGI KRAJOWE		ok. 55
DROGI POWIATOWE		
DROGI POWIATOWE POZA GRANICAMI ADMINISTRACYJNYMI MIAST		
NR DROGI	PRZEBIEG DROGI	DŁUGOŚĆ ODCINKA W GMINIE [km]
1520 N	Rozogi – Kowalik - Ciesina	2,815
1522 N	Rozogi – Spaliny – Turośl - dr. kraj. Nr 58 (Pisz, ul. Gdańska)	24,146
1648 N	dr. kraj. Nr 58 (Ruciane - Nida) – Wiartel – dr. kraj. Nr 63 (Jeże)	34,647(część drogi)
1654 N	Zdunowo - dr. pow. Nr 1648 N	2,165
1656 N	Wielki Las – Pogobie Średnie – Pisz ul. Leśna- (dr. Nr 1522N)	18,487
1658 N	Pogobie Średnie – dr. kraj. Nr 63 –Turowo - Zawady	16,610
1660 N	Dr. kraj. Nr 63 – Kałęczyn – Biała Piska(ul. Konopnickiej)	18,073(część drogi)

1662 N	Dr. kraj. Nr 63 – Borki - Kałęczyn	3,681
1664 N	Dr. kraj. Nr 58 (Babrosty)- Stare Guty – dr. kraj. Nr 58 (Kocioł)	4,045
1666 N	Dr. kraj. Nr 58 – (Kocioł) – Szymki - Kukły	7,503(cześć drogi)
1668 N	Liski - Szymki	3,277
1670 N	dr. kraj. Nr 58 (Pisz ul. Długa) – Rybitwy – dr. kraj. Nr 58 (Kaliszki)	16,724
1686 N	Karwik – dr. kraj. Nr 63 (Jeglin)	2,789
1688 N	dr. kraj. Nr 63 (Szczecy Wlk.) –Zdory- dr. kraj. Nr 63 (Kociołek Szlachecki)	8,505
1690 N	Kwik – dr. kraj. Nr 63	2,622
1692 N	Dr. kraj. Nr 63 – Trzonki – dr. Nr 1851 N	7,029
1694 N	Dr. kraj. Nr 63 - Łysonie	5,951
1847 N	dr. Nr 1696 N – dr. kraj. Nr 16	2,206
1851 N	dr. Nr 1694 N – Rostki - Pilchy	6,122
RAZEM DROGI POWIATOWE POZA GRANICAMI ADMINISTRACYJNYMI MIAST		187,397
	DROGI POWIATOWE W GRANICACH MIASTA PISZ	
4601 N	Bema	0,249
4602 N	Chopina	0,233
4603 N	Jagielly	0,657
4604 N	Kopernika	0,152
4607 N	Mieszka I	0,210
4608 N	Orzeszkowej	0,164
4609 N	Sikorskiego	0,420
4610 N	Spacerowa	0,923
4613 N	Bliska	0,072
4615 N	Fabryczna	0,121
4616 N	Jagodna	0,361
4617 N	Krótką	0,101
4618 N	Lipowa	0,494
4619 N	Mazurska	0,316
4620 N	Moniuszki	0,158
4621 N	Polna	0,311
4623 N	Skrzetuskiego	0,239
4624 N	Staszica	1,045
4625 N	Uroczą	0,213
4626 N	Żeromskiego	0,201
4627 N	Armii Krajowej	0,135
4628 N	Dworcowa	0,800
4629 N	Gizewiusza	0,381
4630 N	Konopnickiej	0,261
4631 N	Krzywa	0,319
4633 N	Mickiewicza	0,707
4634 N	Okopowa	0,193
4635 N	Poprzeczna	0,167
4636 N	Sienkiewicza	0,391
4637 N	Słoneczna	0,883
4638 N	Zgody	0,513
4639 N	Usługowa	0,196

4640 N	Wojska Polskiego	1,089
RAZEM DROGI POWIATOWE W GRANICACH MIASTA PISZ		12,675
RAZEM DROGI POWIATOWE		387,469
DROGI GMINNE		
LP.	PRZEBIEG DROGI	DŁUGOŚĆ ODCINKA W GMINIE [km]
1	Gr. gminy – Łysonie	2,380
2	Kociołek Szlachecki (dr poł. na dz. nr 127/19 (między blokami), dr. poł. na dz. nr 127/3 – pierwsza w prawo, dr poł. na dz. nr 127/20 główna przez wieś) + parking	0,750
3	Kwik- w lewo od dr. pow. Nr 1690N do ostatnich zabudowań	0,360
4	Kwik – dr. poł. na dz. nr 138/2 do końca zabudowań	0,160
5	Zdory – przedłużenie od dr. pow. Nr 1688 N w kierunku jeziora do ostatnich zabudowań	0,700
6	Zdory – od dr. pow. w lewo do sklepu spożywczego i następna w prawo droga poł. na dz. o nr geod. 6/2 do zabudowań	0,290
7	Zdory – od dr. pow. w lewo do plaży	0,100
8	Snopki – Wąglik – dr. pow. Nr 1522N (w kierunku do m. Jabłoń)	3,150
9	Snopki – droga w prawo od dr. kr. Nr 58 (wokół osiedla)	0,600
10	Snopki – osiedle po lewej stronie od dr. kr. Nr 58 (dr poł. na dz. nr 338, 337 – do szkoły, 336, 335, 110/21, 120/2, 113/4)	0,943
11	Snopki – dr. poł. na dz. nr 399 do ostatnich zabudowań (Snopki 2)	0,150
12	Snopki – dr. poł. na dz. nr 323 i 342 do leśniczówki (przed krzyżem), droga na dz. nr 575, 19/5, 19/1, 19/8 w lewo za torami oraz droga na dz. nr 153/1 w prawo przed sklepem	1,948
13	Snopki – dr. poł. na dz. nr 324 (Snopki 2 – przed krzyżem za torami pierwsza droga w lewo), droga na dz. nr 19/1 do zabudowań	0,940
14	Wąglik – droga od ul. Wąglickiej w Pisz do krzyża w m. Wąglik,	0,950
15	Wąglik – od dr. pow. – ul. Gdańskiej do m. Wąglik	0,800
16	Wąglik – dr. poł. na dz. nr 62/16 do ostatnich zabudowań oraz drogi poł. na dz. nr 66 i 70 do ostatnich zabudowań, droga położona na dz. o nr geod. 69/2 do ostatnich zabudowań	0,550
17	Rostki – dr. poł. na dz. nr 121 – prosto z dr. powiatowej, dr. poł. na dz. nr 165 – równoległa do dr. powiatowej, dr. poł. na dz. nr 145 - za sklepem w lewo	2,800
18	Kolonie Rostki – droga od dr. pow. Nr 1851N w lewo do ostatnich zabudowań, droga poł. na dz. o nr geod. 452/5 - droga od dr. pow. Nr 1851N w prawo	0,874
19	Turośl – dr. poł. na dz. nr 62 i 102 – ostatnia w lewo od dr. pow. Nr 1522N i drogi poł. na dz. nr 31/8, 34/1, 36/2 za kościołem w prawo	1,280
20	Szczechy Wielkie – dr. poł. na dz. nr 20 do stolarni	0,150
21	Ciesina – dr. Nr 174001N odcinek od dr. pow. do ostatnich zabudowań, droga poł. na dz. o nr geod. 292/1 – od drogi powiatowej Nr 1773N w prawo do zabudowań	2,142
22	Hejdyk – drogi dojazdowe od drogi powiatowej do ostatnich zabudowań	2,400
23	Łupki – dr. Nr 174016N	2,510
24	Łupki – dr. poł. na dz. Nr 233/1 – do ostatnich zabudowań	1,400
25	Łupki – dr. poł. na dz. nr 228/1 – do ostatnich zabudowań, dr. poł. na dz. o nr geod. 222 – w lewo do plaży	1,429
26	Łupki – za przystankiem w lewo – dr. poł. na dz. nr 221, 220/1, 219	1,400
27	Łupki – dr. poł. na dz. nr 60/17 – ostatnia droga w lewo od drogi powiatowej	0,200
28	Kolonia Łupki – dr. poł. na dz. nr 239 i 240 do ostatnich zabudowań	0,900
29	Kolonia Łupki – dr. poł. na dz. nr 237 i 238 do ostatnich zabudowań, droga poł. na dz. nr 233/2 od drogi krajowej w lewo, droga poł. na dz. nr 234	1,380
30	Kocioł Duży – droga przez wieś oraz droga na lewo za sklepem poł. na dz. nr 227 do końca zabudowań i w lewo poł. na dz. nr 259 do końca zabudowań, droga w	2,30

	lewo od drogi Kocioł – Kocioł Duży do gospodarstwa	
31	Karpa – dr. poł. na dz. nr 6/34 wzdłuż bloków do końca zabudowań, dr. poł. na dz. nr 6/23, dr. poł. na dz. o nr geod. 7/2 w lewo przed wsią do zabudowań, droga poł. na dz. o nr geod. 7/4	0,733
32	Babrosty – drogi dojazdowe po obu stronach do ostatnich zabudowań od dr. kr. Nr 58, droga położona na dz. o nr geod. 1/20, 65, 67/1 (przy lesie do zabudowań)	1,474
33	Jagodne – ul. Pisowody, ul. Zielona, ul. Gajowa, ul. Tęczowa + chodnik, ul. Łowiecka, ul. Jagodna + dr. poł. na dz. nr 79/6 do ostatnich zabudowań, droga poł. na dz. o nr geod. 3, od ul. Jagodnej w lewo	1,670
34	Czyste	0,940
35	Maldanin – dr. poł. na dz. nr 16/2 (równoległa do drogi kr. Nr 63) i dr. dojazdowe poł. na dz. nr 68 i 107 do dr. kr. Nr 63, na dz. nr 50/2, 39, 37/3, 44/8, 60, 23	1,536
36	Trzonki – dr. poł. na dz. nr 121 do ostatnich zabudowań, przedłużenie dr. powiatowej do ostatnich zabudowań, droga w prawo za budynkiem szkoły do ostatnich zabudowań dr. na dz. nr 121 do gospodarstwa agroturystycznego i dr. do zabudowań w prawo - dz. nr 87 i 83/2	1,573
37	Trzonki - kolonia do ostatnich zabudowań i dr. poł. na działce o nr geod. 144	0,633
38	Jeglin kolonia (osiedle) oraz dr. poł. na dz. o nr geod. 61 – w lewo do zabudowań, w prawo droga na dz. o nr geod. 55.	0,920
39	Szczeczy Małe – dr. na dz. nr 25 pierwsza w prawo do ostatnich zabudowań, dr. na dz. nr 30 – druga w prawo	0,390
40	Pilchy – dr. poł. na dz. nr 170 do zabudowań, (1 –sza za przystankiem w lewo), dr. poł. na dz. nr 217 (2-ga za przystankiem) do ostatnich zabudowań, dr. poł. na dz. nr 154/31 i 216 równoległa do dr. pow. Nr 1851N, dr. poł. na dz. nr 214 łącząca drogę powiatową z w/w drogą, dr. poł. na dz. nr 154/31, dr. poł. na dz. nr 224 od dr. poł. na dz. nr 217 i w lewo dr. na dz. nr 77/13 i 75/13 do ostatnich zabudowań	3,749
41	Kolonia Pilchy – droga w lewo od dr. pow. Nr 1851N w kierunku m. Pilchy do ośrodka „Gdzie diabeł mówi dobranoc”	0,500
42	Karwik – dr. na służę i od niej w prawo do ostatnich zabudowań, oraz od drogi na służę w lewo do ostatnich zabudowań, za przystankiem autobusowym dr. do sołtysa do ostatnich zabudowań i 2-ga w lewo do ostatnich zabudowań, od dr. pow. Nr 1686N (1-sza w lewo do ostatnich zabudowań), za sklepem (1-sza i 2-ga w prawo do końca zabudowań), droga w lewo od drogi położonej na dz. nr 31/2	3,340
43	Od dr. kr. Nr 58 do m. Kocioł	1,500
44	Kocioł wieś	0,300
45	Kocioł - Kocioł Duży	1,500
46	Drogi położone w obrębie wsi Pogobie Średnie	1,807
47	Liski – droga główna przez wieś i odchodzące od niej drogi do ostatnich zabudowań + od drogi w kierunku Bogumiły 1-sza w lewo i 2-ga w lewo (osiedlowa), droga przy szkole	1,720
48	Imionek – od dr. kr. Nr 63 do mostku i za mostkiem, droga w lesie do zabudowań, drogi wewnętrzne na osiedlu - dz. nr 192	3,015
49	Borki - droga w kierunku byłej masarni do drogi krajowej Nr 63, droga w lewo do bloku nr 10	2,010
50	Drogi położone w obrębie Szeroki Bór Piski	0,901
51	Drogi w obrębie wsi Pogobie Tylne	0,581
52	Droga Nr 174018N od m. Stare Guty – Pietrzyki - Maszty do drogi powiatowej Zawady – Liski	5,700
53	Obręb Stare Guty (w tym droga przy osiedlu Nadleśnictwa)	1,400
54	Obręb Maszty	0,200
55	Obręb Zawady	1,954
56	Obręb wsi Bogumiły	3,342
57	Turowo – Turowo Duże – dr. kr. Nr 63	3,000
58	Obręb Turowo Duże	1,000

59	Wiartel - Jaśkowo	2,550
60	Wiartel – Wiartel Mały - do drogi powiatowej Nr 1522N	2,270
61	Obręb wsi Wiartel droga przy drodze prowadzącej do bloków nr 11a, 11b i 11c,	0,530
-	Obręb wsi Jaśkowo	0,350
63	Obręb Uściany	4,500
64	Turośl – Zdunowo	4,580
65	Zdunowo – Zimna	1,520
66	Obręb wsi Rakowo Piskie	1,700
67	Droga pow. Nr 1648N – Anuszewo	0,600
68	Droga w m. Rakowo	0,118
69	Droga Liski w kierunku m. Guzki do granicy gminy Pisz	0,950
70	Droga w obrębie wsi Wiartel Mały	0,293
71	Drogi w obrębie wsi Jeże	1,579
72	Droga w m. Szczechy Wielkie	0,092
73	Droga - Turowo w kierunku m. Grodzisko do granicy gminy Pisz	1,770
74	Droga Nr 174011N Kwik - Zdory	4,530
75	Wielki Las – dr. poł. na działce o nr geod. 2276/5	0,356
76	Pietrzyki – drogi dojazdowe do zabudowań poł. na dz. o nr geod. 236, 238/4, 141, 201	2,059
78	Anuszewo – droga na dz. o nr 24	0,850
79	Zdunowo – droga na dz. o nr geod. 218 (przy leśniczówce w kierunku na Leman)	0,128
80	Szparki – droga dojazdowa od drogi krajowej	0,502
81	Droga Niedźwiedzie – Czyste od ul. Warszawskiej	0,970
82	Droga od drogi powiatowej do Piskorzewa do zabudowań	2,450
RAZEM DROGI GMINNE		118,281

I.2 Kolej

Przez gminę i miasto Pisz przebiega linia kolejowa drugorzędowa Ełk-Biała Piska-Pisz-Ruciane Nida-Szczytno. W Pisz znajduje się dworzec kolejowy pasażerski i towarowy oraz bocznic kolejowa do Piskich Zakładów Produkcji Sklejek. Jedyny poza Piszem przystanek kolejowy na terenie gminy znajduje się w Starych Gutach.

I.3 Elektroenergetyka

Teren gminy Pisz zaopatrywany jest w energię elektryczną z Głównego punktu zasilającego 110/15 kV Pisz (zasilany liniami napowietrznymi 110 kV Nida-Pisz i Kolno-Pisz) oraz Głównego punktu zasilającego 110/15 kV Nida (zasilanego liniami napowietrznymi 110 kV Szczytno-Nida i Pisz-Nida).

Z GPZ 110/15 kV wyprowadzone są linie średniego napięcia 15 kV zasilające stacje transformatorowe zlokalizowane w pobliżu odbiorców, do których doprowadzona jest energia liniami niskiego napięcia 0,4 kV. Na terenie miasta znajdują się 72 stacje transformatorowe o łącznej mocy ok. 19.500 kVA, a na terenie gminy 109 stacji o łącznej mocy 10.007 kVA. Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca wynosi 610,6 kWh.

I.4 Ciepłownictwo

Na terenie gminy Pisz istnieje centralny system ciepłowniczy. Na terenie miasta Pisz funkcjonuje uruchomiona w 2003 roku, największa w Polsce, kotłownia na biomase. Jej moc zainstalowana, to 21 MW.

Na terenach wiejskich zasilanie odbiorców w ciepło opiera się przede wszystkim na ogrzewaniu rozproszonym, indywidualnym, głównie są to kotły na paliwo stałe (węgiel, drewno). Występują także kotłownie opalane olejem opałowym, czy gazem płynnym propan-butan.

Na terenie gminy Pisz ciepło w zabudowie jednorodzinnej pochodzi w nowszych budynkach z kotłowni domowych a w większości starego budownictwa – z pieców. Większe kotłownie funkcjonują jedynie przy osiedlach byłych PGR-ów oraz przy obiektach użyteczności publicznej.

I.5 Gazownictwo

Na terenie gminy Pisz funkcjonuje system gazowniczy obejmujący swym zasięgiem miasto Pisz oraz obszar wiejski. W 2021 r. długość czynnej sieci gazowej w mieście wyniosła 21,3 41,7 km, na obszarze wiejskim 1,2 km, a liczba przyłączy w mieście to 675 1038, na obszarze wiejskim 17. Ilość użytkowników gazu sieciowego w 2014 r. wyniosła 4122, a całkowite zużycie gazu 688 tys. m³. Natomiast w 2021 r. ilość odbiorców gazu (gospodarstw domowych) w całej gminie wyniosła 4240. Sieć miejska zaopatrywana jest w gaz propan-butan z mieszalni gazu znajdującej się przy ul. Olsztyńskiej. Gaz propan-butan wykorzystywany jest przede wszystkim do celów bytowych. Na terenie wiejskim nie ma sieci gazowniczych. Mieszkańcy korzystają głównie z gazu butlowego.

I.6 Zaopatrzenie w wodę

Wg danych za 2014 r. na terenie gminy Pisz istnieje sieć wodociągowa o długości 152,2 km, z czego w mieście Pisz znajduje się 63,1 km, a w obrębie terenów wiejskich 89,1 km sieci zaopatrującej wsie: Maldanin, Snopki, Babrosty, Imionek, Jeglin, Karwik, Łupki, Wąglik, Szeroki Bór Piski, Zdory, Kociołek Szlachecki, Szczechy Małe, Szczechy Wielkie, Trzonki, Wiartel, Wielki Las, Jaśkowo, Liski, Borki, Kocioł Duży, Stare Guty, Bogumiły, Kałęczyn, Maszty, Pietrzyki Kolonia, Zawady, Jeże, Turowo, Hejdyk, Ciesina, Karpa. Stopień zwodociągowania to ok. 88%, przy czym miasto Pisz jest zwodociągowane w ponad 98%, a tereny wiejskie w ok. 62%.

Wg danych za 2021 r. na terenie gminy Pisz istnieje sieć wodociągowa o długości 190,3 km, z czego w mieście Pisz znajduje się 63,9 km, a w obrębie terenów wiejskich 126,4 km. Stopień zwodociągowania gminy to 90,0%, przy czym miasto Pisz jest zwodociągowane w 98,5%, a tereny wiejskie w 71,2%.

Sieć wodociągowa działa w oparciu o kilkanaście ujęć wody na terenie gminy działających w Pisz (zaopatrują miasto oraz wsie Snopki, Maldanin, Wąglik i Jagodne) oraz miejscowościach Wiartel (zaopatruje wsie Wiartel i Jaśkowo), Kocioł Duży (zaopatruje wsie Kocioł Duży, Stare Guty, Rakowo Piskie i Pietrzyki oraz obiekty po byłych PGR-ach w Kotle Dużym i Rakowie Piskim), Liski (zaopatruje wsie Liski, Zawady, Maszty, Bogumiły i Turowo), Karpa (zaopatruje wieś Karpa), Borki (zaopatruje wieś Borki), Turowo (zaopatruje obiekty po byłym PGR Turowo), Kociołek Szlachecki (zaopatruje wieś Kociołek Szlachecki), Imionek (zaopatruje wieś Imionek), Wielki Las (hydrofornia), Folwark Babrosty (zakładowe ujęcie). Podstawowe dane nt. systemu wodociągowego w gminie Pisz przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela. 23 Sieć wodociągowa w gminie Pisz.

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ	
	2014	2021
Stopień zwodociągowania (korzystający z instalacji w % ogółu ludności gminy)	87,9% - cała gmina 98,3 % - miasto 63,7% - obszar wiejski	90,0% - cała gmina 98,5% - miasto 71,2% - obszar wiejski
Długość czynnej sieci wodociągowej	152,2 km	190,3 km
Ilość osób korzystających z sieci	24 384 582 os.	24 540
Ilość wody dostarczanej do gospodarstw	766 600 m ³ Na 1 mieszkańca 32,6 m ³	Na 1 mieszkańca 37,4 m ³
Ilość przyłączy wodociągowych	2679 szt.	3 303 szt.
Średnie zużycie wody na mieszkańca	27,6 4 m ³ /rok	30,7 m ³ /rok

Materiał źródłowy: Główny Urząd Statystyczny, stan na 31.12.2014 r.

I.7 Gospodarka ściekowa

Wg danych za 2014 r. na terenie gminy Pisz istnieje sieć kanalizacyjna o długości 130,3 km, z czego w mieście Pisz znajduje się 73,1 km, a w obrębie terenów wiejskich 57,2 km sieci obejmującej miejscowości: Maldanin, Snopki, Imionek, Jeglin, Karwik, część wsi Łupki, Szeroki Bór Piski, Zdory, Szczechy Małe, Szczechy Wielkie, Trzonki, Wiartel, Jaśkowo, Liski, Borki, Bogumiły, Kałęczyn, Maszty, Pietrzyki Kolonia,

Jeże i Turowo. Stopień skanalizowania gminy to ok. 73%, przy czym miasto Pisz jest skanalizowane w ponad 88%, a tereny wiejskie w ok. 38%.

Wg danych za 2021 r. na terenie gminy Pisz istnieje sieć kanalizacyjna o długości 176,6 km, z czego w mieście Pisz znajduje się 80,2 km, a w obrębie terenów wiejskich 96,4 km. Stopień skanalizowania gminy to 78,0%, przy czym miasto Pisz jest skanalizowane w 90,3%, a tereny wiejskie w 50,7%.

Na terenie gminy funkcjonuje jedna oczyszczalnia ścieków w Jagodnem. Jest to oczyszczalnia ścieków komunalnych z podwyższonym usuwaniem biogenów o przepustowości wg projektu 5 200 m³/dobę przy równoważnej liczbie mieszkańców 28 166. Do oczyszczalni w Jagodnem odprowadzane są ścieki z następujących miejscowości: Turowo Duże, Turowo, Bogumiły, Zawady, Kałęczyn, Borki, Jagodne, części miejscowości Łupki, Maldanin, Snopki, Wiartel, Wiartel Mały, Szeroki Bór Piski. Ścieki z pozostałych gospodarstw rolnych w większości gromadzone są w zbiornikach. Podstawowe dane nt. systemu kanalizacyjnego w mieście Pisz przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela. 24 Sieć kanalizacyjna w gminie Pisz.

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ	
	2014	2021
Stopień skanalizowania (korzystający z instalacji w % ogółu ludności gminy)	73%–74,0%	78,0%
Długość sieci kanalizacyjnej	130,3 km	176,6 km
Ilość osób korzystających z sieci	20 386 os. (w 2013 r.) 20 707 os. (w 2014 r.)	21 270 os.
Ilość odprowadzanych ścieków	691 tys. m ³ 707,3 dam ³ (w 2015 r.)	765,5 dam ³
Ilość przyłączy do budynków	2030 szt.	2 689 szt.

Materiał źródłowy: Główny Urząd Statystyczny, stan na 31.12.2014 r.

I.8 Gospodarka odpadami

Dla terenu gminy Pisz obowiązuje „Plan gospodarki odpadami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2022”, przyjęty Uchwałą Nr XXIII/523/16 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 grudnia 2016 roku w sprawie uchwalenia Planu gospodarki odpadami dla województwa warmińsko – mazurskiego na lata 2016 – 2022. W myśl w/w Dokumentu *podstawą tworzenia i funkcjonowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi w kraju jest jego regionalizacja. Według tej zasady w województwie warmińsko-mazurskim wyodrębnionych zostało 5 regionów gospodarki odpadami komunalnymi (...), na terenie których wskazano regionalne instalacje przetwarzania odpadów komunalnych oraz instalacje służące do zastępczej obsługi regionów.*

Obecnie trwają prace nad sporządzeniem „Planu gospodarki odpadami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2023-2028”.

Gmina Pisz położona jest w Regionie Centralnym, obejmującym łącznie 37 gmin, położonych w środkowej części województwa warmińsko-mazurskiego, w obrębie 8 powiatów.

Wraz z uchwaleniem „Planu gospodarki odpadami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2022” Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego podjął uchwałę Nr XXIII/524/16 z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie wykonania Planu gospodarki odpadami dla województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2022 (Dz. Urz. Woj. Warm. – Maz. z 2017 r. poz. 372). Według tej uchwały dla Regionu Centralnego, w obrębie którego położona jest gmina Pisz, instalacjami regionalnymi do przetwarzania odpadów komunalnych w Regionie są:

- ZGOK Sp. z o.o. w Olsztynie – instalacja mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów w Olsztynie,
- ZGOK Sp. z o.o. w Bartoszycach – składowisko odpadów, kwatera III, zlokalizowana w Wysiece,
- „Polfer” Sp. z o.o. w Bezledach, zlokalizowana w Bezledach

Dodatkowo, zgodnie z Uchwałą Nr XXIII/524/16 w ramach Regionu Centralnego przewidziano instalacje do zastępczej obsługi regionu, na wypadek awarii instalacji regionalnej lub niemożliwości przyjmowania odpadów przez instalację regionalną z innych przyczyn:

- kompostownie odpadów ulegających biodegradacji w Spytkowie, Elblągu, Zakrzewie, Siedliskach, Rudnie, Bisztynku – Kolonia, Pudwągach, Braniewie,
- składowiska odpadów w Spytkowie, Elblągu, Braniewie, Zakrzewie, Siedliskach, Rudnie, Różankach

- instalacje mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych w Elblągu oraz w miejscowościach: Spytkowo, Elbląg, Siedliska, Rudno/Zbożne, Różanki,
- instalacje mechaniczno-ciepłego przetwarzania odpadów komunalnych w Różankach,
- sortownia odpadów komunalnych w miejscowości Bisztynek – Kolonia.

Powyższe instalacje zlokalizowane są poza gminą Pisz. Na terenie gminy znajduje się natomiast punkt selektywnej zbiórki odpadów (PSZOK Pisz, ul. Olsztyńska). Jest miejscem zbiórki i czasowego magazynowania odpadów zbieranych selektywnie, zawartych we frakcji odpadów komunalnych, dostarczanych przez właścicieli nieruchomości objętych gminnym systemem gospodarowania odpadami komunalnym.

J. HIERARCHIA SIECI OSADNICZEJ

Przedstawione w poprzednich rozdziałach informacje skłaniają do przyjęcia następującej hierarchii sieci osadniczej, uwzględniającej rolę miejscowości w obsłudze ludności:

Centralny ośrodek administracyjno-usługowy:	Miasto Pisz
Ośrodki wspomagające I ^o :	Jeże, Wiartel
Ośrodki wspomagające II ^o :	Liski, Hejdyk, Stare Guty, Turośl
Ośrodki wspomagające III ^o :	Ciesina, Karwik, Kocioł Duży, Kociołek Szlachecki, Kwik, Pogubie Średnie, Snopki, Szczecchy Wielkie, Uściany Stare, Zdory Bogumiły, Borki, Karpa, PGR, Łupki, Maldanin, Rakowo Piskie, PGR Rakowo, Piskie, Szeroki Bór, Trzonki, Turowo PGR, Wągliki, Wielki Las, Zdunowo
Obsługa na poziomie elementarnym:	Anuszewo, Babrosty, Czarny Róg, Imionek Jagodne, Jaśkowo, Jeglin, Karpa, Kałęczyn, Kocioł Duży PGR, Kolonia Pietrzyki, Kulik, Kwik PGR, Lisie Jamy, Łysonie, Uściany Małe, Masty, Niedźwiedzie, Pietrzyki, Pilchy, Piskorzewo, Pogubie Tylne, Rybitwy, Szczecchy Małe, Szparki, Turowo, Wiartel Mały, Zawady, Zimna
Pozostałe wsie i osady:	

K. ROLNICTWO – TURYSTYKA- PRZYRODA. PODSTAWOWE FUNKCJE OBSZARÓW WIEJSKICH

Dla dalszego rozwoju przestrzennego gminy zasadnicze znaczenie będzie miał sposób, w jaki realizowane będą na jej obszarze podstawowe funkcje obszarów wiejskich. W przypadku gminy Pisz tymi funkcjami są rolnictwo, turystyka i zachowanie walorów przyrody.

Rolnictwo

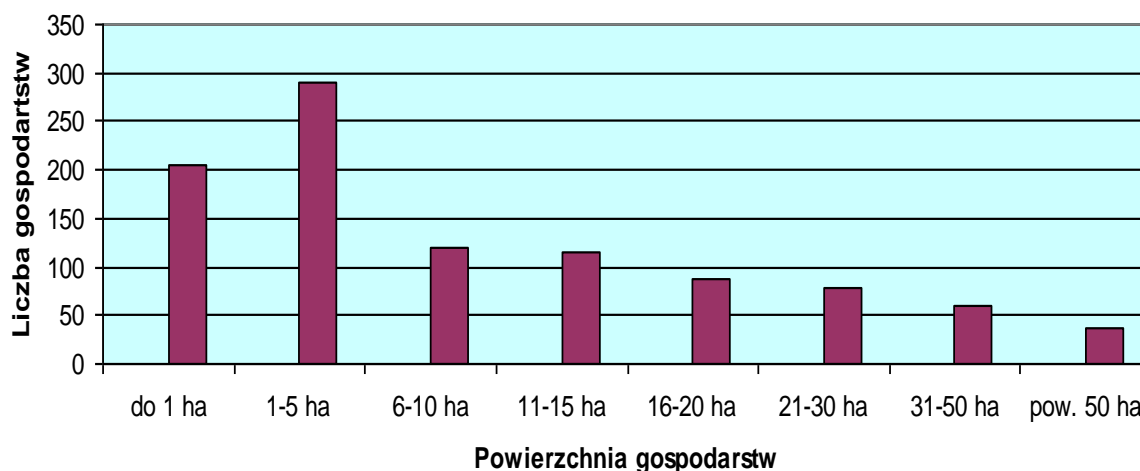
Jak wskazano w poprzednich rozdziałach, warunki naturalne są w gminie Pisz na tyle niesprzyjające, że stawiają ją w niekorzystnej pozycji zarówno wobec konkurencji z Polski zachodniej, jak i Regionu Wielkich Jezior Mazurskich.

Słabe gleby piaszczyste oraz duży udział użytków zielonych wymuszają niejako kierunki w produkcji rolnej. W produkcji roślinnej dominują głównie zboża oraz rośliny pastewne z przeznaczeniem na paszę dla zwierząt. Produkcja zwierzęca opiera się głównie na hodowli bydła mlecznego (produkcja mleka) i produkcji żywca wołowego. Na terenie gminy powoli zanika produkcja żywca wieprzowego.

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego na terenie gminy Pisz, na podstawie spisu rolnego przeprowadzonego w 2010 r. wynosi 19,90 ha użytków rolnych.

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego na terenie gminy Pisz, na podstawie spisu rolnego przeprowadzonego w 2020 r. wynosi 23,55 ha.

Grupy obszarowe gospodarstw rolnych w gminie Pisz

Dane: Urząd Miejski w Pisz

Turystyka

Duże walory turystyczne gminy związane są z jej przyrodą. Atrakcyjność turystyczna jest pojęciem względnym. O dotychczasowych preferencjach wczasowiczów i decydentów najczęściej mówi aktualne rozmieszczenie bazy noclegowej. Niemal wszystkie obiekty istniejące położone są wzdłuż ciągu puszczalskich jezior Brzozolasek – Wiartel – Nidzkie oraz na południowym, zalesionym brzegu Jeziora Roś.

Najatrakcyjniejsze tereny pod względem turystycznym obejmują przede wszystkim północno – wschodnią część gminy oraz część zachodnią położoną przy jez. Brzozolasek, jez. Wiartel i jez. Nidzkim. Północno – wschodnia część gminy charakteryzuje się największą ilością zbiorników wodnych /jez. Roś, Seksty, Białolawki, Kocioł, część jez. Śniardwy/, które stanowią największą atrakcję dla wypoczynku, turystyki i rekreacji. W tej części gminy, poza nielicznymi, a właściwie pojedynczymi pensjonatami w Zdorach, Kwiku, Kociołku Szlacheckim, brak jest bazy noclegowej.

Mocne strony dla rozwoju turystyki:

- 30% gminy zajmują czyste (I i II klasy czystości) i zasobne w ryby wody - z największym polskim jeziorem Śniardwy - połączone w system żegludowy - jeden z najdłuższych i najatrakcyjniejszych w kraju,
- położenie gminy, która jest pierwszą gminą od strony południowej na tzw. „wjeździe” do Krainy Wielkich Jezior Mazurskich,
- bogate tereny łowieckie (jeleni, dzik), posiadające tradycje świadczenia usług dla myśliwych z zagranicy - doskonałe tereny dla nowej, prężnie rozwijającej się dziedziny turystyki kwalifikowanej - "foto-safari" (polowania z aparatem fotograficznym),
- duża liczba jezior na terenie gminy, które stanowić powinny łowiska wędkarskie (np. jezioro Wiartel) oraz możliwość organizacji imprez i zawodów z tej dziedziny - inauguracja sezonu połowów szczupaka, wędkarstwo podlodowe,
- doskonałe warunki do uprawiania sportów wodnych, jak i zimowych – jez. Śniardwy jedynym w Polsce akwenem nadającym się do organizacji zawodów bojerowych,
- korzystne położenie gospodarstw rolnych w pobliżu jezior i lasów - potencjał dla rozwoju agroturystyki,
- dobra dostępność komunikacyjna - łatwość dojazdu z centrum kraju (Pisz jako brama Mazur dla turystów aglomeracji warszawskiej) oraz innych części Mazur - droga wodna,
- występowanie dużych, atrakcyjnie położonych, zwartych terenów z potencjalnym przeznaczeniem pod inwestycje turystyczne ,
- brak uciążliwego przemysłu zanieczyszczającego środowisko naturalne (przynależność do regionu Mazur)
- rzeka Pisa - jedna z najbardziej malowniczych i meandrujących rzek nizinnych w Europie

Słabe strony:

- niedostateczna sieć infrastruktury technicznej dla rozwoju turystyki, szczególnie w porównaniu z innymi gminami w obszarze Wielkich Jezior Mazurskich położonymi na północ od gminy Pisz:
  - słaby stopień skanalizowania i zwodociągowania gminy
  - słaby stan techniczny dróg – szczególnie dróg na terenach wiejskich
- słabo rozwinięta baza noclegowa, szczególnie w zakresie ośrodków turystycznych o średnim i wyższym standardzie:
  - hotele - wysokie ceny, ale nie oferują na szeroką skalę żadnych atrakcji poza noclegiem
  - pola namiotowe - brak sanitariatów, ujęć wody, kontenerów na odpady, oznaczeń turystycznych
  - przestarzała infrastruktura turystyczna w ośrodkach wypoczynkowych, zlokalizowanych nad brzegami jezior /jez. Wiartel, jez. Roś, jez. Brzozolaszek/ wybudowanych w latach 70 – tych i 80 – tych XX wieku. Niewielkie szanse na poprawę warunków w ośrodkach (ich modernizację i odbudowę) ze względu na zakazy wynikające z przepisów dotyczących ochrony przyrody,
- niedostateczna ilość dróg rowerowych i spacerowych zwiększających ofertę turystyczną gminy - niedostateczne oznakowania,
- brak infrastruktury turystycznej zapewniającej rozwój sportu i rekreacji - brak wyznaczonych miejsc do organizowania szerszych imprez sportowych, rekreacyjnych, żeglarskich (np. regaty, wyścigi bojerowe) kulturalnych i rozrywkowych,
- szybko postępujące zarastanie brzegów jezior. Nawet w miejscach byłych plaż we wsiach i w pobliżu terenów rekreacyjnych niewielkie /prawie zerowe/ szanse na ich modernizację, ze względu na zakazy wynikające z przepisów dotyczących ochrony przyrody,
- przestarzała baza sprzętowa w miejscowych wypożyczalniach sprzętu wodnego i sportowego
- brak otwartych imprez kulturalnych i turystycznych (np. regaty, spływ kajakowe, wyścigi bojerowe, targi turystyczne, jarmarki, koncerty) promujących gminę w skali regionu i kraju
- niestabilne stany wód na jeziorach, a tym samym niski poziom wody w rzece Pisie wypływającej z jez. Roś i przepływającej przez miasto,
- brak stopnia wodnego na rzece Pisie, który utrzyma odpowiedni poziom wody w rzece i na jeziorach, co umożliwi rozwój turystyki, szczególnie na terenie miasta,
- nadmierne połowy ryb dokonywane masowo przez gospodarstwa rybackie, bez odpowiedniej ilości zarybiania wód, utrudniające rozwój turystyki wędkarskiej,
- niedostateczny poziom bazy gastronomicznej w gminie - mało punktów gastronomicznych, słaby poziom świadczenia usług, brak smażalni ryb "z prawdziwego zdarzenia",

L. DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE TERENÓW I

AKTUALNE TENDENCJE ROZWOJOWE

L.1 Dotychczasowe przeznaczenie terenów i aktualne tendencje rozwojowe w zagospodarowaniu przestrzennym

Na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (ogólne i szczegółowe), uchwalone przed 1 stycznia 1995 r., straciły ważność z końcem roku 2003 r. Dotychczasowe przeznaczenie terenu określają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które w niewielkim stopniu pokrywają powierzchnię gminy, a w przypadku ich braku, możliwość zagospodarowania terenów określana jest w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu;

W danych za 2014 r. na terenie miasta Pisz, obszary objęte obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego stanowią 705 ha, co przy powierzchni miasta, która wynosi 1008 ha, stanowi 70 % pokrycia.

Na terenie wiejskim gminy Pisz, obszary objęte obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego stanowią 2 641 ha, co przy powierzchni obszaru wiejskiego gminy Pisz, która wynosi 62 362 ha, stanowi 4 % pokrycia.

Łącznie obszary objęte obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego na terenie całej gminy Pisz /obszary miejski i wiejski/ stanowią 3 346 ha, co przy powierzchni obszaru gminy Pisz, która wynosi 63 370 ha, stanowi 5 % pokrycia.

Pozostałe tereny nie są objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a możliwość ich zabudowy może nastąpić na podstawie uzyskanych decyzji o warunkach zabudowy.

Wg danych za 2022 r. na terenie miasta Pisz obowiązuje 16 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o powierzchni ok 576,5 ha. Na terenie całej gminy Pisz obowiązuje 48 miejscowych planów (wg danych portalu <https://mapa.inspire-hub.pl/#> pozyskanych 06.2023 r.).

Poniżej, w Tabeli 25 zestawiono ilość wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2010 – 2014 z rozpisaniem na poszczególne funkcje przeznaczenia terenów.

Tabela 25. Ilość wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2010 – 2014 z rozpisaniem na poszczególne funkcje przeznaczenia terenów.

Ilość wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2010 r. - 2014 r.													
ogółem	w tym dotyczące zabudowy												
	MN	MW	MR	ML	P	U	UTS	UK	ZL	WS	ZD	RU	KS
2010 r.													
234	168	5	20	16	3	15	4	1	2				
2011 r.													
221	150	5	30	6	1	8	4			13	2	2	
2012 r.													
198	138	9	24	4	4	4	12		2	1			
2013 r.													
158	97	2	13	11	6	2	4		2	16		2	3
2014 r.													
222	141	1	24	21	4	1	4	1	1	23			1
Razem:													
1033	694	22	111	58	18	30	28	2	7	53	2	4	4

MN – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej
 MW – tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej
 MR – tereny zabudowy zagrodowej
 ML – tereny zabudowy rekreacji indywidualnej
 P – tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów,
 U – tereny zabudowy usługowej
 UTS – tereny usług turystycznych i rekreacyjnych
 UK – tereny zabudowy kultu religijnego
 ZL – tereny leśne
 WS- tereny wód
 ZD –tereny ogrodów działkowych
 RU – tereny obsługi produkcji rolnej
 KS – tereny parkingów i garaży

Tabela 26. Zestawienie wydanych decyzji o warunkach zabudowy ze wskazaniem ilości przedmiotowych decyzji w poszczególnych miejscowościach na terenie gminy Pisz w latach 2010-2015 r.

obręb	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	łącznie
Anuszewo	0	0	0	0	0	0	0
Babrosty	11	14	3	6	7	5	46
Bogumiły	3	3	2	0	0	0	8
Borki	13	8	1	4	1	1	28
Ciesina	4	3	3	2	2	3	17
Hejdyk	1	0	7	0	1	3	12
Jagodne	7	9	2	3	12	3	36
Jaśkowo	6	9	4	1	3	0	23
Jeglin	3	0	0	0	3	1	7
Jeże	1	1	2	2	2	0	8
Karpa	2	1	2	1	0	0	6
Karwik	23	2	4	8	15	7	59
Kocioł Duży	0	1	0	1	4	4	10

Kwik	0	1	3	1	5	2	12
Liski	1	2	1	1	0	0	5
Łupki	33	18	34	11	10	18	124
Łysonie	0	0	2	4	1	1	8
Maldanin	5	5	4	3	4	6	27
Maszy	0	0	0	0	1	1	2
Pilchy	9	26	15	17	28	34	129
Piskorzewo	0	0	0	0	0	0	0
Pogobie Średnie	6	5	5	21	12	8	57
Pogobie Tylne	0	1	0	0	4	0	5
Rakowo Piskie	0	0	2	1	1	0	4
Rostki	11	5	5	11	3	1	36
Snopki	5	4	1	2	0	0	12
Stare Guty	3	4	0	4	3	5	19
Szczechy Małe	12	8	8	5	12	24	69
Szczechy Wielkie	3	1	2	1	1	1	9
Trzonki	5	13	3	11	14	0	46
Turośl	2	3	0	0	0	1	6
Turowo	0	2	1	0	6	2	11
Uściany	2	6	4	1	3	4	20
Wągliki	5	18	12	1	0	2	38
Wiartel	1	2	2	4	1	1	11
Wiartel Mały	2	1	3	0	2	1	9
Wielki Las	3	0	0	0	0	0	3
Wolisko	0	0	0	0	0	0	0
Zawady	4	2	1	0	0	1	8
Zdory	6	19	19	8	18	9	79
Zdunowo	0	2	0	0	0	0	2
Pisz	49	24	58	28	27	27	213
Łącznie	241	223	215	163	205	176	1223

Tabela 26b. Zestawienie wydanych decyzji o warunkach zabudowy ze wskazaniem ilości przedmiotowych decyzji w poszczególnych miejscowościach na terenie gminy Pisz w latach 2010-2022 r.

Miejscowość	2010 - 2015 r.	2016-2020 r.	2021-2022 r.	Łącznie 2010 – 2022 r.
Anuszewo	0	2	0	2
Babrosty	46	91	38	175
Borki	28	11	11	50
Bogumiły	8	0	0	8
Ciesina	17	12	4	33
Dłutowo	0	11	1	2
Hejdyk	12	10	2	24
Jaškowo	23	4	0	27
Jagodne	36	39	19	94
Jeże	8	5	4	17
Jeglin	7	34	21	62
Karwik	59	80	44	183
Karpa	6	9	1	16
Kocioł Duży	10	13	1	24
Kwik	12	10	4	26

Liski	5	0	0	5
Łupki	124	121	31	276
Łysonie	8	13	3	24
Maldanin	27	42	36	105
Masztzy	2	3	1	6
Pilchy	129	164	58	351
Piskorzewo	0	0	0	0
Pogobie Średnie	57	29	10	96
Pogobie Tylne	5	4	1	10
Rakowo Piskie	4	4	8	16
Rostki	36	22	21	79
Stare Guty	19	27	27	83
Snopki	12	3	2	17
Szczecchy Wielkie	9	20	30	59
Szczecchy Małe	69	113	17	199
Trzonki	46	34	27	107
Turowo	11	1	1	13
Turośl	6	7	0	13
Uściany	20	9	5	34
Wiartel	11	7	6	24
Wiartel Mały	9	13	6	28
Wielki Las	3	1	0	4
Wolisko	0	1	0	1
Wąglik	38	17	13	68
Zdory	79	79	55	213
Zawady	8	7	1	16
Zdunowo	2	6	3	11
Łącznie – teren gminy	1010	1078	512	2600
Pisz - miasto	212	196	45	453
Łącznie – teren miasta i gminy Pisz	1222	1274	557	3053

Powyższe Tabele: 25 i 26, 26b przedstawiają obraz kształtowania się zabudowy na terenie gminy Pisz. Najwięcej decyzji o warunkach zabudowy w latach 2010-2014 (tabela 25) zostało wydanych pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną w mieście Pisz i we wsiach położonych w pobliżu miasta, stanowiących tzw. „sypialnię” miasta: Babrosty, Łupki, Wąglik, Snopki. Niewielka odległość od miasta i niższa cena gruntów niż w mieście wpłynęły na chęć budowy budynków mieszkalnych jednorodzinnych w w/w miejscowościach. Dużym

zainteresowaniem cieszyły się też działki pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną w miejscowościach położonych w północno – wschodniej części gminy, ze względu na znaczne zmniejszenie działalności rolniczej, szczególnie związanej z hodowlą zwierząt we wsiach: Karwik, Trzonki, Rostki, Szczechy Małe, Zdory. Poprawa jakości dróg w ostatnich latach, a tym samym łatwiejszy dostęp do Pisma, oraz atrakcyjne położenie tych terenów wpłynęły na decyzje zamieszkania w tych miejscowościach.

Wzrosło zainteresowanie zabudową rekreacji indywidualnej, szczególnie w północno – wschodniej części gminy Pisz w miejscowościach: Karwik, Szczechy Małe, Pilchy. Tego typu zabudowa realizowana jest głównie przez właścicieli działek, którzy zamieszkują na co dzień w centralnej lub wschodniej Polsce, a posiadają tu lub są zainteresowani zakupem działek, które mogą w sezonie letnim wykorzystać jako tereny do wypoczynku. Wiele z tych działek, to niewykorzystywane od lat tereny rolne, podzielone przez rolników, w związku z zaprzestaniem przez nich prowadzenia działalności rolniczej.

Zabudowa zagrodowa, realizowana jest przede wszystkim w południowej i południowo – wschodniej części gminy, gdzie ze względu na wyższe klasy gleby niż w części północno – wschodniej części gminy, rolnictwo, choć też w mniejszym stopniu w stosunku do lat minionych, jeszcze funkcjonuje.

[Do czasu sporządzenia studium, nie została opracowana diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, przygotowywana na potrzeby strategii rozwoju, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, z której wynikałyby uwarunkowania rozwoju gminy.](#)

M. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE

M.1. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Pisz

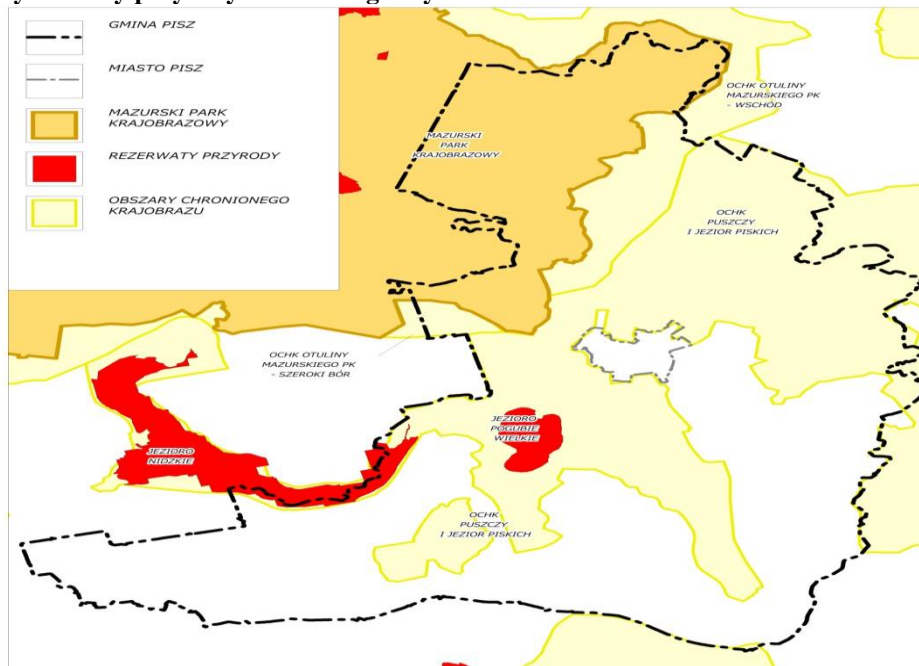
W granicach gminy Pisz występują następujące formy ochrony przyrody:

- obszar Natura 2000 – obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza Piska (PLB280008),
- obszar Natura 2000 – specjalny obszar ochrony siedlisk Ostoja Piska (PLH280048),
- obszar Natura 2000 – Ostoja Poligon Orzysz (PLB 280014),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy i Jezior Piskich,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Szeroki Bór,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Wschód,
- Mazurski Park Krajobrazowy,
- rezerwat przyrody Jezioro Nidzkie,
- rezerwat przyrody Jezioro Pogubie Wielkie,
- [użytek ekologiczny](#)
- ~~44~~ [54](#) pomników przyrody,

Formy ochrony przyrody zajmują przeważającą część Gminy Pisz. Zgodnie z zapisami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko – mazurskiego zatwierdzonego *Uchwałą Nr VII/164/15 Sejmiku Województwa Warmińsko – Mazurskiego z dnia 27 maja 2015 r. w sprawie uchwalenia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko – mazurskiego /Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego poz. 2931/* na terenie gminy Pisz i w całym powiecie piskim, znajduje się najwięcej form ochrony przyrody ustanowionych na podstawie przepisów o ochronie przyrody, w skali całego województwa. Jest to aż 80,1 % – 82,5 % powierzchni powiatu. Powoduje to znaczne ograniczenia w możliwości zainwestowania ze względu na obowiązujące przepisy dotyczące ochrony przyrody, a szczególnie poprzez zawarte w nich zakazy.

Mapka 6. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Pisz

M.2. Obszar planistyczny na tle Krajowej Sieci Ekologicznej

W koncepcji Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET gmina Pisz zajmuje kluczową pozycję jako, że niemal w całości leży w obszarze węzłowym o znaczeniu międzynarodowym. Jezioro Śniardwy oraz tereny Puszczy Piskiej zostały w Koncepcji uznane za biocentrum, tj. obszar o najwyższej randze w hierarchii sieci ekologicznej, na którym środowisko przyrodnicze jest w stosunkowo niewielkim stopniu przekształcone w wyniku działalności człowieka. Wschodnia część gminy stanowi fragment strefy buforowej biocentrum.

M.3. Obszary Natura 2000 na terenie gminy Pisz

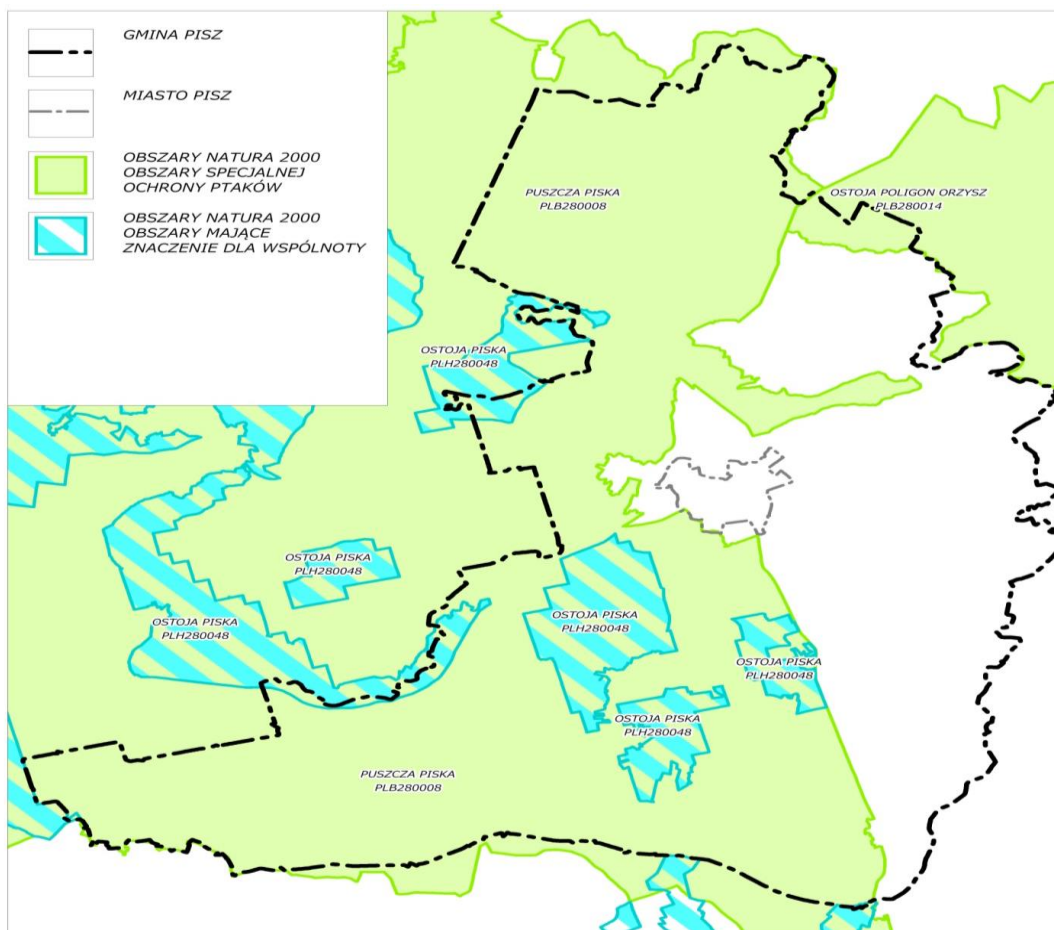
M.3.1. Obszar Natura 2000 Puszcza Piska PLB280008

Obszar Natura 2000 Puszcza Piska PLB280008 posiada status obszaru specjalnej ochrony ptaków (OSOP). Według regionalizacji fizyczno-geograficznej OSOP Puszcza Piska PLB280008 obejmuje południową część Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, zachodnią i południową część Pojezierza Mrągowskiego, centralną część Równiny Mazurskiej oraz północne krańce Równiny Kurpiowskiej. W OSOP występuje ponad 40 podtypów gleb. Największe powierzchnie zajmują gleby rdzawe i bielcowe, związane z utworami pochodzenia wodnolodowcowego. Zbudowane są najczęściej z piasków zwykłych, ze stosunkowo dużym udziałem glinokrzemianów, stanowiących istotną rezerwę składników pokarmowych dla roślin. Cały obszar leży w zlewni Narwi. Największą rzeką jest Pisa, wypływająca z jeziora Roś i zbierająca wody z całej zlewni Wielkich Jezior Mazurskich na południe od Giżycka. W zlewni Pisy leżą więc niemal wszystkie jeziora OSOP, w tym te położone w zlewni Krutyni. Rzeźba terenu w OSOP jest bardzo zróżnicowana, jak na warunki Polski nizinnej. Występują tu m.in. wysoko wypiętrzone wały moreny czołowej, faliste i pagórkowate tereny moreny dennej i bocznej, piaszczyste wydmy, głębokie rynny, równiny sandrowe, oraz terasy zalewowe, bezodpływowe zagłębienia i inne wyraziste formy krajobrazowe. W użytkowaniu gruntów dominującym elementem są lasy.

M.3.2. Obszar Natura 2000 Ostoja Piska PLH280048

Obszar Natura 2000 Ostoja Piska PLH280048 posiada status obszaru mającego znaczenia dla Wspólnoty (OMW). OMW Ostoja Piska obejmuje swym zasięgiem Puszcę Piską – jeden z największych kompleksów leśnych w Polsce. Rzeźba terenu została ukształtowana pod wpływem zlodowacenia bałtyckiego. W północnej części Ostoi przeważają utwory morenowe, a w południowej sandry. W części południowej, położonej na Równinie Mazurskiej (sandry), dominują bory sosnowe z domieszką jodły w wilgotniejszych miejscach (jodła jest tam gatunkiem sztucznie wprowadzonym). Lasy łęgowe są zachowane tylko w dolinach potoków. W części północno-wschodniej kompleksu występują mieszane lasy dębowo-sosnowe i grądy (*Tilio - Carpinetum melittetosum*), które można traktować jako relikty dawnej Puszczy Jańsborskiej. Przeważają jednak

plantacje sosny z domieszką drzew liściastych. W skład obszaru weszły przede wszystkim tereny o najlepiej zachowanych lasach z cechami naturalnymi oraz o największym bogactwie gatunkowym. Ostoja obejmuje także liczne, rynnowe jeziora połączone ze sobą rzeką Krutynią. Największe z jezior to Nidzkie (1820 ha, 24 m głęb.), Beldany (941 ha, 43 m) i Mokre (815 ha, 51 m). W skład obszaru wchodzi też najlepiej zachowane torfowiska jak np. te wokół Mysich Jeziorok, oraz fragmenty Puszczy o najbardziej zróżnicowanej i urozmaiconej rzeźbie terenu jak np. rejon Niedźwiedziego Kąta. Obszar Ostoi charakteryzuje się niskim zaludnieniem i brakiem większych jednostek osadniczych.

Mapka 7. Formy ochrony przyrody w gminie Pisz – część 1 (parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu).

M.4. Obszar chronionego krajobrazu

M.4.1. Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy i Jezior Piskich

OCHK Puszczy i Jezior Piskich utworzono w 1998 roku. Aktualnie na jego terenie obowiązuje uchwała Nr XXX/671/17 Sejmiku Województwa Warmińsko – Mazurskiego z dnia 26 września 2017 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy i Jezior Piskich. (Dz. Urz. Województwa Warmińsko-Mazurskiego poz. 4145). Powierzchnia obszaru wynosi ok. ~~43604~~ 43 088,03 ha.

M.4.2. Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego - Szeroki Bór

OCHK Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego - Szeroki Bór utworzono w 1998 roku. Aktualnie na jego terenie obowiązuje ~~rozporządzenie Nr 137 z dnia 12 listopada 2008 r.~~ Uchwała nr XLIV/638/22 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 listopada 2022 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Szeroki Bór (Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 178, poz. 2619) Dz. Urz. z 2022 r. poz. 5618). Powierzchnia obszaru wynosi ~~591,5~~ 679,46 ha. Położony jest na terenie powiatu piskiego, w gminach Ruciane-Nida i Pisz.

M.4.3. Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Wschód

OCHK Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Wschód utworzono w 1998 roku. Aktualnie na jego terenie obowiązuje ~~rozporządzenie Nr 136 z dnia 12 listopada 2008 r.~~ [Uchwała nr XLIV/637/22 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 listopada 2022 r.](#) w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Wschód (~~Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 178, poz. 2618~~ [Dz. Urz. z 2022 r. poz. 5617](#)). Powierzchnia obszaru wynosi ~~9.250,0~~ [9 103,76](#) ha. Położony jest na terenie powiatów Mrągowo i Pisz, w gminach Mikołajki, Orzysz i Pisz.

M.5 Użytki ekologiczne

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzeczka, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. Na obszarze gminy Pisz istnieje użytek ekologiczny: Wyspy na jeziorach województwa warmińsko-mazurskiego. (Szeroki Ostrów, Czarci Ostrów, Kępy).

M.6 Mazurski Park Krajobrazowy

Mazurski Park Krajobrazowy powołany został w 1977 roku w celu zabezpieczania i ochrony wybitnych wartości środowiska przyrodniczego Pojezierza Mazurskiego: młodego krajobrazu polodowcowego, ukształtowanego w czasie najmłodszych faz zlodowacenia bałtyckiego. Aktualnie na terenie Mazurskiego Parku Krajobrazowego obowiązuje ~~Rozporządzenie Nr 9 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 stycznia 2006 r.~~ [Uchwała nr XLIV/635/22 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 listopada 2022 r.](#) w sprawie Mazurskiego Parku Krajobrazowego. (~~Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 20 poz. 506~~ [Dz. Urz. z 2022 r. poz. 5615](#)). Mazurski Park Krajobrazowy obejmuje swoimi granicami obszar położony pomiędzy Mrągowem, Orzyszem, Piszem i Starymi Kielbonkami, liczący ~~53.655~~ [56 257,83](#) ha. Wokół parku wyznaczono strefę ochronną ([otulinę](#)) o powierzchni ~~48.608~~ [19 153,88](#) ha.

Park obejmuje swoimi granicami dwie odmienne, stykające się ze sobą strefy krajobrazowe: bogato urzeźbioną i silnie zróżnicowaną pod względem siedliskowym strefę moren czołowych oraz graniczącą z nią od południa, uboższą i bardziej wyrównaną pod względem siedliskowym strefę równin sandrowych. Obszar parku przedstawia w całości młody krajobraz polodowcowy, zawdzięczający swoją współczesną budowę geomorfologiczną w głównej mierze działaniu lądolodu skandynawskiego i jego wód roztopowych.

Mapka 8. Mazurski Park Krajobrazowy

M.7. Rezerваты przyrody

M.7.1. Rezerwat Przyrody Jezioro Nidzkie

Rezerwat utworzono jako leśno-krajobrazowy w 1972 r. Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 27 października 1972 r. (MP nr 53, poz. 283), w celu ochrony krajobrazu Jeziora Nidzkiego i otaczających je lasów. Aktualnie na terenie Rezerwatu obowiązuje ~~Obwieszczenie Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 3 kwietnia 2001 r. w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. Nr 28, poz. 375)~~ [Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 26 kwietnia 2016 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Jezioro Nidzkie" \(Dz. Urz. z 2016 r. poz. 1887\)](#). Powierzchnia Rezerwatu wynosi 2934,7 2 950,87 ha, a tworzą ją: część Jez. Nidzkiego (ok. 1 650 ha wraz z wyspami), jezioro Oko (10 ha) oraz otaczające je lasy o powierzchni ok. 1 275 ha.

M.7.2. Rezerwat Przyrody Jezioro Pogubie Wielkie

Rezerwat utworzono w 1971 r. Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 10 grudnia 1971 r. (MP nr 5, poz. 33) w celu ochrony jeziora stanowiącego miejsce lęgowe ptactwa wodnego-błotnego oraz tarlisk wielu gatunków ryb. Aktualnie na terenie Rezerwatu obowiązuje ~~Obwieszczenie Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 3 kwietnia 2001 r. w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Warm. Maz. Nr 28, poz. 375)~~ [Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 20 września 2017 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Jezioro Pogubie Wielkie" \(Dz. Urz. z 2017 r. poz. 3710\)](#). Leży on w Gminie Pisz na obszarze Puszczy Piskiej, 5 km na południowy zachód od Pisz. Granicami rezerwatu objęto jezioro Pogubie Wielkie. Jest to płytki, zarastający zbiornik wodny, o średniej głębokości wynoszącej zaledwie 1m maksymalnej 2,6m. Od północy i południa rezerwat otaczają lasy Puszczy Piskiej, od zachodu i wschodu zabagnienia porośnięte przez liczne skupienia zarośli łozowych. Znajdującą się w rezerwacie wyspę Ostrów Wielki, liczącą 20,9 ha powierzchni, porasta bor sosnowy z domieszką świerka i brzozy, głównie brodawkowej. Na obrzeżach wyspy występuje licznie olcha czarna wraz z osiką. Znaczne wypłycenia jeziora sprzyjają występowaniu rozległych skupisk ramienic oraz zwartych powierzchni szuwarów trzcinowych zapewniających doskonałe warunki życia i bezpieczeństwa liczny gatunkom ptaków wodno-błotnych. Powierzchnia Rezerwatu to ok. 670,80-715,82 ha.

M.8. Pomniki przyrody

Na terenie gminy Pisz ustanowiono kilkadziesiąt pomników przyrody. Ich charakterystykę zamieszczono poniżej:

Tabela 27. Pomniki przyrody w gminie Pisz

Lp.	NAZWA OBIEKTU	DATA UTWORZENIA	OPIS	LOKALIZACJA
1	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	17.06. 1957r.	Obwód 459 cm, wysokość 26 m	m. Pisz, teren, „Sklejka – Pisz” PAGED S.A., 2m od ogrodzenia
2	cis pospolity <i>Taxus baccata</i> – 8 szt. <i>w dwóch kępach</i>	29.12.1952 r.	~~Obwód 31 cm,~~ ~~wysokość 1,5 m~~	m. Zielone, N-ctwo Pisz, L-ctwo Zielone, oddz. 135, 136 (1952) 222 g, 223 g
3	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> – 2 szt.	29.12.1952 r.	Obwód 470 ~~308~~ cm, wysokość ~~25~~ 27 m	m. Karwik, N-ctwo Pisz, L-ctwo Orle, oddz. ~~47f, Binduga Osowa~~ 142, 143 (1952) 330 F
4	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> – 2 szt.	29.12.1952 r.	Obwód 362, 310 cm, wysokość 27 m	m. Turośl, N-ctwo Pisz, L-ctwo Turośl, oddz. 330f, przy drodze Hejdyk- Turośl
5	lipa drobnolistna <i>Tilia mordata</i> , klon pospolity <i>Acer platanoides</i>	12.03.1980 r.	Obwód ~~625~~ 675 cm, wysokość 20 m Obwód ~~340~~ 405 cm, wysokość 20 m	w. Rybitwy, N-ctwo Pisz, przy drodże do ośrodków wypoczynkowych
6	głaz narzutowy	12.03.1980 r.	Obwód 850 cm,	w. Kocioł Duży, ok. 500m od drogi żwirowej i ok. 1 km od zabudowań d. PGR
7	wierzba	12.03.1980 r.	Obwód 360 cm,	w. Łupki, przy drodze, obok

Lp.	NAZWA OBIEKTU	DATA UTWORZENIA	OPIS		LOKALIZACJA
	wąskolistna <i>Salix sp.</i>		wysokość 20 m		zabudowań p. Z. Niedźwiedzkiego
8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	12.03.1980 r.	Obwód 404 cm, wysokość 25 m		w. Kocioł Duży, przy drodze polnej
9	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> - 4 szt., sosna pospolita <i>Pinus sylvestris</i>	12.03.1980 r.	Obwód 428 cm, wysokość 15 m, Obwód 376 cm, wysokość 15 m, Obwód 374 cm, wysokość 15 m, Obwód 389 cm, wysokość 15 m, Obwód 300 cm, wysokość 20 m		m. Orle, N-ctwo Pisz, L-ctwo Orle, przy domku myśliwskim, przy brzegu jez. Seksty
10	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	12.03.1980 r.	Obwód ~~387~~ 223 cm, wysokość 15 m		m. Karwik, N-ctwo Pisz, L-ctwo Orle, oddz.62f, pole namiotowe
11	klon tatarski <i>Acer tataricum</i>	14.12.1998 r.	Obwód ~~268~~ 286 cm, wysokość ~~23~~ 17 m		m. Pisz, ul. Kwiatowa 4
12	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	14.12.1998 r.	Obwód ~~423~~ 430 cm, wysokość 26 m		m. Pisz, ul. Gizewiusza 7
13	jesion wyniosły <i>Fraxinus Excelsior</i> -2 szt.	~~07~~ 22.05.2009 r.	Obwód ~~249~~ 264 cm i ~~255~~ 273 cm		oddz. 190 j; Leśnictwo Przyrośl, Nadleśnictwo Pisz
14	klon zwyczajny <i>Acer platanoides</i> -2 szt.	~~07~~ 22.05.2009 r.	Obwód ~~255~~ 371 cm i ~~342~~ 270 cm		oddz. 190 j; Leśnictwo Przyrośl, Nadleśnictwo Pisz
15	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	~~07~~ 22.05.2009 r.	Obwód ~~325~~ 380 cm		oddz. 190 j; Leśnictwo Przyrośl, Nadleśnictwo Pisz
16	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	~~07~~ 22.05.2009 r.	Obwód ~~400~~ 396 cm		oddz. 203 o; Leśnictwo Zielone, nadleśnictwo Pisz
17	świerk pospolity <i>Picea abies</i>	~~07~~ 22.05.2009 r.	Obwód ~~340~~ 239 cm		oddz. 203 k; Leśnictwo Zielone, nadleśnictwo Pisz
18	aleja dębowa	~~18.12.2009 r.~~ 02.01.2010 r.	Obwód: ~~144~~ 242 cm, ~~91~~ 94 cm, ~~235~~ 148 cm, ~~207~~ 236 cm, ~~310~~ 226 cm, ~~188~~ 176 cm, ~~211~~ 214 cm, ~~206~~ 220 cm, ~~169~~ 192 cm, ~~221~~ 327 cm, ~~230~~ 214 cm, ~~282~~ 302 cm	Wysokość: ~~17~~ 21 m, ~~18~~ 19 m, ~~20~~ 24 m, ~~6~~ 25 m, ~~25~~ 22 m, ~~7~~ 24 m, ~~20~~ 20 m, ~~22~~ 25 m, ~~22~~ 6 m, ~~23~~ 21 m, ~~20~~ 12 m, ~~25~~ 24 m	oddz. 40j, Leśnictwo Brzeziny
19	kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i>	12.03.1980	Obwód 223 cm, wysokość 15 m		przy drodze, posesja prywatna
20	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	02.01.2010 r.	Obwód 437 cm, wysokość 21 m		oddz. 120 k; Leśnictwo Łąki, nadleśnictwo Pisz
21	dąb szypułkowy „Tadeusz” <i>Quercus robur</i>	25.12.2014 r.	Obwód 393 cm, wysokość 24 m		Działka 615, obręb Łupki
22	modrzew europejski <i>Larix decidua</i>	30.06.2005 r.	Obwód 330 cm		Nadleśnictwo Pisz, Leśnictwo Orle, oddz. 64a
23	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> – 3 szt.	30.06.2005 r.	Obwód 520 cm, 420 cm, 440 cm		Nadleśnictwo Pisz, Leśnictwo Orle, oddz. 47a
24	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	30.06.2005 r.	Obwód 460 cm		Nadleśnictwo Pisz, Leśnictwo Orle, oddz. 50d
25	sosna zwyczajna <i>Pinus sylvestris</i> – 3 szt.	30.06.2005 r.	Obwód 260 cm		Nadleśnictwo Pisz, Leśnictwo Orle, oddz. 47d
26	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	30.06.2005 r.	Obwód 300 cm		Nadleśnictwo Pisz, Leśnictwo Pogorzele, oddz. 47k

<i>Lp.</i>	<i>NAZWA OBIEKTU</i>	<i>DATA UTWORZENIA</i>	<i>OPIS</i>	<i>LOKALIZACJA</i>
27	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> – 7 szt.	11.05.2010 r.	Obwód 436 cm, 396 cm, 378 cm, 370 cm, 548 cm, 510 cm, 267 cm	Leśnictwo Lipnik, Nadleśnictwo Pisz
28	aleja dębowa	11.05.2010 r.	Obwód 266 cm, 290 cm, 280 cm, 260 cm, 300 cm	oddz. 20a, leśnictwo Lipnik, Nadleśnictwo Pisz
29	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	18.12.2009 r.	Obwód 425 cm	oddz. 120l, leśnictwo Łąki

Źródło: <https://www.gov.pl/web/rdos-olsztyn/rejestr-pomnikow-przyrody>

M.9. Strefy ciszy

Na terenie gminy Pisz strefa ciszy objęte są jeziora Kocioł i Brzozolasek.

M.10. Strefy ochronne ujęć wody

Wokół ujęć wodnych posiadających pozwolenia wodno-prawne na eksploatację istnieją strefy ochrony bezpośredniej o promieniu 10-30 m. Jedynie największy obiekt – ujęcie PWiK przy ul. Gdańskiej w Pisz – posiada strefę ochrony pośredniej,

N. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA

Jak wspomniano wcześniej, stopień synantropizacji obszaru gminy Pisz jest stosunkowo nieznaczny. Niemniej jednak, istnieją pewne zagrożenia środowiska, związane zarówno ze źródłami lokalnymi, jak i z oddziaływaniem źródeł położonych poza obszarem planistycznym.

N.1 Powietrze

Obszar gminy Pisz, podobnie jak większość północno-wschodniej Polski, należy do terenów, na których tło zanieczyszczeń powietrza jest bardzo niskie. Poważnym lokalnym zagrożeniem jakości powietrza są liczne kotłownie na terenie miasta, w ogromnej większości opalane węglem, nie dysponujące sprawnymi urządzeniami odpyłającymi i pozbawione technologicznej możliwości redukcji tlenków siarki i azotu.

Lokalnie podobne problemy z zanieczyszczaniem powietrza mogą występować w większych wsiach, szczególnie tam, gdzie utrudniona jest cyrkulacja powietrza.

N.2 Powierzchnia ziemi

Ze względu na niewielkie deniwelacje terenu oraz znaczny udział obszarów zalesionych oraz torfowisk i gleb piaszczystych, zagrożenie erozją wodną i wietrzną jest ograniczone do stosunkowo niewielkich połaci terenu. Do obszarów silniej narażonych należą przede wszystkim tereny pagórkowate z dużym udziałem gruntów ornych i stosunkowo dobrymi glebami, a więc między innymi okolice Zdor i Kwiku (tam szczególnie podatne na zjawiska erozyjne są strome i niezalesione brzegi J. Śniardwy) oraz wzgórza morenowe wzdłuż południowo-wschodniej granicy gminy.

Potencjalnym zagrożeniem dla dużych połaci gleb torfowych może być nadmierne osuszanie gruntów w wyniku melioracji. Zmiany stosunków wodnych mogą prowadzić do degradacji (murszowienia) takich gleb. Wobec zaniedbań w utrzymywaniu istniejących systemów melioracyjnych i stopniowo postępujących procesów renaturalizacyjnych obszarów torfowych tego rodzaju zagrożenie jest jednak mniejsze niż ryzyko wynikające z corocznego wypalania traw.

N.3 Krajobraz

Podstawowym zagrożeniem dla walorów krajobrazowych na terenie gminy Pisz jest przede wszystkim rozwój funkcji turystycznej. Obok obiektów realizowanych zgodnie z postanowieniami planów zagospodarowania oraz zasadami zrównoważonego rozwoju, trwa niekontrolowane zagospodarowanie najbardziej atrakcyjnych obszarów, szczególnie przyjeziernych, pod tymczasową zabudowę lotniskową. Do obszarów zdegradowanych w ten sposób należą, między innymi:

- rozległe obszary ciągnące się pomiędzy Szczechami Małymi a Rostkami, w tym nad brzegami Jeziora Roś
- tereny w okolicach wsi Łysonie, w tym nad J. Kocioł
- brzegi J. Roś we wsi Pilchy i jej pobliżu
- brzegi J. Seksty we wsi Zdory i jej pobliżu
- brzegi J. Białoławski we wsi Kwik i w jej pobliżu

Należy podkreślić, że presja na zagospodarowanie brzegów jezior nie ogranicza się do tych nielegalnych działań. Zmiany przeznaczenia terenu w bardzo atrakcyjnych krajobrazowo okolicach przyjeziernych dotyczy bardzo dużo legalnie składanych wniosków osób prywatnych i prawnych.

N.4 Wody powierzchniowe

Ciąg jezior Śniardwy, Białoławki, Kocioł i Roś zasilany jest w ogromnej większości wodami zlewni pośredniej, sięgającej jeziora Niegocin na północy, źródeł Krutyni na zachodzie, J. Nidzkiego na południu oraz źródeł rzeki Święcek na wschodzie. Wielkość ładunku substancji biogennych, dopływającego do J. Śniardwy ze zlewni bezpośredniej prawie czterokrotnie przewyższa ładunek ze zlewni bezpośredniej, natomiast w przypadku J. Roś stosunek ten wynosi aż 10:1. Oznacza to, że jakość wód tych akwenów kształtowana przede wszystkim jest poza granicami gminy Pisz. Jeziora te mają charakter słabo eutroficzny, a pod względem jakości wód mieszczą się w drugiej klasie wg Systemu Oceny Jakości Jezior. W niektórych latach wody Śniardwy osiągają nawet klasę pierwszą. Głównymi elementami decydującymi o utrzymywaniu się tego stanu rzeczy jest sama pojemność Śniardwy a także znaczny w ostatnich latach postęp w porządkowaniu gospodarki ściekowej w zlewni Wielkich Jezior Mazurskich. Najważniejsze lokalne źródła zanieczyszczeń to ścieki z niesklasyfikowanych wsi (Snopki, Zdory, Kwik) oraz spływy powierzchniowe i podziemne z pól uprawnych (Kępa Zdor, Kępa Kwiku). Wydaje się, że poważniejsze zagrożenie stanowi sposób turystycznego wykorzystywania tych zbiorników, a w szczególności degradacja strefy brzegowej, związana z lokalizowaniem legalnych i nielegalnych terenów rekreacyjnych.

Znacznie bardziej wrażliwe na zanieczyszczenia generowane na terenie gminy są cenne jeziora puszczańskie, tj. Jegocin, Brzozolasek, Wiartel, Nidzkie, Pogubie Wielkie i Pogubie Małe. Poza jeziorem Nidzkim, zbiorniki te zasilane są wyłącznie wodami z obszaru planistycznego. Ze względu na to, że ich zlewnie są w większości zalesione, szczególne znaczenie dla ochrony tych jezior ma gospodarka ściekowa we wsiach wąglik (J. Pogubie Wielkie), Pogubie Średnie i Pogubie Tylne (J. Pogubie Małe), w Jabłoni (J. Brzozolasek), oraz we wsiach Wiartel Mały, Wiartel i Jaśkowo (J. Wiartel i J. Nidzkie).

Jakość wód rzeki Pisy kształtowana jest przez:

- wody Jeziora Roś
- zrzuty ścieków z miasta Pisz
- wody dopływów z terenu gminy

N.5 Wody podziemne

Bardzo słaba izolacja pierwszego poziomu wodonośnego lub całkowity jej brak na większości obszaru planistycznego powoduje, że wrażliwość wód podziemnych na zanieczyszczenia jest bardzo duża. Mimo to, jakość wód podziemnych jest generalnie dobra. Największym źródłem zagrożeń jest nieuporządkowana gospodarka ściekowa niektórych dzielnic Pisza oraz stref: piskiej, północnej i zachodniej i południowo-wschodniej. Istotnym zagrożeniem może być niewłaściwa gospodarka obornikiem, szczególnie w większych obiektach hodowlanych.

N.6 Flora i fauna

Wobec niewielkiego zanieczyszczenia powietrza poza terenami zabudowanymi, najistotniejszym, poza pożarami, zagrożeniem dla lasów jest obecna struktura gatunkowa drzewostanów, które na dużych obszarach Puszczy Piskiej oraz na południowym brzegu J. Roś, składają się niemal wyłącznie sosny. Sytuacja ta sprawia, że lasy są podatne na gradacje szkodników.

Do zagrożeń flory należy również zaliczyć jej niszczenie w wyniku penetracji lasów, a zwłaszcza terenów nadbrzeżnych. Prowadzi ona do stopniowych zmian w biocenozach, a w skrajnych przypadkach – do niemal zupełnego zaniku roślinności.

N.7. Klimat akustyczny

Na terenie miasta i gminy można się spodziewać, że przekroczenia dopuszczalnych norm występują przy wzmożonym ruchu na trasach przelotowych (drogi krajowe Nr 58 i Nr 63) oraz w pobliżu głównych ulic miasta Pisz.

N.8. Zagrożenia powodzią.

Opracowanie „Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Gmina Pisz. Obszary zagrożenia powodziowego – rzeka Pisa” wykonywanym przez Małopolską Grupę Geodezyjno – Projektową S.A. w Tarnowie we wrześniu 2004 r. na zlecenie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie wskazuje na istnienie na terenie gminy Pisz terenów zagrożenia powodziowego wzdłuż rzeki Pisy. Obszar przedstawiono na rysunku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i gminy Pisz pt. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Pisz” w skali 1:25000.

Obszary położone w dolinach rzek są narażone na problemy związane z wiosennymi wezbrzeniami, które występują głównie w marcu i kwietniu, kiedy przeważa odpływ wód roztopowych. W tym czasie dużą rolę odgrywa istnienie powierzchni nieutwardzonych, czynnych biologicznie oraz roślinności, które zapewniają dużą retencję wody, a poprzez to zmniejszenie ilości wody spływającej do koryta rzeki. Każde wezbranie dostarcza aluwii, które osadzone są na powierzchni doliny zalewowej, te podtrzymują żyzność gleb i umożliwiają rolnicze zagospodarowanie tych terenów.

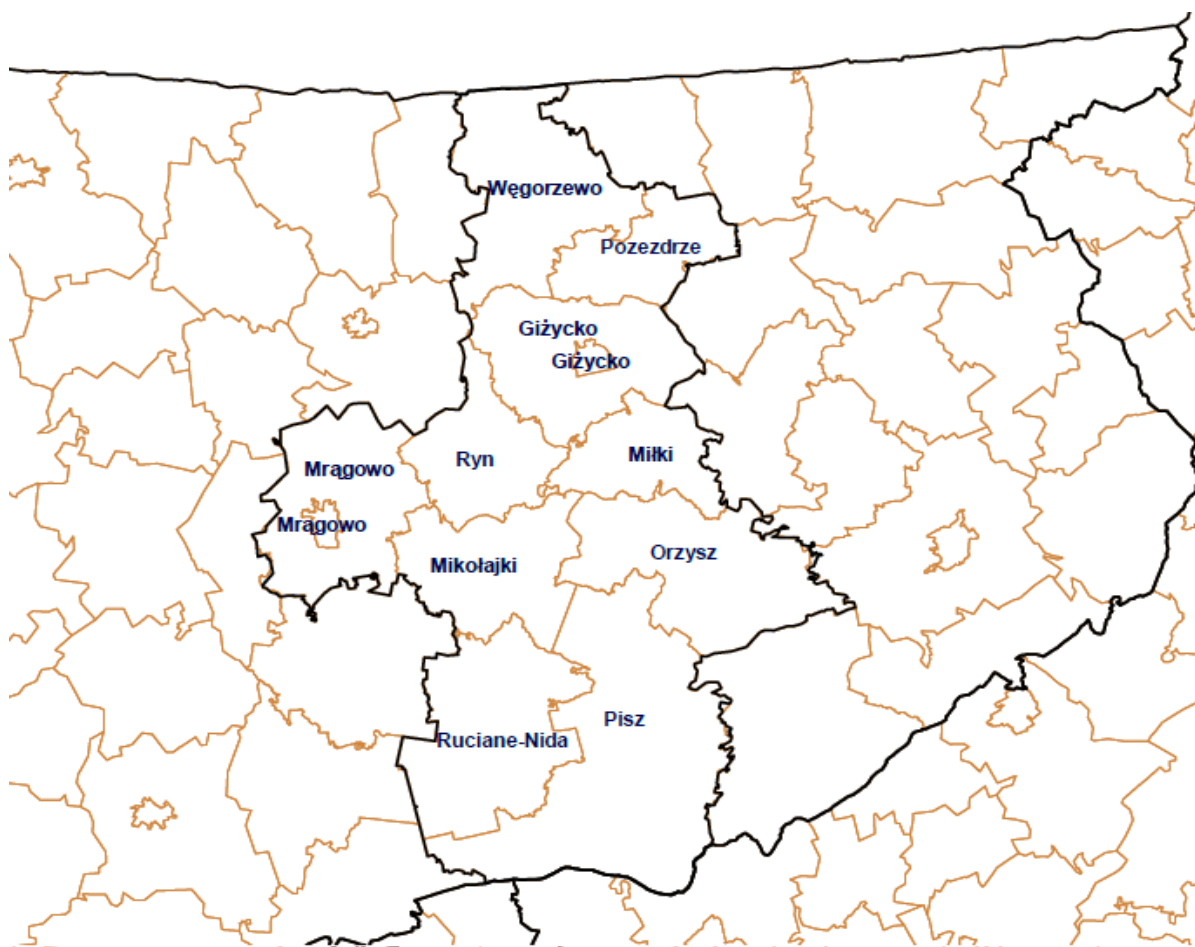
Zakazy w zagospodarowaniu obszarów zagrożenia powodzią określa Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (~~Dz. U. poz. 1566 z późn. zm.~~ [Dz. U. 2022.2625 z późn. zm.](#)).

O. Wielkie Jeziora Mazurskie 2020 – Strategia

Dokument przyjęty został Uchwałą Nr IX/94/15 Rady Miejskiej w Piszcu z dnia 27 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Wielkie Jeziora Mazurskie 2020 – Strategia”. Punktem wyjścia do powstania dokumentu był wymóg opracowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, wynikający z ministerialnych Zasad Realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce. Przy pomocy instrumentu ZIT partnerstwa samorządów miast i powiązanych z nimi funkcjonalnie gmin mogą realizować przedsięwzięcia zintegrowane. Związek ZIT dla Porozumienia WJM utworzono poprzez podpisanie Umowy Partnerstwa w 2013 r. oraz utworzenie Stowarzyszenia Wielkie Jeziora Mazurskie 2020 w 2014 r. Strategia WJM jest dokumentem planistycznym zawierającym wykaz określonych zadań kluczowych z punktu widzenia interesów lokalnej społeczności i władz samorządowych wchodzących w skład Porozumienia WJM do którego należą Miasto i Gmina Giżycko, Miasto i Gmina Mrągowo, Gmina Mikołajki, Gmina Miłki, Gmina Ruciane-Nida, Gmina Orzysz, Gmina Pisz, Gmina Pozezdrze, Gmina Ryn, Gmina Węgorzewo, Powiat Giżycki, Powiat Piski.

Strategia ma przede wszystkim ułatwić samorządom lokalnym przygotowanie i realizację wspólnych przedsięwzięć w oparciu o zasoby własne. W skład budowy dokumentu wchodzi misja i wizja rozwoju, diagnoza strategiczna obszaru WJM, analiza SWOT, cele strategii, wspólne kierunki działań na rzecz realizacji celów, relacje między Strategią Rozwoju WJM, a dokumentami krajowymi i wojewódzkimi, rekomendacje wdrażania Strategii oraz Monitoring i ewaluacja.

Dokument definiuje wizję rozwoju na najbliższe lata jako: *Wielkie Jeziora Mazurskie nowoczesnym i zintegrowanym obszarem ludzi przedsiębiorczych*. Misją Strategii Rozwoju WJM jest ułatwienie podejmowania wspólnych przedsięwzięć w oparciu o zasoby własne, jak i pojawiające się różnorodne możliwości wsparcia zewnętrznego.

Mapka 9. Gminy wchodzące w skład Strategii Wielkich Jezior Mazurskich 2020.

Cel główny Strategii określony jest następujący: *Wzrost konkurencyjności obszaru Wielkich Jezior Mazurskich w zakresie atrakcyjności turystycznej, warunków dla prowadzenia biznesu oraz wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i warunków życia.* Wzrost konkurencyjności obszaru WJM będzie odbywał się poprzez realizację czterech celów strategicznych:

- *Kapitał ludzki i kapitał społeczny,*
- *Konkurencyjność gospodarki,*
- *Dostępność komunikacyjna,*
- *Ochrona środowiska.*

P. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy – bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę

P.1. Analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne

Wszelkie uwarunkowania środowiskowe, społeczne i ekonomiczne zostały omówione w poprzednich rozdziałach niniejszego dokumentu. Poniżej zamieszczone zostało streszczenie najważniejszych kwestii.

Analiza społeczna

Gmina Pisz to gmina miejsko-wiejska. Należy do województwa warmińsko-mazurskiego, powiatu piskiego.

Gmina Pisz liczy 26 145 mieszkańców, z czego 50,5% stanowią kobiety, a 49,5% mężczyźni. W latach 2002-2022 liczba mieszkańców zmalała o 2,8%. Średni wiek mieszkańców wynosi 41,2 lat.

Gmina Pisz ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -159. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -6,01 na 1000 mieszkańców gminy Pisz. W 2021 roku urodziło się 196 dzieci, w tym 51,5% dziewczynek i 48,5% chłopców.

W 2021 roku zarejestrowano 272 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 309 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych wynosi dla gminy Pisz -37. W tym samym roku 7 osób zameldowało się z zagranicy oraz zarejestrowano 71 wymeldowań za granicę - daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące -64.

60,5% mieszkańców gminy Pisz jest w wieku produkcyjnym, 18,8% w wieku przedprodukcyjnym, a 20,6% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym.

W 2022 roku w gminie Pisz oddano do użytku 105 mieszkań. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Pisz to 9 182 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 349 mieszkań.

Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Pisz to 4,73 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2022 roku w gminie Pisz to 113,70 m².

Uwarunkowania demograficzne zostały szczegółowo przeanalizowane w punkcie D. niniejszego opracowania, natomiast w punkcie F zdiagnozowane zostało mieszkalnictwo na terenie gminy.

Analiza środowiskowa

Prawne formy ochrony przyrody

Na terenie gminy Pisz występują następujące formy ochrony przyrody:

- Mazurski Park Krajobrazowy
  - Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Szeroki Bór,
  - Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Wschód
  - Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy i Jezior Piskich,
  - Rezerваты Przyrody „Jezioro Pogubie Wielkie” i „Jezioro Nidzkie”
  - Obszar Natura 2000 Puszcza Piska (kod obszaru PLB280008);
  - Obszar Natura 2000 Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk „Ostoja Piska”(kod obszaru PLH280048).
- Ostoja Polygon Orzysz – kod obszaru: PLB280014.
- użytek ekologiczny- Wyspy na jeziorach województwa warmińsko-mazurskiego. (Czarci Ostrów, Kępy),

- pomniki przyrody.

Kopaliny

Na terenie gminy Pisz występuje 19 udokumentowanych złóż kopalin naturalnych.

Wody powierzchniowe i podziemne

Wody podziemne są zasilane wskutek infiltracji opadów atmosferycznych oraz dopływów lateralnych. Bazą drenażową jest rzeka Pisa oraz jezioro Roś. Na przeważającej części terenu gminy jakość wody jest dobra bądź średnia. Cały teren leży w granicach jednolitej części wód podziemnych (JCWPd): nr 31. Na obszarze Gminy Pisz wody podziemne z utworów czwartorzędowych stanowią podstawowe źródło zaopatrzenia ludności i rolnictwa w wodę. W zachodniej części terenu wyznaczony został główny zbiornik wód podziemnych nr 216 - Sandr Kurpie.

Obszar Gminy Pisz położony jest w całości w dorzeczu Wisły. Główną rzeką jest Pisa, będąca dopływem Narwi i stanowiąca zlewnię III rzędu. Pisa stanowi drogę wodną, łączącą Wielkie Jeziora Mazurskie z Narwią na jej 337 kilometrów. Głównymi rzekami wpływającymi do systemu Wielkich Jezior Mazurskich i zasilającymi Pisę są: Krutynia, Orzysz, Święciek, Wężówka.

Jeziora na terenie Gminy Pisz zajmują stosunkowo dużą powierzchnię, skoncentrowały się głównie w północnej i zachodniej części regionu. Największe z nich to Śniardwy powierzchnia - 7158 ha (część leżąca na terenie Gminy Pisz), Roś - 1959 ha, Seksty - 796 ha Pogubie Wielkie - 674 ha, Kocioł - 307 ha, Białoławki - 272 ha, Nidzkie - 186 ha (część), Brzozolasek - 159 ha, Wiartel - 152 ha, Jegocin - 129 ha, Kaczerajno - 104 ha.

Geomorfologia

Gmina Pisz leży w obrębie wyniesienia mazurskiego, struktury paleozoicznej utworzonej na obszarze krystalicznej platformy wschodnioeuropejskiej. Wyniesienie mazurskie zbudowane jest z krystaliniku. Pokryte jest osadami mezozoicznymi i kenozoicznymi. Osady permu i mezozoiku tworzą płytę permsko - mezozoiczną. Na powierzchni występują tu jedynie utwory czwartorzędowe, a utwory starsze - kredowe i trzeciorzędowe (paleogeńskie i neogeńskie) stwierdzone zostały w profilach otworów wiertniczych.

Gleby

Na obszarze Gminy Pisz dominują bardzo słabe gleby piaszczyste, położone na terenach sandrowych. Znaczna część z nich jest obecnie zalesiona. Duże obszary zajmują również gleby położenia organicznego, w większości torfowe (torfy niskie), a także murszowe i mułowo- glejowe. Przydatność rolnicza gleby Gminy Pisz jest niska. Wśród gleb rolnych zdecydowanie (około 90%) dominują gleby kompleksu żytniego słabego (6) i bardzo dobrego (7). Na terenie Gminy Pisz prawie w ogóle nie występują gleby klas I - III, natomiast aż 70% to gleby klasy V i VI. Łąki są generalnie nieco lepszej jakości (44% w klasie IV) niż grunty orne i pastwiska (ok. 21% w klasie IV).

Flora

Lasy oraz tereny zadrzewione i zakrzewione porastają bardzo duży obszar Gminy miejsko - wiejskiej Pisz. Zajmują ponad 45% ogólnej powierzchni. Na ich przeważającym obszarze występują drzewostany sosnowe, które w wyznaczonych miejscach zaliczono do tzw. lasów ochronnych. Obok borów sosnowych w zagłębieniach terenowych występują łęgi, bory wilgotne i bagienne oraz torfowiska. W lasach dominującą rolę odgrywają takie gatunki drzew jak: sosna, brzoza, dąb szypułkowy.

Ważną rolę w systemie ekologicznym Gminy Pisz oprócz lasów, spełnia roślinność nieleśna: zieleń śródpolna, parkowa oraz cmentarna. Zadrzewienia śródpolne, szczególnie o charakterze pasowym, przydrożne i przywodne pełnią rolę migracyjnych korytarzy środowiskowych, urozmaicają krajobraz Gminy oraz podnoszą walory estetyczno-krajobrazowe

Szczegółowa analiza środowiskowa została przedstawiona w punkcie B. Uwarunkowania fizjograficzne.

Analiza ekonomiczna

Sytuacja ekonomiczna gminy Pisz przedstawia się następująco:

Suma wydatków z budżetu gminy Pisz wyniosła w 2021 roku 140,8 mln złotych, co daje 5,3 tys złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost wydatków o 8,4% w porównaniu do roku 2020.

Największa część budżetu gminy Pisz - 25,9% została przeznaczona na Dział 801 - Oświata i wychowanie. Dużą część wydatków z budżetu przeznaczona została na Dział 600 - Transport i łączność (15%) oraz na Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska (8,9%).

Wydatki inwestycyjne stanowiły 23,9 mln złotych, czyli 17,0% wydatków ogółem.

Suma dochodów do budżetu gminy Pisz wyniosła w 2021 roku 152,5 mln złotych, co daje 5,8 tys złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost dochodów o 8% w porównaniu do roku 2020.

Największą część dochodów wygenerował Dział 756 - Dochody od osób prawnych, fizycznych i od innych jednostek (27%). Duża część wpływów pochodzi z Dział 758 - Różne rozliczenia (24,5%) oraz z Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska (7,4%).

W budżecie gminy Pisz wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiły 766 złotych na mieszkańca (13,3%), natomiast dochód z tytułu podatków dochodowych od osób prawnych wynosił 19,7 złotych na mieszkańca (0,3%).

P.2. Prognoza demograficzna

Zgodnie z prognozą demograficzną opracowaną w 2014 roku przez Główny Urząd Statystyczny liczba Polaków będzie się zmniejszać. Między 2017 a 2030 rokiem spadnie z 38 mln do 37 mln. Szacuje się, że ubędzie ok. 1 mln mieszkańców miast, natomiast na obszarach wiejskich przybędzie ponad 200 tys. mieszkańców, dotyczy to jednak tylko stref podmiejskich. W województwie Warmińsko-Mazurskim prognozuje się spadek liczby ludności zarówno na wsi, jak i w mieście.

Prognoza ta została opracowana w oparciu o długoterminowe założenia. Rozbieżności między rzeczywistymi a prognozowanymi wielkościami obserwowane w ciągu kolejnych lat wymagały dokonania korekty danych wejściowych i aktualizacji założeń. Ze względu na dużą zmienność współczynników demograficznych w czasie w poszczególnych gminach, podjęto decyzję o skróceniu horyzontu prognozy. Ostatnim rokiem prognozy ludności gmin jest rok 2030.

Zgodnie ze zaktualizowaną przez GUS prognozą demograficzną, liczba ludności zamieszkującej gminę Pisz od roku bazowego (2016) ulegać miała spadkowi, jednak współczynnik zmiany nie będzie tak znaczący jak prognozowano to wcześniej. Według GUS gmina Pisz w 2030 r. będzie liczyła 26 970 osób.

Według danych GUS z roku 2022 liczba ludności w mieście Pisz wynosiła 17 828 osób, a na obszarze wsi 8 317 osób.

W latach 2014 - 2022 liczba ludności w mieście zmniejszyła się o 1734 osób, a na terenie gminy zmniejszyła się o 89 osób. Zmiany liczby ludności wynikają z ruchu naturalnego i migracji.

P.3. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę

Procedura sporządzenia bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę określona została w art.10 ust.5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zgodnie z którym określa się:

- formułuje się, na podstawie analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognoz demograficznych oraz możliwości finansowych gminy, maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, wyrażone w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;
- szacuje się chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;
- szacuje się chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, innych niż wymienione w powyższym punkcie, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;
- porównuje się maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, oraz sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy
- określa się możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy
- potrzeby inwestycyjne gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych, związane z lokalizacją nowej zabudowy

Określając zapotrzebowanie na nową zabudowę pod uwagę należy wziąć perspektywę nie dłuższą niż 30 lat oraz niepewność procesów rozwojowych wyrażającą się możliwością zwiększenia zapotrzebowania w stosunku do wyników analiz nie więcej niż o 30%.

Na podstawie powyższych wartości dokonuje się porównania maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę z możliwością jej lokalizowania na terenach dotychczas do tego wyznaczonych, określając w ten sposób, czy istnieje konieczność wyznaczania w studium nowych obszarów pod zabudowę. W tym celu przeanalizowano prognozy demograficzne oraz dostępne dane dotyczące użytkowania i przeznaczenia terenów w gminie Pisz.

Tereny zabudowy podzielono według rodzajów na: zabudowę mieszkaniową (w tym towarzyszącą zabudowę usługową) oraz turystyczno-rekreacyjną.

P.3.1. Zapotrzebowanie na nową zabudowę

Zapotrzebowanie na zabudowę mieszkaniową

Do oceny zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową w gminie Pisz przyjęto prognozę liczby ludności do 2030 r. opracowaną przez Główny Urząd Statystyczny oraz prognozę wskaźników mieszkaniowych do 2030 r. obliczoną na podstawie dotychczasowych trendów.

Według GUS gmina Pisz w 2030 r. będzie liczyła 26 970 osób.

Według danych GUS, podstawowe wskaźniki dotyczące mieszkalnictwa w gminie Pisz w latach 2014-2021 kształtowały się następująco:

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	wskaźnik zmiany (trend)
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]	72,2	72,5	72,7	72,9	73,2	73,5	75,7	76,2	0,79%
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]	22,6	22,9	23,3	23,6	24,0	24,3	25,9	26,6	2,53%
mieszkania na 1000 mieszkańców	312,3	316,2	320,0	324,4	327,2	330,5	342,2	348,5	1,66%
przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	4,04	4,04	4,04	4,04	4,05	4,05	4,09	4,09	0,18%
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,20	3,16	3,12	3,08	3,06	3,03	2,92	2,87	-1,47%
przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,79	0,78	0,77	0,76	0,76	0,75	0,72	0,70	-1,63%
ogółem liczba mieszkań	8 734	8 839	8 932	9 031	9 090	9 140	9 102	9 182	0,73%
ogółem powierzchnia mieszkań [m ²]	630 746	640 746	649 084	657 954	665 516	671 430	689 296	699 555	1,56%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przyjmując, iż dotychczasowy trend się utrzyma, zaprognozowano wielkości poszczególnych wskaźników dotyczących mieszkalnictwa w gminie Pisz do roku 2030:

- przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie – 2,5
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania – 81,6 m².

Uwzględniając zaprognozowaną przez GUS liczbę ludności w gminie w 2030 r. (26 970) oraz powyższe wskaźniki, na terenie gminy Pisz w 2030 r. prognozowana liczba mieszkań wyniesie ok. 10 833 o łącznej powierzchni użytkowej ok. 884 325 m².

W przyjętym roku bazowym 2021 powierzchnia mieszkań wynosiła 699 555 m², w związku z czym zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową do roku 2030 (jako różnicę między stanem istniejącym z roku 2021, a prognozą na rok 2030) szacuje się na ok. **184 771 m²** powierzchni użytkowej.

W związku z niepewnością procesów rozwojowych, wyrażającą się możliwością zwiększenia zapotrzebowania w stosunku do wyników analiz o 30%, **szacowane zapotrzebowanie na zabudowę mieszkaniową wyniesie ok. 240 200 m² powierzchni użytkowej.**

Zapotrzebowanie na zabudowę rekreacyjną

Według danych GUS, podstawowe wskaźniki dotyczące obiektów turystycznych w gminie Pisz w latach 2014-2021 kształtowały się następująco:

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Dynamika liczby miejsc noclegowych całorocznych (rok poprzedni = 100)	68,7	107,9	100,0	68,0	99,2	108,8	114,8	102,9	101,6
Noclegi udzielone turystom zagranicznym (nierezydentom) w turystycznych obiektach noclegowych	1 668	1 157	1 013	1 066	1 188	1 110	759	243	792
Turystyczne obiekty noclegowe ogółem	9	10	12	10	9	11	11	12	11
Miejsca noclegowe ogółem	628	679	963	940	676	829	830	842	832

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie powyższych danych stwierdzić można, że w gminie Pisz od roku 2014 następował wzrost liczby obiektów turystycznych i liczby miejsc noclegowych. Na lata 2020-2022 przypadł okres pandemii, w wyniku której widoczna jest zapaść w branży turystycznej w gminie, regionie i całej Polsce.

Wśród danych GUS brak jest informacji o prywatnych domkach letniskowych, których na terenie gminy jest znaczna ilość.

Duże walory turystyczne gminy związane są z jej przyrodą. Najatrakcyjniejsze tereny pod względem turystycznym obejmują przede wszystkim północno – wschodnią część gminy oraz część zachodnią. Północno – wschodnia część gminy charakteryzuje się największą ilością zbiorników wodnych, które stanowią największą atrakcję dla wypoczynku, turystyki i rekreacji. W tej części gminy, poza nielicznymi, a właściwie pojedynczymi pensjonatami w Zdorach, Kwiku, Kociołku Szlacheckim, brak jest bazy noclegowej.

Potencjał turystyczny tworzą również doskonałe warunki do uprawiania sportów wodnych, jak i zimowych, korzystne położenie gospodarstw rolnych w pobliżu jezior i lasów, dobra dostępność komunikacyjna, występowanie dużych, atrakcyjnie położonych, zwartych terenów z potencjalnym przeznaczeniem pod inwestycje turystyczne, brak uciążliwego przemysłu zanieczyszczającego środowisko naturalne.

W związku z dużym potencjałem turystycznym gminy, uwidocznionym również w rosnącej liczbie udzielanych corocznie turystom noclegom, zakłada się, iż dla optymalnego rozwoju gminy Pisz, zabudowa turystyki, rekreacji i sportu na terenie gminy powinna stanowić przynajmniej 1% powierzchni terenu gminy, tj. ok. 635 ha. Na terenie gminy obecnie tereny te zajmują ok. 535ha.

Przy takim założeniu, na terenie gminy Pisz jeszcze ok. 100 ha powierzchni powinno zostać przeznaczone pod turystykę, rekreację i sport, z czego przyjmuje się, iż 20% powinny stanowić usługi turystyki, 70% rekreacja indywidualną, a 10% usługi sportowe. Odliczając od tego 15% powierzchni na tereny komunikacyjne, infrastrukturalne i zieleni oraz przyjmując, że średni wskaźnik zabudowy wyniesie 20% na terenach rekreacji indywidualnej i 30% na terenach usług turystycznych, szacowane zapotrzebowanie wyniesie ok. 170 000 m² powierzchni użytkowej.

P.3.2. Chłonność terenów

W celu obliczenia chłonności terenów przeznaczonych pod zabudowę przeprowadzono pomiary graficzne powierzchni terenów w poszczególnych funkcjach. Na podstawie analizy istniejącej zabudowy ustalono średnie parametry i wskaźniki dla

poszczególnych rodzajów zabudowy. Na tej podstawie przeprowadzono prognozę możliwości wykorzystania terenów wyznaczonych pod zabudowę w jednostkach osadniczych i w planach miejscowych poza nimi. Obliczona w ten sposób suma powierzchni brutto wyznaczonych pod zabudowę była podstawą do obliczenia chłonności terenów w przeliczeniu na powierzchnię użytkową.

Chłonność w granicach zwartych jednostek osadniczych

Zabudowa mieszkaniowa i współistniejąca usługowa

	powierzchnia jednostek osadniczych [m ²]	tereny nieprzeznaczone pod zabudowę (ciągi komunikacyjne, tereny nieprzydatne) [m ²]	powierzchnia terenów zabudowanych [m ²]	powierzchnia terenów niezabudowanych [m ²]
obszar wiejski	6 682 142	534 571	5 345 714	801 857
miasto Pisz	2 716 728	326 007	2 173 382	217 338
łącznie gmina	9 398 870	860 579	7 519 096	1 019 195

Źródło: opracowanie własne

Zabudowa usług turystyki i rekreacji indywidualnej

	powierzchnia jednostek osadniczych	zabudowane	niezabudowane
obszar wiejski	950 199	807 669	142 530
miasto Pisz	111 381	105 812	5 569
łącznie gmina	1 061 580	913 481	148 099

Źródło: opracowanie własne

Chłonność obszarów przeznaczonych do zabudowy podana w metrach kwadratowych powierzchni użytkowej obliczona została na podstawie uśrednionych wskaźników w oparciu o powierzchnię terenu przeznaczoną pod zabudowę.

Wskaźnik uwzględnia konieczność zapewnienia udziału funkcji współistniejących, takich jak: komunikacja, infrastruktura, zieleń i inne. Uwzględnia również specyfikę i odmienność poszczególnych kategorii terenów w zakresie rodzaju zabudowy, gabarytów (np. wysokości) oraz sposobu zagospodarowania.

W odniesieniu do terenów przeznaczonych pod zabudowę, a nie zabudowanych gabaryty i parametry zabudowy ustalono na podstawie obowiązujących planów miejscowych.

Z wykonanych obliczeń wynika, iż powierzchnia terenów wolnych, możliwych do realizacji zabudowy mieszkaniowej na terenie wiejskim gminy Pisz wynosi ok. 801 857 m², a na terenie miasta 217 338 m². Przyjmując średnie wskaźniki przeciętnej powierzchni działki budowlanej na poziomie 1000 m² i przeciętnej powierzchni budynku wynoszącej 80 m², **chłonność terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową na terenie wiejskim gminy wyniesie 64 148 m² powierzchni użytkowej zabudowy, a w mieście 17 387 m² powierzchni użytkowej zabudowy.**

W odniesieniu do zabudowy turystyki i rekreacji przyjęto, wolne tereny stanowią jedynie tereny przeznaczone pod rekreację indywidualną. Przy założeniu, iż przeciętna

powierzchnia działki rekreacyjnej wynosi 800 m², na której powstanie budynek o przeciętnej powierzchni 60 m², **chłonność terenów przeznaczonych pod rekreację wyniesie na terenie wiejskim 10 689 m² powierzchni użytkowej zabudowy, a na terenie miasta 417 m² powierzchni użytkowej zabudowy.**

Chłonność w planach miejscowych, poza zwartymi jednostkami osadniczymi

W poniższej tabeli przedstawiono powierzchnie wolnych terenów przeznaczonych pod poszczególne rodzaje zabudowy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W obliczeniach nie wzięto pod uwagę terenów przeznaczonych pod usługi turystyki obejmujących miejsca widokowe, plaże, usług sportowych, pól biwakowych, kempingowych, czyli takich, na terenie których nie powstaną obiekty zakwaterowania turystycznego, rekreacji indywidualnej, dla których nie jest możliwe obliczenie powierzchni użytkowej zabudowy.

	wolna powierzchnia terenów pod zabudowę mieszkaniową	wolna powierzchnia terenów pod zabudowę rekreacji indywidualnej	wolna powierzchnia terenów pod zabudowę usług turystyki
obszar wiejski	500 729	525 813	666 886
miasto Pisz	-	-	239 647
łącznie gmina	500 729	525 813	906 533

Źródło: opracowanie własne

Uwzględniając maksymalne wskaźniki zabudowy określone w poszczególnych planach miejscowych, łączna powierzchnia użytkowa zabudowy, jaka może zostać zrealizowana w granicach terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego na terenach wiejskich to:

- dla zabudowy mieszkaniowej **98 325 m²**,
- dla zabudowy rekreacji indywidualnej **79 395 m²**,
- dla usług turystyki **25 321 m²**.

W granicach administracyjnych miasta większość terenów stanowi zwartą jednostkę osadniczą, dla której chłonność została wyliczona wcześniej. Jedynie dla części terenów nieco oddalonych od zwartej zabudowy miasta obowiązuje miejscowy plan, zgodnie z którym powstać może **47 929 m²** powierzchni zabudowy usług turystyki.

Podsumowując chłonność terenów w granicach zwartej jednostki osadniczej oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obowiązujących dla terenów położonych poza tymi jednostkami, przedstawia się następująco:

chłonność	zabudowa mieszkaniowa		zabudowa turystyczno-rekreacyjna	
	teren wiejski	miasto	teren wiejski	miasto
w jednostkach osadniczych	64 148	17 387	10 689	417
w miejscowych planach	98 325	-	104 716	47 929
łącznie	162 473	17 387	115 405	48 346
łącznie w całej gminie	179 860		163 751	

Źródło: opracowanie własne

P.3.3. Podsumowanie bilansu

rodzaj zabudowy	zapotrzebowanie	chłonność	wynik bilansu
[1]	[2]	[3]	[4=3-2]
zabudowa mieszkaniowa	240 200	179 860	- 60 340
turystyki i rekreacji	170 000	163 751	- 6 249

Źródło: opracowanie własne

Porównanie zapotrzebowania na nową zabudowę z chłonnością terenów ma na celu wskazanie priorytetów w zakresie wyznaczania nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę, ewentualnie zapobieganie nadmiernemu wyznaczaniu terenów, dla których ustalenia Studium przewidują już wystarczającą do rozwoju powierzchnie zabudowy.

Z powyższego zestawienia zapotrzebowania na nową zabudowę dla funkcji mieszkaniowej (w tym usług) oraz turystyczno-rekreacyjnej i chłonności obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, wynika iż w zakładanej perspektywie, maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę, każdego z przyjętych rodzajów zabudowy, przekracza sumę powierzchni użytkowej zabudowy obszarów aktualnie przewidzianych pod zabudowę (chłonność).

Na terenie gminy miejsko-wiejskiej Pisz, w zakładanej perspektywie czasowej, wystąpi potrzeba wyznaczania nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową (w tym towarzyszących drobnym usługom), oraz turystyczno-rekreacyjną poza aktualnie wolnymi terenami w granicach jednostek osadniczych i terenami wyznaczonymi w planach miejscowych, z uwagi na wzrastające zapotrzebowanie na tego rodzaju zabudowę i brak pokrycia tego zapotrzebowania aktualną chłonnością terenów.

P.4. Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy.

Z analizy sytuacji finansowej gminy Pisz wynika, iż kondycja finansowa gminy jest dobra i pozwoli na realizację działań związanych z utrzymaniem pożądanego poziomu rozwoju gminy.

Możliwości finansowe gminy należy uznać za wystarczające dla zapewnienia realizacji nowej infrastruktury. Należy przyjąć, że inwestycje na nowo wyznaczonych w Studium terenach będą rozłożone w czasie i nie muszą skutkować koniecznością realizowania zadań własnych gminy i zwiększania jej obciążeń finansowych.

Dalszy rozwój osadnictwa powinien przede wszystkim polegać na uzupełnianiu i intensyfikacji istniejącego zagospodarowania lub na dodawaniu nowych terenów, tak, aby bezpośrednio przylegały do granic istniejących układów osadniczych, co znacznie ograniczy koszty realizacji przez gminę sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej oraz społecznej.

Ponadto można przyjąć, iż zadania własne będą finansowane z różnych źródeł:

- 1) z budżetu gminy;

- 2) ze środków własnych przedsiębiorstw działających w imieniu gminy;
- 3) współfinansowane ze środków zewnętrznych, w tym pozyskiwanych z funduszy Unii Europejskiej;
- 4) z udziału inwestorów zewnętrznych na podstawie zawartych porozumień;
- 5) dotacji, pożyczek, kredytów, obligacji komunalnych;
- 6) innych środków zewnętrznych;
- 7) poprzez udział inwestorów prywatnych w finansowaniu zadań publicznych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Intensyfikacja rozwoju zabudowy wiąże się ze zwiększeniem wpływów do budżetu gminy, w związku z opłatami planistycznymi, adiacenckimi czy podatkami od nieruchomości, od środków transportowych i czynności cywilnoprawnych.

Mając na uwadze kondycję finansową gminy i prognozy przedstawiane w wieloletniej prognozie finansowej, uznaje się, iż przy obowiązujących kierunkach polityki przestrzennej i dalszej „konsumpcji” terenów pod zabudowę, nie wynikną dodatkowe wydatki w istotny sposób odbiegające od dotychczasowych zadań określonych w corocznym budżecie gminy Pisz.